

16

а

печатавшийся на
ФАН. МАШ. ИИТ-РЫ

Kommunisti teel

1936

SISUKORD

Lhk.

O. R.: Staaüinlik Konstitutsioon ja nõukogude demokraatia	1
E. KALK: Tänaaed lõõklased on homsed stahaanovlased	8
J. LAUBE: Sotsialistlik majandusesüsteem ja NSV Liidu Konstitutsiooni projekt	12
R. VAKMAN: Väinade konventsioon	19
R. VAKMAN: Maailma majanduse küsimusi	22
M. GORKI (tõlge): Vene muinaslood	25
K. PAUSTOVSKI (tõlge): Hiinanõges	30
H. ANGERVAKS: Kärbes	34
H. ANGERVAKS: Ühel ilusal õhtul	36
H. PÕÖGELMANN: Sealt, kus „nüüd vabadus lindpüri“	37
A. OSSIP R. VAKMAN: „ANT-25“ kangelaslik rekordlend	44
F. VIIDING: Valuta sünnitamine	50
J. LEMM: Sotsialistliku riigi rahvalugemine	52
Maailma autovalmistus	54
Ins. N. OLTSHI-UGLU (tõlge): Allveelaevad	54
Teaduslik ringvaade: Ilmaruumi ääretu- ses. — Kino päevavalgel. — Väikesed teated	58
E. K-P.: Kroonika: Valgest Eestist	63

2071 Kommunismi teel

RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI

№ 3

August

1936

STAALINLIK KONSTITUTSIOON JA NÕUKOGUDE DEMOKRAATIA

Maailm liigub suurte ühiskondlike muudatuste ja ümberkorralduste kee- rises. 19 aastat proletariaadi diktatuuri rõhuva osa endise tsaari-Venemaa terri- tooriumil, nüüdses Nõukogude Liidus, on selle endise „rahvaste türmi“ muutnud rahvaste vennasliiduks, õitsevaks tööstuse- ja põllumajandusemaaks. Majanduslikud ja poliitilised kriisid, tööpuudus, töölis- teklasi vaesenemine, talurahva kihinemine vaesteks ja rikasteks — need kapitalist- likkude riikide alalised ja seadusepärased nähtused on Nõukogude Liidus jäädavalt kadunud. Proletaarse revolutsiooni aja- loolised võidud ühelt poolt ja kapitalist- likkude maade vastuolude teravnemine, kapitalismi eitavate külgede (tööpuudus, rahvahulkade vaesenemine väikse kild- konna rikastumise juures, kroonikaliste kriiside, maadeahnitsevate sõdade jne) alaline kasv loovate jõudude vähenemise juures — teiselt poolt, sunnivad kapita- lismi ideolooge ja riigimehi oma riikliku korralduse üle järele mõtlema ja ümber- korraldustele asuma. Ameerika Ühendrii- gid asutasid omale „ajude trusti“, kelle ülesandeks oli uue riigikorra loomine, kus pole kriise, tööpuudust, klassidevahe- list vaenu. See „ajude trust“ jõudis oma tegevuses juba oma jõuetust näidata ja jäi — pankrotti, nagu palju teisi gi kapita- listlikke truste. Euroopa suur- ja väike- riigid on asunud fashismi teele, — suur- kapitalistide autokraatse (isevalitsusliku) riigikorra loomisele. Kuid fashistlik dikta- tuur, kiidetud autokraatia valitsus, ükskõik

missuguses kujus ja värvis see ka ei avalduks, pole soovitud uue riigikorra juurde viinud, pole klassivastuolusid lik- videerinud.

Kapitalistlike maade haritlaskond seisab teelahkmel. Vanad demokraatlikud kantsid on purunenud, kuid asemele pole veel midagi püsivat tekkinud ja ei mõis- teta, mis peab tekkima. See, mis fashism töölisteklasi ülikurnamise ja töörahva- hulkade maksustamise teel kätte on saa- nud, mis osalises kriisist ülesaamises väl- jendub, arvatakse fashistliku diktatuuri võiduks, ja sellele korrale rajatud auto- kraatse valitsemisviisi tulemuseks. Kuid seda arvamist kõigutab alaline vastuolude kasvamine fashismi leeris, poliitilise ja ideoloogilise kriisi süvenemine, klassivõit- luse teravnemine. Et kõik maailma riikide konstitutsioonid ja riiklikud korraldused endast ajaloolisi arenemise etappe, klassi- jõudude vahekordi antud ajaloolisel ast- mel kujutavad, sellest ei suudeta või ei taheta aru saada.

Sellesama arusaamise või arusaamatuse põhjal samastatakse proletariaadi dikta- tuuri kitsa rahanduskapitali kildkonna dik- tatuuriga. Saatuse pilkena kõlab mõnede kodanliste vabameelsete teoreetikute ja asjatundjate mõtteavaldus, et kapitalist- likud maad võivad mõndagi õppida Nõu- kogude praktikast, mis näitavat, et auto- kraatia võim andvat poliitilise ja majan- dusliku elu korraldamises palju paremaid tagajärgi, kui parlamentlik valitsemisviis. Proletariaadi diktatuur olevat isikuvalitsus,

võrdne rahanduskapitali autokraatiale. Selle juures väidetakse, et Prantsusmaal, Hispaanias, kus valitseb parlamentlik kord, klassivastuolud, kriisi raskused suuremad olevat, kui Saksamaal, Itaalias, Poolas või isegi Eestis, kus võimul „valgustatud isevalitsus“ — „tugevad ja targad“ riigimehed, kes teadvat, mis vaja teha terve rahva huvides. Need kirjatargad unustavad ära, et proletariaadi diktatuur juba oma esimestel päevadel kõigist senini maailmas oletsevatest demokraatiatest demokraatlikum oli. Nõukogude võim tähendab tuhat korda rahvalikumat rahvalitsust, kui ükskõik missugune kodanline parlament. Peamine proletariaadi diktatuuris on töolisteklassi ja talurahva liit. See liit võis tekkida ainult laialise demokraatia alusel, see liit kujutas endast esimestel revolutsiooni aastatel $\frac{9}{10}$ kogu rahvast, nüüd aga moodustab ta kogu rahva teraviku. Rahanduskapitali diktatuur — fashism — on $\frac{1}{10}$ osa vägivallavalitsus $\frac{9}{10}$ rahva üle. Kuulake, mis kirjutab ungari teadlane dr. Elemer Viranyi oma põhiseaduse kohta: „Ungari on ikka äärmuste maa ja nähtavasti jääb seks veel kaua. Ühel pool suured varandused, teisel pool haletsemisväärt kehvus. Doonau kaldal imeilus Budapest ja maal surnuaedade vaikus. Pealinnas pimestav rikkus, taludes nihilismini langenud vaesus.“¹

Sellest kisendavast vastuolust teeb dr. Viranyi järelduse, et Ungari on tänapäev alles rahvas ilma juhita (Volk ohne Führer), et Itaalia ja Saksa eeskujuga ei ole veel järeletegemist leidnud. See kodanliste teadlaste väimline tiritammi kasvatamine on seda huvitavam, et kodanlise ühiskonna haritud jõud heameelega *näiliku*, pinnapealse paranemise fashismi maal *töelikkusena* võtavad, kuna klassidevaheline võitlus ja selles võitluses kujunenud ja kujunevad vahekorrad seitsme pitsatiga kinnipandud raamatuks jäävad. See on kodanlike korra, kui ajalooliselt hukkamisele määratud korra kurbloolus, etta aatekandjad ei näe, ei suuda näha ühiskonna arenemisseadusi, tegeliku elu *töelikkust*. Nõukogude Liidu Konstitutsiooni ajalugu näitab, et riikliku korra muudatused on klassivõitluse tagajärg, et kõik kolm nõukogude põhiseadust sisaldavad kolme suurt jaamavahet proletaarses revolutsioonis, mis ühiskondlikkude jõudude vahekorradesse määratusuured muudatused tõi.

Endise Venemaa proletariaat purustas vene kodanluse ja mõisnikuseisuse. Ok-

toobris 1917. a. võttis proletariaat võimu oma kätte, kuid proletariaadi võim ei ulatanud siis ei Ukraina, ei Kaukaasia territooriumile. Seal valitses maailma imperialismi võim, kelle ees nõukogude valitsusel Brest-Litovskis tuli taganeda. Selleaegsel Nõukogude Venemaal said talupojad maa valdajateks, töölised — vabrikute ja tehaste valitsejateks. Kadus eraomanduse õigus valmistamisvahendite ja -abinõude peale. Teostus esimene suurem võit, kõigi järgmiste võitude alus — valmistamisvahendite üleminek töörahva kätte. See näitas, et proletariaadi diktatuur juba oma esimestel aastatel oli kõige demokraatlikum valitsemisviis. Mitte ükski, ka kõige demokraatlikum kodanline vabariik, ei ole töörahvale kunagi niisuguseid õigusi ja vabadusi annud. See näitas, et proletariaadi diktatuur oma põhiolult, kui rahva enamusel valitsus, demokraatlik on.

1918. a. ja järgmistel aastatel langes imperialismi võim Ukrainas ja Kaukaasias. Kuid juba 1918. a. andis kulak meile külas esimese lahingu. Üle Venemaa veeres kulakute poolt väljakutsutud ja organiseeritud talurahva-ülesteõusude laine. Kulak püüdis maa töötava talurahva kätte minekut takistada. Töolisteklass linnades alles asus tööstuslikkude ettevõtete juhtimisele. Linnad olid täis kapitalistide jäänuseid, spekulante, kontrrevolutsioonilikke jõude, kes endid kiiresti püüdsid organiseerida. Nende vaenulikkude jõudude purustamisele asus proletariaat ühes talurahva põhimiste kihitidega. Revolutsioonilik võim 1918. a. näitas rahvale kätte eesmärgid, mille eest ta pidi võitlema. Esimene nõukogude põhiseadus kirjutas oma paragrahvides neist peamistest ülesannetest, mille teostamisele oli vaja asuda. Siis oli tingimata vaja seda alla kriipsutada, et kurnajatel ei ole kohta meie riiklikkudes asutustes, et endistel kurnajatel ja selleaegsetel kulaklikkudel ollustel ei ole õigust valida ega valitud saada. Lenin, meie esimese põhiseaduse looja, seadis proletariaadi, kui eesrindliku klassi, riikliku võimu organiseerimises ja selle võimu kindlustamises esimesele kohale, proletariaadile anti suuremad eesõigused, sest ta pidi teisi töörahvakihte oma järele tõmbama. Proletariaadil olid kõige rikkalikumad võitlusekogemused, ta oli kõige järjekindlam ja üksmeelsem. Talurahvas, kui väikevalmistaja, oli veel tugevasti kulakute ja kontrrevolutsioonilikkude olluste mõju all. Sellepärast olid proletariaadile eesõigused vajalikud, kui erilised eesõigused, ajutised eesõigused, et töörahva võimu kindlustada ja võitu vaen-

¹ „Vaba Maa“, 27/VI — 1936.

laste üle jäädvustada. Niisugused olid selles võitluses meie uued klassijõudude vahekorrad, uued ülesanded ja püüded.

Need klassijõudude vahekorrad vene ja rahvusvahelises ulatuses said oma täpse väljenduse 1918. a. põhiseaduses eesmärkidega, mille eest proletariaat võitles, s. o. sotsialismi ehitamise eest ühel maal, proletariaadi diktatuuri organiseerimise plaaniga, mis oli suunatud rahvahulkade majanduslikkude ja kultuuriliste põhialuste loomisele, et klassivaenlast purustada kõigil väerindadel.

Järgmises põhiseaduses, mis 6. juulil 1923. a. maksma hakkas, kirjutati juba sotsialismi võitadena neid tõsiasju, mis enne lähemate eesmärkidenä üles seati ja nimelt, et „nõukogude vabariikidel läks korda kogu ilma imperialistide kallaletungimist tagasi lüüa“ sellepärast, et proletariaat oma ümber koondas enamuse nõukogude vabariikide elanikkudest, et proletariaadi diktatuur tugines tööliste klassi ja talurahva vankumata liidule. See tööliste ja töötava talurahva liit surus maha kurnajate vastupanu, sest ilma selleta ei oleks töörahas oma majanduslikule ja poliitilisele iseseisvusele jõudnud. Nõukogude maa lõpetas sel ajal oma majandusliku ülesehitamise töö. Valmistamisjõudude sõjaeelne tasapind oli juba kätte saadud. Algas jõudude kogumine selleks, et senist majandusesüsteemi ümber korraldada sotsialistlikuks süsteemiks. Vabakaubanduse jaluleseadmine sisepoliitikas oli tingimata tarvilikuks jaamavaheks valmistamisjõudude arendamisel, kuid ta tõi ka ajutise hädaohu kulaklikkude olluste mõju kasvamise näol. Proletariaadil oli tarvis ka see hädaoht kahjutuks teha ja otsustav lahing anda kapitalistlikkudele ollustele, suurendades ja kasvatas sotsialistlikke olluseid tööstuses ja kaubanduses, põllumajanduses ja kultuurilises ehitusetöös.

Rahvusvahelises poliitikas väljendus see jõudude vahekord selles, et imperialistlikud riigid ajutiselt lahti ütlesid otsekohe-
sest sõjariistus kallaletungimisest Nõukogude Liidule. Kodanlised riigid tunnustasid Nõukogude Liitu, astusid temaga kaubanduslikku läbikäimisesse. Kuid rahvusvaheline kodanlus ei uskunud nõukogude süsteemi püsivusse, ta lootis nõukogude võimu seestpoolt purustada ja parajal silmapilgul seda purustamist väljastpoolt sõjariistus jõul toetada. Ka need lootused langesid kokku. Nõukogude rahvad ühinesid suureks tööks ja löid ühes majandusliku elu ümberkorraldamisega omale tugeva sõjalise jõu — punase sõjaväe, meie võitude valvsa kaitsja.

Möödus ligi 13 aastat kangelaslikku üleilmse tähtsusega ehitusetööd. Sotsialismi ehitamine ühel maal sai tõsiasjaks. Sotsialistlik süsteem tõestas oma paremust kapitalistliku süsteemi ees. See oli määratu suur rahvusvaheline võit. Kurnajate klassi hävitamine majanduses tähendas sotsialismi loovate jõudude hiiglasuurt kasvu. Laialised talurahvakihid tõmmati kolhoosliku ehitusetöö kaudu sotsialismi ehitusetöösse; kadus tööpuudus, rahvahulkade vaesenemine. Sotsialismi võit tõi ka nõukogude haritlaskonna, kes oma enamuses seni jahedalt suurde ehitusetöösse oli suhtunud, uue ühiskonna aktiivsete ehitajate ridadesse.

Niisugune on lühikeses läbilõikes see klassidevaheline võitlus, mis ääretusuured muudatused tõi meie ühiskondlikkude jõudude vahekordadesse ja mis nüüd oma väljenduse on leidnud staalinlikus Konstitutsiooni projektis. See tööraha hulkade kokkukasvamise üheks suureks sotsialismi ehitajate pereks ei ole veel lõpule jõudnud. Veel peavad paika kapitalistliku ühiskonna jäänused inimeste teadvuses, veel on mitmesugused erinevused linna ja maa tööviisides enestes, kuid meie võime kindlasti ütelda, et kolhooslik talurahvas seisab tugevasti sotsialistliku ehitusetöö pinnal, et talurahvas on aru saanud kolhoosliku majapidamise teest, kui ainukesest õigest teest, mis teda edasi viib ikka jõukamale elule.

* * *

Suured konstitutsioonid, kui riikliku korralduse vormid, ei ole kunagi kabinetides tekkinud. Nad on suurte ühiskondlikkude sündmuste saadused, mille loojateks on miljonilised rahvahulgad. Nii tekkisid omal ajal kodanliste riikide konstitutsioonid, nii tekkisid nõukogude konstitutsioonid. Ainult fashistlik kretiin (vaimliselt kängunud inimene) võib ütelda, et staalinlik Konstitutsiooni algatus tulnud *ülevalt, mitte alt*. Täiesti põrunud peab olema see inimene, kes võrdleb meie Konstitutsiooni fashistlikkude riikide „põhiseadustega“, nende rahanduskapitali vördjatega, millel mingit ühist ei ole maksvate ühiskondlikkude vahekordadega, millega neid vahekordi vägistatakse. Kodanliste riikide paremate põhiseaduste tähtsamaks osaks oli üldine, salajane, ühetasane ja otsekohe-
hene valimisõigus. See valimisõigus põhjenes vajadusele purustada feodaalaja jäänused, hävitada mõisnikkude võim, mis

takistas kapitalistlike vahekordade arenemist. Kodanlus mängis siis ühiskondlikus liikumises progressiivset osa, ja selle ülesande läbiviimiseks oli tarvis laialisi töörahvakihte kaasa tõmmata. Kuid see oli kodanline demokraatia, mis nii siult kui vormilt kodanluse huvide teenistusse oli rakendatud. See oli demokraatia kui eriline nähe, mitte täielik, vaid demokraatia rikastele ja väikesele osale töörahvast. Kelvikud, kehv töörahvas ja proletariaadi vähem kvalifitseeritud kihid olid sellest demokraatiast välja lülitatud. Suuremat demokraatiat ei ole kodanline ühiskond kunagi annud. Kapitalismi arenemisega ei laienenud mitte töörahva demokraatlikud vabadused ja õigused, vaid nad läksid kitsamaks, ikka enam piirati valimisõigust, trüki-, sõna-, koosoleku- jne vabadusi. Sellepärast ei ole juhuslik, et „põlised“ demokraatlikud riigid, nagu Inglismaa, Prantsusmaa, Ameerika, elavad XVIII—XIX sajanditel või veelgi varem kokkuseatud ja vastuvõetud põhiseadustega. Prantsusmaal on naisterahvad veel tänapäevani ilma valimisõigusega. Inglismaal anti naisterahvastele kitsendatud valimisõigus alles peale ilmasõda. Kuid selle eest tõsteti valimisseaduses selle osa elanikkude õigusi, kelle varandus on, kuna varandusega inimestel, ilma vastava tsensusega (s. o. varanduslik alammäär) inimestel valimisõigus ära võeti.

Faschistlikud põhiseadused ei ole rajatud mitte nendele muutunud vahekordadele, mis kapitalismi arenemisega ta kõrgemale astmele — imperialismile — aset on leidnud. Faschismi riiklikud korraldused on rajatud vajadusele revolutsiooniliku töörahva vabadusepüüdeid ohjastada, teda eemale hoida riikliku võimu peale mõju avaldamast. Kodanlise parlamentarismi kriis seisab selles, et kodanlus enam ei suuda vanade demokraatlike vabaduste alusel valitseda, isegi mitte nende vabaduste alusel, mis ainult rikastele ja väikese osa eesõigustatud proletariaadi kihile olid määratud. Klassijõudude vahekorrad on niisugusteks muutunud, mis kodanlusele enam demokraatlike vabaduste alusel võimu ei kindlusta. Esimestel iseseisvusaastatel oli Eesti kodanlusele „kõige demokraatlikum põhiseadus“ tarvilikuks vahendiks ta võimu rajamisel. See tarvidus möödus sel määral, kui võrd kasvasid töölisklassi teadlikud organiseeritud jõud, kui võrd teravnesid klassivastuolud kodanluse ja töörahva vahel. Juba oma esimestest elupäevadest peale ei täitnud eesti kodanlus oma põhiseadusest mitte ühte

punkti, mis olid töölisklassi ja töörahva õiguste kaitseks määratud. Sellepärast muutus „kõige demokraatlikum põhiseadus“ otsekohe demokraatiaks ainult jõukatele, tööliste õigused olid vaid niivõrd kaitstud, kui võrd nad oma klassiorganisatsioonide kaudu ja klassivõitluse teel suutsid kodanlust oma õigusi austama sundida. Nüüd muudab eesti kodanlus oma põhiseadust ja teeb seda teiste faschistlike riikide praktika ning kogemuste alusel. Eesti on nüüd faschistlik riik, ta tulevane põhiseadus, mille põhijooned juba välja töötatud, on faschismi põhiseadus, rahanduskapitali kitsa kildkonna riiklik korraldus. Üks Eesti faschismi kaasajooksja, E. Laaman, kirjutab: „Kui kuulata inimesi, siis näivad kõik tähtvat ühte. Ei mingit põhiseadust, parlamentit või selletaolist. Kõik tahavad lihtsalt — isevalitsust, *valgustatud isevalitsust*. Niisugust isevalitsust, kes teaks, mis teha ja jaksaks seda teha... Olgu isevalitseja, kes ilma vastuvaidlemata ja kompromissita jaksaks midagi ära teha. Ja olgu valgustatud isevalitseja, kes näeks seda kõige mõistlikumat, kõige õigemal teha“ („Tänapäev“, juunikuu nr. k. a.).

Faschismile ei ole vaja demokraatiat, vaid isikuvalitsust, autokraatiat. „Valgustatud isevalitseja“ — see on autokraatia, rahanduskapitali isevalitseja. See kiilijooksmine „valgustatud isevalitsuse“ järele iseloomustab kodanluse hirmu rahva ees. Rahvast püütakse maha suruda, ta vabadusepüüdeid hävitada ja faschismi ajutist võitu revolutsiooniliku töörahva üle võetakse kui klassivastuolude kadumist.

Hoopis teistsugustele alustele on rajatud peatükk *valimissüsteemist staalinlikus Konstitutsioonis*. Meie valimissüsteem oli juba esimestes põhiseadustes kõige demokraatlikum kõigist olemasolevatest valimissüsteemidest maailmas, sest see kindlustas alati töörahvale õiguse valida ja valitud saada kõikidesse valitsuseasutustesse. Meie endised põhiseadused sisaldasid terve rea kitsendusi rõhujatele, kurnajatele, kapitalistidele, võttes neilt ära ka valimisõiguse. See oli tingimata tarvilik abinõu selleks, et töörahva hulki vabastada kurnamisest, et maha suruda kurnajate vastupanu ja neid kui klassi hävitada. Nüüd, majanduslike ja poliitiliste võitude alusel, kurnajateklassi hävitamisega, kurnamise kaotamisega langeb ära ka selliste kitsenduste tarvidus. Meie konstitutsiooni projekti põhjal on igal kodanikul õigus valida ja valitud saada, sõltumata tema rassilikust ja rahvuslikust kuuluvusest, usutunnistusest, hariduslikust tsensu-

sest, paigal asumisest, sotsiaalsest päritolust, varanduslikust seisukorrast ja mineviku tegevusest. *See on tõelik demokraatia.* Meie eelmistes põhiseadustes olid määratud mõningad eesõigused töölistele, võrreldes talurahvaga. Töölised valisid nõukogude kongressidele, linna nõukogudesse ühe saadiku 25 tuhande valija pealt, kuna maaelanikud valisid ühe saadiku 125 tuhande elaniku pealt.

Millest olid need eesõigused tingitud?

Need eesõigused pandi maksma siis, kui talurahvas veel tervelt väikevalmistaja oli ja kui külas veel kulakute mõju tugev oli. Need eesõigused kindlustasid töölisteklassi juhtivat osa nõukogude riigis, ühes sellega aitasid kindlustada proletaariaadi diktatuuri abi töötavale talurahvale ta majanduse tõstmisel ja pärastpoole põllumajanduse ümberkorraldamisel sotsialistlikkudel alustel. Need olid ajutised abinõud, ajutised eesõigused ja tingimata tarvilikud proletaarses revolutsioonis. Neid eesõigusi kasutas Lenini-Stalini partei selleks, et kurnajateklassi kiirelt, lühikese ajaga hävitada ja väikemajapidajaid aidata uuel, kolhoosi teel edasi minna. Nüüd on need eesõigused kaotatud. Konstitutsiooni projektis üteldakse, et nõukogude kodanikud valivad kõigisse tööraha saadikute nõukogudesse üldise, ühetasase ja otsese valimisõiguse alusel salajase hääletamisega.

Sm Stalin selgitas meie valimisõiguse põhiolu järgmiselt:

„Mispärast meie valimised saavad üldised olema? Sellepärast, et kõigil kodanikkudel, need välja arvatud, kellel kohtulikult on valimisõigused ära võetud, saab olema õigus valida ja valitud saada.

Mispärast meie valimised ühetasased on? Sellepärast, et ei vahe varanduslikus suhtes (mis veel osalt olemas on), ei rassilik ega rahvuslik kuuluvus ei saa mingisuguseid eesõigusi või kitsendusi andma. Naisterahvad saavad kasutama aktiivset ja passiivset valimisõigust meesterahvastega üheväärtiliselt. Meie valimised saavad olema tõelikult ühetasased.

Mispärast salajased? Aga sellepärast, et meie tahame anda nõukogude inimestele täieliku vabaduse hääletada nende eest, keda nad tahavad valida, kellele nad usaldavad oma huvide kindlustamise.

Mispärast otsesed? Sellepärast, et vahenditult valimised kohtadel kõikidesse esinduslikkudesse asutustesse, kuni kõrgemate asutusteni, kindlustavad paremini meie ääretu maa töötegijate huvisid.“ (Stalin, jutuaJamises Roy Hovardiga.)

Mitte ükski kodanline maa, kõnelemata fashistlikkudest maadest, ei anna oma kodanikkudele niisugust valimisõigust, isegi mitte vormalset, põhiseadusse kirjutatud õigust. Iga kapitalistlik riik püüab nüüd valimisseadust „uuendada“ ja sinna niisuguseid kitsendusi sisse viia, mis tööliste ja töötava talurahva õigusi ikka suuremal määral piiravad. Hitler Saksamaal annab „valimisõiguse“ ainult tõsisakslastele, kuna teistest rahvustest inimesed ja revolutsioonilikud ollused, kes Hitleri reshlimi ei tunnusta, valimisõigusest ilma jäetakse. Kodanluse fashiseerumine ei ole mitte jõu, vaid nõrkuse avaldus. Kui töölisteklass ja talurahvas, ajutiselt mahasurutuna, ei suuda fashismi praegusel ajal purustada, siis kasvab tööraha jõud ometi iga päevaga, ja kord avalikus võitluses hävitab töörahas fashismi. Kodanline kord on oma aja ära elanud.

* * *

Proletariaadi diktatuur, kui ülemineku ajajärgu riigikord, andis esimest korda inimsoo ajaloos rahvastele mitte ainult poliitilised vabadused, vaid ka materiaalsed hüved. Kodanlise ajakirjanduse õuepenid hauguvad oma sisemistes vastuoludes mädaneva kodanluse sopalombis: kommunistide romantika on vaibunud; „palgatöö orjus“ ei kadunud, vaid süvenes riiklikuks teorjuseks. Mis tähendab „palgatöö orjus“ kodanlises riigis? Kapitalisti, peremehe orjamist, töötamist kapitalistile, peremehele. See palgatöö orjus on jah meil kadunud, sest hävitatud on kapitalistid, kurnajad, parasiidid. Meie tööline, talupoeg, haritlane töötab iseenele, oma riigile. Seesugune töö andiski nõukogude rahvastele kätte materiaalsed hüved; proletariaadi diktatuur, kui kurnajate mahasurumise, hävitamise sõjariist, kindlustas töörahvale ainelise heaolu, lõi pinna veel suuremale heaolule jõudmiseks. Seda nimetavad kodanlised kirjatargad „riiklikuks teorjuseks“!

Nõukogude demokraatia on miljon korda demokraatlikum kõige demokraatlikumast kodanlisest riigist. Nõukogude demokraatia

on peaaegu täielik demokraatia, mis piiratud ainult kodanluse vastupanu mahasurumisega. See on demokraatia kehvale, 7/10-le kogu elanikkonnast, kusjuures rikaste vastupanu jõuga maha surutakse. — Niiviisi iseloomustas Lenin juba nõukogude esimese ajajärgu demokraatiat teoreetiliselt. Nüüd, meie hiiglavõitude tagapõhjal, on see Lenini sügav filosoofiline demokraatia äramääramine arusaadav ja lihtne. Sest, tõepoolest, missugune hind on demokraatial, kui selle demokraatia tagajärjeks on töörahva õiguste jalge alla tallamine, ja see töörahvas moodustab 9/10 kogu elanikkonnast? Mis mõte on kodanliste teadusemeeste ja kirjanikkude arvustusel, kui nad staalinliku Konsitutsiooni ühte „puudust“ selles näevad, et meil ei ole „teisi parteisid“ peale kommunistliku partei? Niisuguse „arvustusega“ tahetakse — peale väliste eesmärkide, muidugi, — ergutada neid kapitalistliku ühiskonna jäänuseid, mis meil veel osalt inimeste teadvuses püsivad, mis veel lõpulikult pole kaotatud. Kuid niisugusel „arvustusel“ ei ole meil pinda. Partei on klassi eelväesalk, ta teadlikum ja aktiivsem osa. Meil on kurnajateklass ja ta mitmesugused rühmitused hävitatud, neil ei ole majanduslikku ega poliitilist alust. Surnud ei ärka kunagi üles. Meie Konstitutsioonis, paragrahv 126, üteldakse, et „tööraha huvidele vastavalt ja rahvahulkade organisatsioonilise isetegevuse ning poliitilise aktiivsuse arendamiseks kindlustatakse NSVL kodanikkudele õigus ühineda ühiskondlikkudesse organisatsioonidesse: ametiühingutesse, kooperatiiv-ühendustesse, noorsoo-organisatsioonidesse, spordi- ja kaitseorganisatsioonidesse..... kõige aktiivsemad ja teadlikumad kodanikud töölisklassi ja teiste töörahvakihtide ridadest ühinevad aga NSVL kommunistlikku parteisse“. Vastavalt meie elanikkude majanduslikkudele ja poliitilistele huvidele maksavad meil kõige avaramad poliitilised organiseerimisvabadused. Mitte ükski kodanline valitsus ei või sarnaseid vabadusi oma elanikkudele anda, sest see oleks kodanluse võimu hukatus.

Nõukogude laialisest demokraatiast kõneleb ka Konstitutsiooni projekti 125. paragrahv, mille alusel „tagatakse NSVL kodanikkudele:

- a) sõnavabadus,
- b) trükivabadus,
- d) koosolekute- ja miitingutevabadus,
- e) uulitsa-rongikäikude ja meelevabaduste vabadus.

Neid kodanikkude õigusi kindlustab trükikodade, paberitagavarade, ühiskondlikkude hoonete, uulitsate, sidevahendite ja muude, nende õiguste teostamiseks vajalikkude materiaalsete tingimuste töörahvale ja ta organisatsioonidele andmine“.

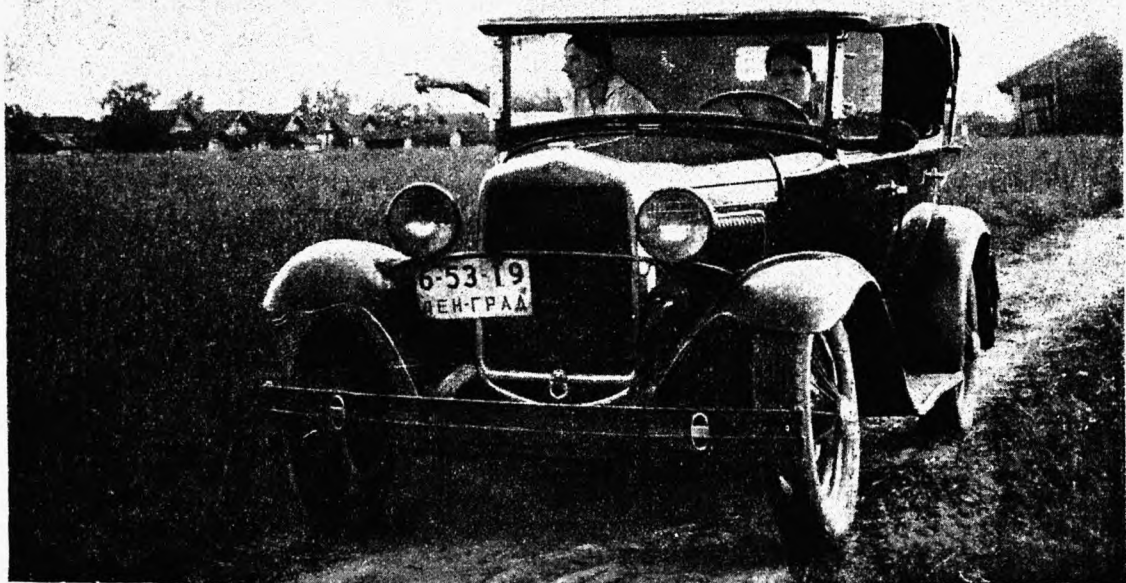
Nende vabaduste andmine töörahvale ja ta organisatsioonidele tähendab seda, et kõik need vabadused — sõnavabadus jne, jne — on suunatud töörahva võimu veel suuremale kindlustamisele, kapitalismi jäänuste likvideerimisele inimeste teadvuses, klasside erinevuste jäänuste kaotamisele. Hoopis vale ja täiesti võõras marksismileninismile on sarnane vaade meie valimisõigusele, kodanikkude vabadustele ja õigustele, et üleminek üldistele, otsekohestele jne valimistele, sõna-, trüki- jne vabadustele tähendavat meie sotsialistliku riigi võimsuse nõrgenemist. Kes nii kõneleb, see ei saa meie võimu põhiolust aru. Nõukogude demokraatia laienemine, s. o. ikka suuremate hulkade riiklikule juhtimisele tõmbamine — demokraatia aga peamiselt seda tähendabki — just kindlustab töölisklassi diktatuuri ja viib klasside täielikule kaotamisele. Kõik vabadused lähtuvad meil sellest, et vaja on töölisteklassi diktatuuri kindlustada, s. o. töörahva huvides meil kõige mitmekülgsemad töötavate kihtide eluavalidusi arendada. Kes meie vabadustest, meie demokraatiast teisi aru saab, see seab demokraatia ja proletariaadi diktatuuri *vastamisi*, see asub Kautsky seisukohale, et proletariaadi diktatuur oleval vaenulik demokraatiale, rahvavalitsusele. Lenini ja Stalini õpetus, nõukogude praktika aga kõnelevad hoopis vastupidi — proletariaadi diktatuur on kõige demokraatlikum valitsemisviis.

Seni oli proletariaadi diktatuuri üks põhimisi ülesandeid kurnajateklassi vastupanu mahasurumine, kapitalistideklassi hävitamine, inimese kurnamise kaotamine. Need ülesanded on meie maal teostatud. Kurnajateklass on hävitatud. See löi hoopis uued vahekorrad inimeste vahele. Meie liit on muutunud ühiseks töötajate perek. Uutes vahekordades muutuvad ka proletariaadi diktatuuri ülesanded. Proletariaadi diktatuur ei ole sellepärast veel kadunud, et meil kurnajateklass hävitatud on. Proletariaadi diktatuur kaob ühes klassilise ühiskonnaga, klasside lõpuliku hävitamisega; kuid Lenin ütles, et see on pikaldane protsess. See nõuab kõigepealt, et kaoks vastaspoolsus vaimlise ja kehalise töö vahel, et kaoks vahe linna ja maa tööprotsessis. Proletariaadi ja talurahva

vahelise liidu kindlustamine on ka praegu üks peamisi ülesandeid. See on ka proletariaadi diktatuuri üks peamisi omadusi. See liidu kindlustamine sünnib ka isemoodi, vastavalt meie tingimustele. Nüüd on tähtis põllutöö muutmine eriliiki industriaaltööks, ja sellepärast on tarvilik tööliste töö eeskuju, uute töömeetodite edasiandmine kolhoosnikkudele. Stahaanovlik liikumine sai alguse tööstusest. Kõige suuremad töökogemused on stahaanovlikus liikumises linnatöölistel. Truudus sotsialismile, sotsialistliku omanduse kaitsmine, oma kultuurilise tasapinna tõstmine — neil tööaladel on linnatöölistel kõige suure-

mad kogemused, ja nende kogemuste edasiandmine on üks kõige suuremaid ülesandeid. Laialine nõukogude demokraatia meie Konstitutsioonis tähendab uut arenemisastet meie kultuurilises ja poliitilises töös, uut veel kõrgemat astet, mis meid viib kommunismile, sinna, kus demokraatia muutub inimese harjumuseks ja seega tähendab igasuguse demokraatia kadumist. Niisuguse arenemistee on meie maale avanud Lenini-Stalini partei, seda teed näitab meile Lenini geniaalne õpilane, meie suur Stalin.

O. R.

„Novõi putj“ kolhoosi põllud (Kadui raioon, Leningr. obl.) andsid tänava rõhki saagi — kuni 18 tsentnerit teravilja hektaarilt.

Pildil: kolhoosi külalised autoga põlluteel.

TÄNASED LÖÖKLASED ON HOMSED STAHAANOVLAISED

Sotsialistlikul kodumaal ei ole ühtegi maanurka, ühtegi tööstuseala, kus stahaanovlik liikumine ei oleks maad võtnud. Selle suure liikumise võimsasse voolu tungib järjesti edasi lõpmata suur lööktöölise pere. Juba täna täidavad ja ületavad nad uued töönormid valmistuse protsessis, kuid nad ei ole veel täiel määral vallutanud valmistuse tehnikat, et lõpulikult välja jõuda sotsialistliku tööviljakuse meistrite ridadesse. Lööklased on stahaanovliku liikumise tugev tagavarajõud, kust iga päevaga välja võrsuvad uued kõrge tööviljakuse meistrid.

Rasketööstuse rahvakomissariaadi nõukogu istangul kõneles sm Miron Djukanov sellest, kuidas mõned majandusetegeledased stahaanovlikust liikumisest aru saavad. Ta ütles, et mõned inimesed kõnelevad stahaanovliku liikumise vähenemisest. See ei ole õige. Vähenemisest mõtlevad ja kõnelevad mõned üksikud tööorganiseerijad ja majandusetegeledased, kes endi ülesannetest stahaanovliku liikumise organiseerimisel ei ole suutnud aru saada; kuid mitte mingit juttu ei saa olla stahaanovliku liikumise vähenemisest.

On olemas ka veel niisuguseid partei- ja ametiühingu-organisatsioonide vastutavaidki tegelasi, kes mingil määral stahaanovliku liikumise edasihargestamisele kaasa ei ole aidanud. Majandusetegeledased, tööorganiseerijad ja tööjuhatajad ei hoolitse selle eest, et stahaanovlikule liikumisele vastavad tingimused luua, partei- ja ametiühingu-organisatsioonid hoiavad rahulikult käed rüppes, rahul olles tööjuhatajate ebaõige tegevusega.

Kus tööjuhatajad, insenerid, tehnikud, meistrid ja brigadiirid tõsiselt stahaanovliku liikumise organiseerimisse on süvenenud, kus nende juhatuse alla kuuluvates osakondades täielik kord valitseb; kus partei-, komnoorte- ja ametiühingu-organisatsioonid stahaanovliku liikumise organiseerimisele kaasa aitavad — seal on tagajärjed silmaga näha. Nendes töökodades täidavad kõik töölised valmistusliku plaani. Kõrge tööviljakuse meistrid — stahaanovlased — täidavad poolteist kuni kaks korda oma valmistusliku plaani, nad teenivad kaks-kolm korda rohkem, kui nad teenisid ennemalt.

Stahaanovliku liikumise edurikkaks hargestamiseks on vaja tervet rida tingimusi, mida nimelt peab ette valmistama ja täitma. Väga suurt osa etendab stahaanovliku liikumise hargestamisel õieti organiseeritud töötasu. Sm Aleksei Stahanov kõneles nõukogude istangul sellest, kuidas nende kaevanduses Doni basseinis kõik töölised individuaalsele tükitöösüsteemile on üle viidud. Uusi töönorme täidetakse kaevanduses 150 protsenti ja üle selle. See nähe kinnitab ja tõestab vastuvaidlematalt, et individuaalne tükitöö tasumaksmise viis parem ja edukam on.

Sm Ordshonikidse kõneles rasketööstuse rahvakomissariaadi nõukogu istangul stahaanovliku liikumise ülesannetest. Ta ütles: Meil ei ole jutt mitte sellest, et täita käesoleva aasta programmi, ja ka mitte sellest, et täita teise viisastaku plaan nelja aastaga, vaatamata sellele, et sel määratu suur poliitiline ja majanduslik tähtsus on.

Jutt on sellest, kuidas stahaanovlik liikumine on hargestunud ja kuidas ta edasi hargestub.

Sellest küljest peabki küsimuse juurde minema. Kuidas läheb stahaanovliku liikumise hargestumine? Stahaanovlik liikumine on see võimas hoov, mille abil saab edasi arendada tööviljakuse tõusu, mis on põhimise tähtsusega meie sotsialistliku kodumaa rikkuste ja jõukuse kasvule, meie valmistusele, meie kultuurile, laialiste töölisterhulkade ja kolhoosnikkude, teenijate, meie haritlaskonna hüvede tõusule ja meie kodumaa kaitsevõimsuse kasvule.

Alati tuleb meeles pidada missuguse määratusuure tähtsuse sm Stalin ja meie partei stahaanovlikule liikumisele andsid ja annavad. Sellest kõneles sm Stalin esimesel üleliidulisel stahaanovlaste nõupidamisel. Eriti hästi peame meie seda nüüd teadma, sest meil tuleb tihtiigi majandusetegeledaste hulgas stahaanovlikust liikumisest vildakult arusaamist ette. Tihti nähtakse stahaanovlikku liikumist juba ühe või teise ülesande tähtjalises täitmises. Majandusetegeledased kõnelevad uhkusetundega:

— Valmistusliku programmi täitsime. Vanad normid vaatasinge läbi ja suurendasinge neid 20—30 protsenti, mõnda normi isegi 40—50 protsenti. Täidame ja ületame neid norme. Mida teie meilt veel tahate? —

Sm Stalin andis stahaanovlaste ja stahaanovlikule liikumisele iseloomustuse. Ta kõneles, et stahaanovlik liikumine meie tööstuse tulevikku esindab; selles liikumises on töolisteklassi tulevased tehnika-kultuuri idud; stahaanovlik liikumine avab meile selle tee, mida mööda võib kõrgemale töövilkakusele juurde pääseda, mis on tingimata tarvilik sotsialismilt kommunistide üleminekuks, vaimlise ja kehalise töö vastaspoolduse kaotamiseks.

Stahaanovlik liikumine on annud tuhandeid töövilkakuse meistreid, kelle tehnikalise kultuuri tasapind kõrgele astmele on tõusnud. Kultuursuse küsimus valmistuse protsessis ja üldise kultuuri-tasapinna tõstmise nõue on stahaanovliku liikumise lahutamatu osa. Ilma stahaanovliku õppuse organiseerimata, valmistuse tehnika vallutamata ja üldise kultuuri-tasapinna tõstmata ei saa stahaanovlikku liikumist täiel ulatusel organisoida. Seda on näidanud meile stahaanovliku liikumise hargestamise praktika, sellest kõnelevad eesrindlikud stahaanovlased ise.

Molotovi nim. Gorki autotehase presside töökoja lukksepp sm G. Maslennikov kõneles nõukogu istangul sellest, et stahaanovlane ei saa olla see, kes ainult kehaliselt töötab. Stahaanovlane peab ka enda mõistuse valmistamisprotsessis loominguilisele tööle rakendama. Ta tõi näite sellest, kuidas ta ise autotehases ühes teiste stahaanovlastega töötab.

Ta valmistab auto kurbelvõlli presse. 1932. a. oli auto kurbelvõlli pressi valmistamiseks, normi järgi, 210 tundi aega määratud. 1935. a. vähendasid löökklased selle normi 65 tunnini. Kui autotehases stahaanovlik liikumine hakkas maad võtma, siis vähendasid stahaanovlased auto kurbelvõlli pressi valmistamise aja 30 tunnini. Enne vanade normide ümbervaatomist oli selle pressi valmistamise rekordajaks 28 tundi.

Kurbelvõlli pressi valmistamise uueks normiks töötati välja uus keskmine norm 35 tundi.

Sm Maslennikov võttis pressi valmistamisel tarvitusele uue tehnoloogilise protsessi. 20. aprillil valmistas ta pressi 10 tunniga, ja esimeseks maiks vähendas ta veel pressi valmistamise aega 2 tunni võrd, s. o. tegi pressi valmis 8 tunniga.

11. mail valmistas tema parem seltsimees stahaanovlane Ljähov pressi 6 tunni 50 minutiga, 23. juunil, enne Moskvasse sõitu, — rasketööstuse rahvakomissariaadi nõukogu istangule, valmistas sm Maslen-

nikov pressi 4 tunni 35 minutiga ja sm Ljähov 4 tunni 40 minutiga.

Sm Maslennikov ja sm Ljähov on ise oma tööprotsessi juures insenerid. Nad töötasid ümber valmistamisprotsessi tehnoloogia ning töötavad selles suunas edasi, et veel paremat töövõimet kätte saada. Töö hulga poolest on nad ameerika töövilkakuse normid ületanud, kuid maha jäädavad meie stahaanovlased veel tihti töömomaduse poolest. Stahaanovlik töövilkakus on lahutamata seotud kõrge töömomadusega.

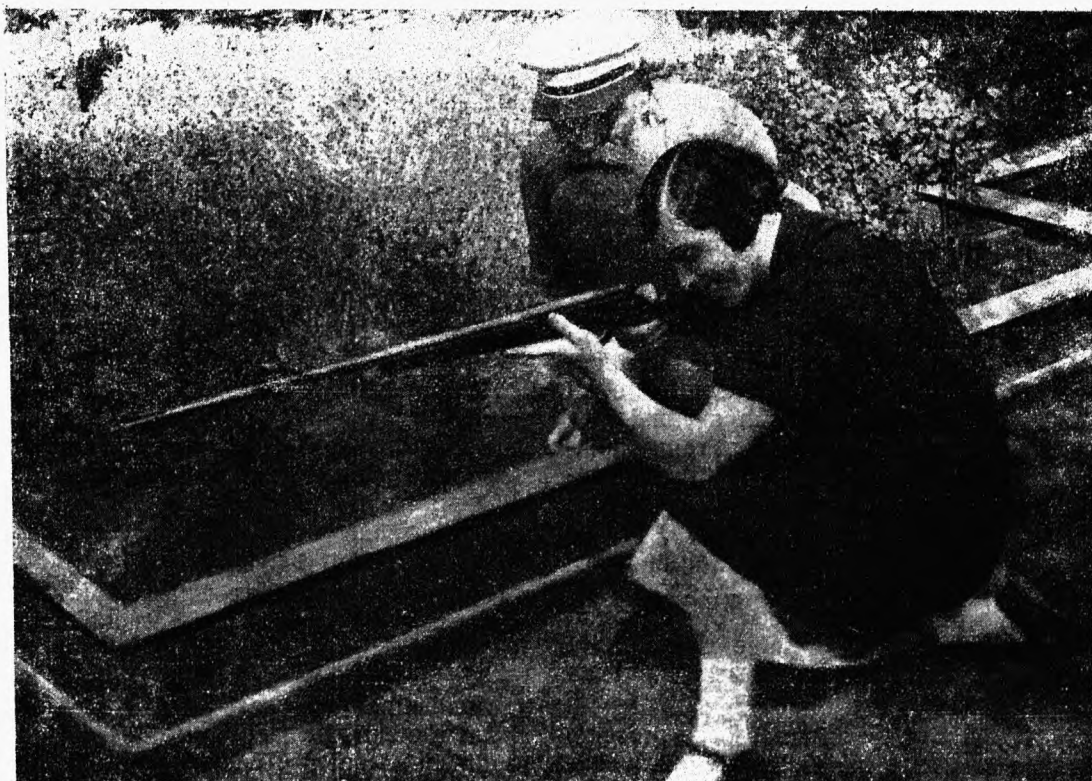
Tihti vaevavad tööjuhatajad, partei- ja ametiühingu-organisatsioonide tegelased oma ajusid selle kallal, keda stahaanovlaseks nimetada? Mõned panevad küsimuse nii üles: meie ületame valmistusliku programmi järjekindlalt 20—30 protsendi võrd, kas meie oleme stahaanovlased?

Niiviisi küsimust üles seada ei ole õige. Meil on palju malmi- ja terasesulatamise kõrgahje, mis töötavad koefitsiendiga 1—0,9 ja mõned isegi 0,8. Siin ei saa juttu olla mingisugusest 50-protsendilisest plaani ületamisest, isegi mitte 30—40-protsendilisest plaani ületamisest; siin on plaani ületamise protsent 10—15, maksimum 25; siis on tarvis anda koefitsient 0,75. Kuid need töölised, kes töötavad koefitsient 1 ja vähem, on kõik ausad stahaanovlased.

Sm Djukanov kõneles, et söekaevanduses on see tööline stahaanovlane, kes oma valmistuslikku plaani 150—200 protsendi võrd täidab. See, kes oma valmistuslikku plaani 300 protsendi võrd täidab, on esimesejärgu töövilkakuse meister. Kuid töölised, kes oma valmistuslikku plaani 105—110—120 protsenti täidavad, on löökklased.

Kõige esiteks on tarvis konkreetset olukorda arvestada, selle valmistustehnikaga, mis tööstuses olemas on, ja nende võimalustega, kui suurel määral töölised suudavad seda tehnikat vallutada.

Nii mõneski tööstuse-ettevõttes ei arvestata neid tingimusi. Ettevõttes on ainult mõnikümme stahaanovlast. Nendest kõneldakse, nendest kirjutatakse, nende töölistega kiideldakse, et, vaadake, misugused meie stahaanovlased on! Kuid laialised hulgad ei ole suutnud üksikute poolt ülesseatud töövilkakuse rekorde saavutada. Sm Stalin ütles, et rekordid muutuvad ainult siis jõuks, kui hulgad neid vallutavad. Nendes tööstuse-ettevõtetes, kolhoosides ja sovhoosides, kus ainult üksikud stahaanovlased on välja kujunenud, ja

„Skorohodi“ vabriku vana töölise P. A. Tshistjåkov, kes üle 30 aasta vabrikus tööd teinud, on I astme täpsuslaskur.

Pildil: Tshistjåkov õpetab oma tütrele Mariale laskekunsti.

ainult neid nähakse, on löökklased unustatud. Nendest ei kõnelda, nendele ei ole stahaanovlikule liikumisele vastavaid töötamise tingimusi loodud. Eelväesalga — stahaanovlaste — ja tagavarajõudude — lööklaste — vahel on sidemeniidid katkestatud. Sellepärast ei ole veel paljudes ettevõtetes stahaanovlik liikumine suutnud laiemalt maad võtta.

Stahaanovlik liikumine ei ole veel selle tasemeni jõudnud, mis sm Stalin eesmärgiks üles seadis. ÜK(e)P Keskkomitee detsembrikuu pleenumi otsustes on üteldud, et majandusettegelaused, insenerid, tehnikud peavad stahaanovliku liikumise algatajad ja juhtijad olema, kuid kaugeltki kõik ei ole suutnud veel seda otsust täita.

Majandusettegelaused, insenerid ja tehnikud ei pea stahaanovlikule liikumisele mitte ainult oma kaasatunnet või poolehoidu avaldama, mitte ainult liikumisega kaasas käima; nad peavad selle liikumise eesrinnas sammuma, seda liikumist kõige suurema hoole ja armastusega organiseerima. Parteiorganisatsioonid peavad tööliste

seas agitatsiooni ja propagandat tegema majandusettegelaestele, inseneridele ja tehnikutele stahaanovliku töö organiseerimises kaasa aitama.

Stahaanovliku liikumise hargestamise edu oleneb veel sellest, kui hästi on osatud tööstuse-ettevõtetes, kolhoosides ja sovhoosides stahaanovliku töö saavutusi tundma õppida, kuidas stahaanovliku töö kogemusi on ära kasutatud ja kasutatakse selle liikumise edasiarendamiseks kogu ettevõtte tööliste ja teenijate kollektiivridades.

Nõukogude sotsialistlikul kodumaal ei ole maksvad kapitalistliku ühiskonna seadused. Et inimene inimese vaenlane („hunt“) on, see kapitalistliku ühiskonna seadus on sotsialistlikus ühiskonnas pihuks ja põrmuks lõhutud. Sotsialistliku kodumaa töörahva pere elab ühise eesmärgiga, ühiste püüetega ja ühise tahtjõuga, aidates üksteist, et kiiremini valmistada, rohkem ja suurema väärtusega rikkusi luua, mis sotsialistlikule ühiskonnale jõuka ja õnneliku elu võimaldab ja kindlustab.

Stahaanovlaste töökogemuste edasiandmine on veel halvasti organiseeritud. Peaaegu iga ettevõtte töönormid ühe ja sellesama detaili valmistamisel on isesugused. Ühes ettevõttes on norm — 10 minutit, teises — 25 min. ja kolmandas pool tundi. Kas tõesti töötamise tingimused neis ettevõtetes nii väga lahkuminevad on? Muidugi ei ole. Tehnika on ühesugune, tööliste kvalifikatsioon on ühesugusel tasemel. Ainult ühes ettevõttes on tööliste valmistamistehnika rohkem vallutanud kui teises. Nad on oma loomingu tehnoloogiliste protsesside kiirendamiseks tööle rakendanud. Kuid teises ettevõttes töötavad stahaanovlased ei tea sellest veel mitte midagi.

Mõnes ettevõttes on olukord veel halvem. Ühe töökoja stahaanovlased ei tea, mida teise töökoja stahaanovlased teevad. Nendes ettevõtetes on valmistuslikud nõupidamised ära unustatud. Puudub side stahaanovlaste eneste vahel ja puudub side laialiste lõoklaste hulkade ning stahaanovlaste vahel.

Stahaanovliku liikumise hargestamine ei ole seisma jäänud. Ta läheb edasi. Selleks on meil igast tööstuse-ettevõttest andmeid mis kõnelevad, kuidas stahaanovlaste read suurenevad. Nendes tööstuse-ettevõtetes, kus mõni kuu tagasi ainult üksikud stahaanovlased olid, on nüüd kümned ja sajad töölised — stahaanovlasteks tõusnud.

Sm Stalini nim. Novokramatorski tehases oli 1935. a. novembris 200 stahaanovlast. Peale stahaanovlaste üleliidulist nõupidamist ja sm Stalini kõnet suurenes stahaanovlaste arv viie kuni kaheksa päevaga 526 inimeseni. 1936. a. jaanuaris oli juba 1241 stahaanovlast. Pärast esimest stahaanovlikku kümnapäevikut — 2416 inimest, ja k. a. juunikuul — 3400 stahaanovlast. Vanad töönormid täideti tehases aprillikuul keskmiselt 166—187 protsenti. Solikamski kombinadis oli k. a. jaanuaris 675 stahaanovlast, maikuul — 902. Uusi töönorme täidavad 150—200 protsenti 198 inimest, 87 inimest täidavad uusi norme 200—300 protsendini.

Kolonna tehase sepikojas on enam kui 50 stahaanovlast, kes uusi töönorme rohkem kui 200 protsenti täidavad. Stahaanovlane Naumov täidab uusi töönorme 300 protsenti.

Aviotopi trusti tehases nr. 7 täidab üks kolmandik stahaanovlasi uusi töönorme rohkem kui 150 protsenti. Vanade töönormide juures teenisid töölised 290 rubla

kuus, uute töönormidega tõusis töötasu 400 rublani. Kirovi nim. „Elektrosiila“ tehases Leningradis oli käesoleva aasta algul 1200 stahaanovlast, nüüd ulatab stahaanovlaste arv üle kolme tuhande inimese.

Niisuguseid andmeid võib igast tööstuse-ettevõttest tuua. Eriti suure tõusuga edenes stahaanovlik liikumine nüüd, mil stahaanovliku liikumise aastapäevale ette valmistati. Nendes ettevõtetes, kus stahaanovlik liikumine hästi organiseeritud, on ka stahaanovliku liikumise edu palju suurem.

On aga isegi niisuguseid inimesi tööjuhatajate ja tööorganiseerijate hulgas, kes oma enese saamatuse vabanduseks midagi muud välja ei oska mõelda, kui seda, et nad meie tehaste ja vabrikute insenere, tehnikuid, seal kus stahaanovlik liikumine veel halvasti on organiseeritud, stahaanovliku liikumise saboteerijateks tembelavad. See on tühi jutt. Kui ühes või teises kohas mõni stahaanovliku liikumise saboteerija paljastatakse, kes sihikindlalt selles mõttes tegutseb, siis ei tähenda see veel seda, et nõukogude võimu 19 aasta kestel üleskasvatatud ja õpetatud sajad tuhanded insenerid ja tehnikud stahaanovliku liikumise tõkestajad oleksid. Niisamuti on vanad insenerid ja tehnikud ümber kasvatatud. Need on inimesed, kes kõigest hingest oma sotsialistlikku isamaad armastavad, sest nad on meie endi pojad ja tütreid, vennad ja õed. Nad on valmis suurema meie kodumaa kaitseks, kui seda tarvis on.

Kuid põhjus on selles, et stahaanovliku liikumise organiseerijad peavad kõigepealt seda tööprotsessi ja tehnoloogiat ise täielikult tundma, mida nad juhatavad. Tööjuhatajad ja tööorganiseerijad ei tohi minutikski unustada, et nad kõigepealt ise peavad õppima. Sm Stalin tänas esimesel üleliidulisel stahaanovlaste nõupidamisel kõiki koosolijaid stahaanovlasi selle eest, et *juhid* võisid *endelt* palju õppida.

Ka iga tööorganiseerija ja tööjuhataja peab stahaanovlastelt seda suurt tööpraktikat õppima, mida eesrindlikud stahaanovlased on kauaaegse tööga omandanud.

Stahaanovlik liikumine hargestub väärdumatult täie hooga edasi kuni lõpuliku võiduni. Stahaanovlikult töötamine on seadusepärane sotsialistlikule ühiskonnale, millele omased on ennenägemata kõrge tööviljakus ja enneolemata kõrge omadusega töösaadused.

E. Kalk.

Sotsialistlik majandusesüsteem ja NSV Liidu Konstitutsiooni projekt

Stalinliku Konstitutsiooni projekti 4. paragrahvis on öeldud, et „NSVL majandusliku aluse moodustavad sotsialistlik majandusesüsteem ja valmistamisvahendite ning -abinõude sotsialistlik omamus...“ Et sellest majandusesüsteemist, mis Nõukogude Liidu majanduslikuks aluseks on ja mida Konstitutsiooni projektis sotsialistlikuks majandusesüsteemiks nimetatakse, — et sellest süsteemist selgemini aru saada, on tarvis Marxi-Lenini-Stalini õpetust sotsialismist-kommunismist üldse ligemalt tundma õppida.

Juba kaua enne Marxi leidus sotsialismi õpetajaid, kuid nende õpetusi ja teooriaid nimetame utopiateks, s. o. ebareaalseteks, täideviimatuteks unistusteks. Üks seesugustest utopiajutlustajatest — Thomas More — kirjeldas oma romaanis „Utopia“¹ väga ilusasti uue ühiskonna elu, kus kõik meeste- ja naisterahvad tööd teevad, kusjuures töö aastaegade järele vaheldub — kord maal põllumajanduses, kord linnas käsitöös. „Utopia“ elanikud jaotavad ööpäeva 24 osaks, millest 6 osa füüsilise (kehaliku) töö peale kulutatakse. Iga hommiku enne tööd käib kõik rahvas õppusel, teaduslikke loenguid kuulamas. Ühiskondlikkude asutuste tegevus „Utopia“ riigis sünnib põhimõttel, et igale isikule ja ühiskonnale tervelt täielikku nõuete rahuldumist kindlustada ja igale kodanikule võimalust anda oma kultuurset taset teaduste ja kunsti valdamise teel tõsta.

Thomas More avaldas neid mõtteid XVI sajandi algul, kui Inglismaal feodalism juba lagunema oli hakanud ja kapitalism esimesi samme astus. Nagu teada, tõi kapitali esialgne kuhjumine laiadele rahvahulkadele ennenägemata viletsust ja vaeva. Thomas More oli üks neist, kes maksva korra vastu protesteerisid, kes nägid ja aru said, et inimesi kurnavad ühiskondlikud vahekorrad, mis eraomandusele põhjenevad, ülekohtused on. Protestid lõppesid sellega, et ettekujutatud pildis näidata püüti, missugune see õiglane ühiskonna-

kord olema peab. Kuidas aga selle ettekujutatud ideaalse korra jouda, kuidas teda teostada, — seda selleaegsed mõtlejad selgitada ja näidata ei osanud, ei suutnud, sest ühiskonnas polnud veel neid jõudusid välja kasvanud, mis uue ühiskonnakorra oleksid võinud luua, kus seesugune hulkade kurnamine puuduks, kus poleks enam eraomanduslikku alust.

Terve rida sellesarnaseid ühiskondlikke utopiste kerkis esile XIX sajandi esimesel poolel (Charles Fourier, Robert Owen jt), kuid ka nemad ei osanud veel ühiskondlikust kurnamissüsteemist väljapääsemiseks reaalselt, teostamiseks võimalikku teed näidata. Alles K. Marx andis neile sotsialistlikele unistustele reaalse ühiskondliku aluspinna, muutis utopia teaduseks. Laialise ja sügava uurimise teel avastas ta kapitalistliku ühiskonna sisemised arenemiseadused ja näitas — nüüd juba teaduslikult, tõeliku konkreetse materjali põhjal, miks kapitalistlik kurnamiskord peab hävinema ja *kes ta hävitab* ning kuidas (proletaarse revolutsiooni teel) see sünnib; ja edasi — et selle asemele uus, kommunistlik kord üles ehitatakse.

Uut ühiskonnakorda ei kirjelda meile Marx ja Engels, selle uue, teadusliku ühiskonnateooria loojad, aga mitte niisugustes üksikasjades, nagu tegid seda utopistid enamalt, vaid nad seadsid endile peaülesandeks selle arenemise *seadusi* välja selgitada, arenemistee põhijooni kindlaks määrata, mis uue valmistamisviisini viivad, ja uut ühiskonnakorda ainult kõige üldisemates piirjoontes (kontuurides) kujutada. Marx, ja tema alusel hiljem Lenin (vt. „Riik ja revolutsioon“), rõhutasid iseäranis seda alla, et kapitalismi ja kommunismi vahel isemoodi üleminekuajajärk peab olema, mis poliitiliselt ainult proletariaadi diktatuuri ajajärk võib olla. Kui selle diktatuuri mõjul on kaotatud eraomandus valmistamisabinõudele, kui on kaotatud klassid ja kurnamine, siis on käes kommunismi esimene arenemisaste — sotsialism, kus valmistamisvahendid on ühiskonna omanduseks, kus seega iga inimene ühiskonnale tööd teeb ja ühiskonnalt, vastavalt oma töö hulga ja omadusele (headusele), „ühiskonna ladudest“ teatud arvul tarvisminevaid saadusi saab (töötasu). Nende hulka vastab üksiku töösaaduste hulga — maha arvatud see osa, mis

¹ Thomas More (loe: Moor), ehk ladinakeelse nimetuse järgi T. Morus, elas 1478—1535. Oli Inglismaal kõige kõrgemates riigiametites, kuid ei tunnistanud kuninga seadusevastaseid samme õigeaks, vangistati, ja tapeti kui riigiäraandja. Tema töödest on kõige tuntum utoopilisk romaani „De optimo statu rei publicae deque nova insula Utopia“ (Kõige paremast riigikorrast ehk uuest Utopia saarest) — Löwen, 1516.

ühiskondlikkude tarviduste peale, edasi- seks kuhjumiseks, töövõimetute ülespida- miseks jne läheb. Töö ei ole siin enam mingi sund ega kohustus, vaid inimese elu tarve, nagu on seda söömine, joomine jms. Töö iseloomu seesuguseks muutmi- seks mõjub — peale kurnamis-iseloomu kaotamise — kaasa tehnika ja teaduse areng, mis inimese tööd igapidi kergend- dab. „Masin iseenesest“ — kirjutas Marx — „peab inimese tööd kergendama, kuid kapitalistlik masinate kasutamine teeb masina töölise kurnamise süvendamise abinõuks.“ („Kapital“ I, ptk. 13.)

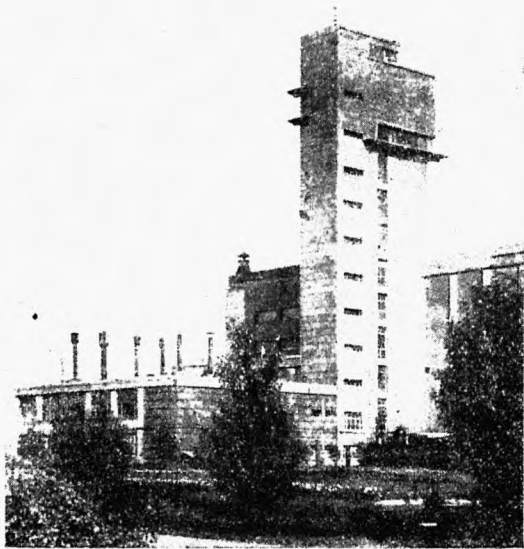
Tehnika arenemisega tõuseb sotsialistli- kus ühiskonnas töövõiljakus, ja et selle saadus mitte enam kurnajate kaukasse ei lähe, siis võib tööpäeva lühendada, mis töölisele võimaluse annab rohkem aega oma kultuurilise taseme tõstmiseks kulu- tada. See omakorda aitab veelgi töövõilja- kust tõsta ja seega teed valmistada vaimlise ja kehalise töö vastuolu kaotamiseks, mis lõpulikult juba kommunismi kõrgemasse arenemisjärku jõudmisel sünnib. Sotsialistli- kus ühiskonnas maksev saadustejaota- mise põhimõte: „igaühelt tema võimete järgi, igaühele tema töö järgi“ — nõuab oma elluviimiseks üheltpoolt riigivõimu — „õiguse“ kaitsmiseks, teiseltpoolt niisu- gust mõõdupuud, mille abil saaduste val- mistust ja jaotust kontrollida saab. Marx räägib „Gotha programmi arvustuses“, et mingisugused kviitungid peavad olema, mis töölised oma tehtud töö eest saavad ja mille vastu nad siis ühiskonna ladudest vastava hulga tarbeaineid võivad saada. Neid Marxi mõtteid konkretiseerides näi- tavad Lenin ja Stalin, et nende kviitungite sisu peab olema raha, mille abil üksikute majanduseharude, raioonide ja oblastite vahel kaubaringkäik sünnib. Kuid sotsia- listlikus ühiskonnas liikvelolev raha ei ole enam niisugune (kapitalistliku ühiskonna) raha, mis on „üldiseks väärtuse vormiks“ või „üldiseks ekvivalendiks“. Marx kriip- sutab väga selgesti alla, et „sisu ja vorm siin on muutunud“, et nüüd keegi ei või midagi anda peale oma töö; teiseks ei või üksikute isikute eraomanduseks saada midagi peale isiklikkude tarbeainete. Raha ei ole enam kurnamise abinõu, ei ole ka „ainsaks rikkuse vormiks“. Kommunismi iseloomustades ei väsi Marx ja Lenin alla kriipsutamast, et „kommunism midagi kap- italismist väljaarenevast“ on, et kommu- nismi esimesel arenemisjärgul veel palju kapitalismi sünnimärke juures on.

Kapitalismilt kommunismile „väljaarene- mine“ läheb klassikalikult läbi Venemaal.

Klassikalik oli 1917. a. oktoobrirevolut- sioon. Klassikalik on ülemineku-ajajärk ja isegi selle ajajärgu „uue majanduse- poliitika“ nime all tuntud osa. Järgnevad sammud NSV Liidus, nagu esimene viis- aastak, sotsialistlik industrialiseerimine, kolhooside ja sovhooside ehitus, lausa- kollektiviseerimine ja selle alusel kulakluse kui klassi likvideerimine — kõik on klas- sikalikud sotsialismiehitamise meetodid, mida kõikidel kapitalistlikudel maadel peale proletaarse revolutsiooni ühel või teisel ulatusel, ühes või teises vormis tuleb korrata. Ja kui meie kinnitame, et tänapäev „meie nõukogude ühiskond sot- sialistlik on“ (Stalin), siis peame — sellest arusaamiseks — kõigepealt ära märkima, et kogu meie valmistuslikust fondist (vab- rikud, tehased, masinad, raudteed kogu oma sisseseadega, laevad jne) ainult 4% veel eraomanduseks on, kuna 96% on ühiskondlik omandus. See on põhimine, see on kõige tähtsam meie ühiskonna iseloomustuses; selles mõttes — ütles sm Molotov — oleme meie klasside likvideerimise ülesande lahendanud. Seesama põhimõte on alla kriipsutatud ka Konstitut- siooni projektis (eestik. väljaanne par. 4): „NSVL majandusliku aluse moodustavad sotsialistlik majandusesüsteem ja valmista- misvahendite ning -abinõude sotsialistlik omamus, millised kindlunesid kapitalistliku majandusesüsteemi likvideerimise, valmis- tamisvahendite ning -abinõude eraoma- muse kaotamise ja selle tagajärjel, et hävitati inimese kurnamine inimese poolt“.

Täiesti kooskõlas Lenini-Stalini õpetu- sega on Konstitutsiooni projektis täpselt vormuleeritud, et sotsialistlikul omandusel N. Liidus kas riikliku omanduse vorm või kooperatiivi- ja kolhoosiomanduse vorm on. Juba 1923. a. kirjutas Lenin, et „meie maksva korra juures kooperatiivsed ette- võtted erinevad erakapitalistlikkudest, kui kollektiivsed, kuid ei erine sotsialistlikku- dest ettevõtetest, kui need asuvad maa peal ja töötavad valmistamisabinõudega, mis on riigi, s. o. töolisteklassi omad.“ (Lenin „Kooperatsioonist“.)

Sellega kriipsutatakse alla sisulikkude üht- sust meie kolhooside ja meie vabrikute ning tehaste vahel. Kuid siin on siiski olemas ka veel vahe: kolhooside ja kol- hoosnikkude tulude kasv on peajoontes muidugi ka kogu rahvamajanduse kasv, kuid see kasv ripub siiski kõigepealt tea- tud ringkonna inimeste tööst, ja peale riigiplaani täitmist jäävad kõik saadused vastava kolhoosi liikmete kätte. Vabrikute ja tehastes saavad töölised, nagu tea-

Leningradi lihakombinaadi vorstivabrik ja külmaköök.

me, tööpalka vastavalt oma töö hulga ja headusele, mitte ainult selle oma ettevõtte tuludest, kus tööline töötab, vaid terve riigi sissetulekust (rahvassissetulekust!). Seega on tööpalka fond N. Liidus üks osa rahvassissetulekust, mis plaani alusel rahva tarviduste rahuldamiseks on määratud. Kapitalistlikus korras on tööpalk — tööjõu hind, ja see hind ei tarvitse majanduse tõusuga sugugi mitte kasvada, ja tõepoolest ei kasvagi tööliste reaalne tööpalk. Sest kapitalistliku valmistuse arenemise põhieesmärgiks ei ole mitte hulkade tarvete rahuldamine, vaid suurema kasu tagaajamine. „Valmistuse laiendamist või koondamist ei määra mitte valmistuse vahakord ühiskondliku tarvitusega, vaid seda määrab ... kasu ... teatud kasunormi kõrgus“. (Marx, „Kapital“ III, I. osa.)

Vastandina sellele määrab Konstitutsiooni projekt selgesti ära sotsialistliku tööstuse arenemise sihi:

„NSVL majandusliku elu määrab ja suunab riiklik rahvamajanduse plaan ühiskondliku rikkuse suurendamise, töörahva ainelise ja kultuurse taseme väärdumatu tõusu, NSVL iseseisvuse kindlustamise ja ta kaitsevõime tugevdamise huvides“ (eestikeelne väljaanne, paragr. 11).

Siin on täielikult ja täpselt vormuleeritud see seade, mille kohta omal ajal nõukogude majanduseteadlaste vahel palju lahk-

arvamisi ja vaidlusi oli. Kodanlise klassi ja kodanlise teaduse esindajad, nende hulgas — endised professorid-kahjurid, püüdsid planeerimist nii seletada, nagu oleks see majanduse stüühiliku arenemise tendentsi ja sihi „etteaimamine“ — prognoos. Sellest ei jõudnud kaugemale ka parempoolsed oma „plaani — kui ettenägemise“ seletusega. Seesugusel plaani põhiolu seletusel puudub täiesti „plaani — kui direktiivi“, kui juhtnööri põhimõtte, puudus riikliku juhtimise mõte ja sisu, mis Konstitutsiooni projektis sõnadega „määrab ja suunab“ on ära märgitud. Kontrevolutsioonilised trotskistid ja „pahempoolsed“ kõlksutegijad käsitasid plaani ja planeerimist sõltumata valmistamisjõudude tasemest, klassijõudude paigutamist, mis olenevat ainult üksikute inimeste (juhtide) tahtest. Kõigil on meeles trotskistide juhtsõna (loosung): „Mis saab ühest Dneprostroist — andke kümme!“ Niisamuti teame, et selle avaturistliku juhtsõna taga peitus „üliindustrialiseerimine“ — talurahva röövimise teel.

Trotskistide teooriat plaanimajanduse probleemi lahendamises iseloomustab poliitika lahtikiskumine majandusest, mis tegelikule elule otse risti vastu käib. Meie planeerimine sünnib Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini õpetuse põhjal tõelikkude, konkreetsete andmete kõige sügavama teadusliku läbitöötamise ja arvestamise teel. Esimese suure riikliku rahvamajanduse plaani, nõndanim. „GOELRO“ (1920. a.) väljatöötamisest võttis osa üle 200 suurema eriteadlase; esimese viisaastaku plaani väljatöötamisest — üle 300 isiku; teise viisaastaku plaani väljatöötamisest — 200 teaduslikku instituuti, ja kolmanda viisaastaku plaani kallal töötab praegu terve Nõukogude Liidu Teaduste akadeemia kõigi oma instituutidega ja kaastöölistega. Muidugi, meie partei, kes juhtivaks jõuks on kogu riiklikus ja majanduslikus süsteemis, tunnustab ainult niisugust teadust, mis praktikule elule põhjeneb. Teadus, mis on kaotanud sidemed praktikaga, kogemustega, — mis teadus see veel on?

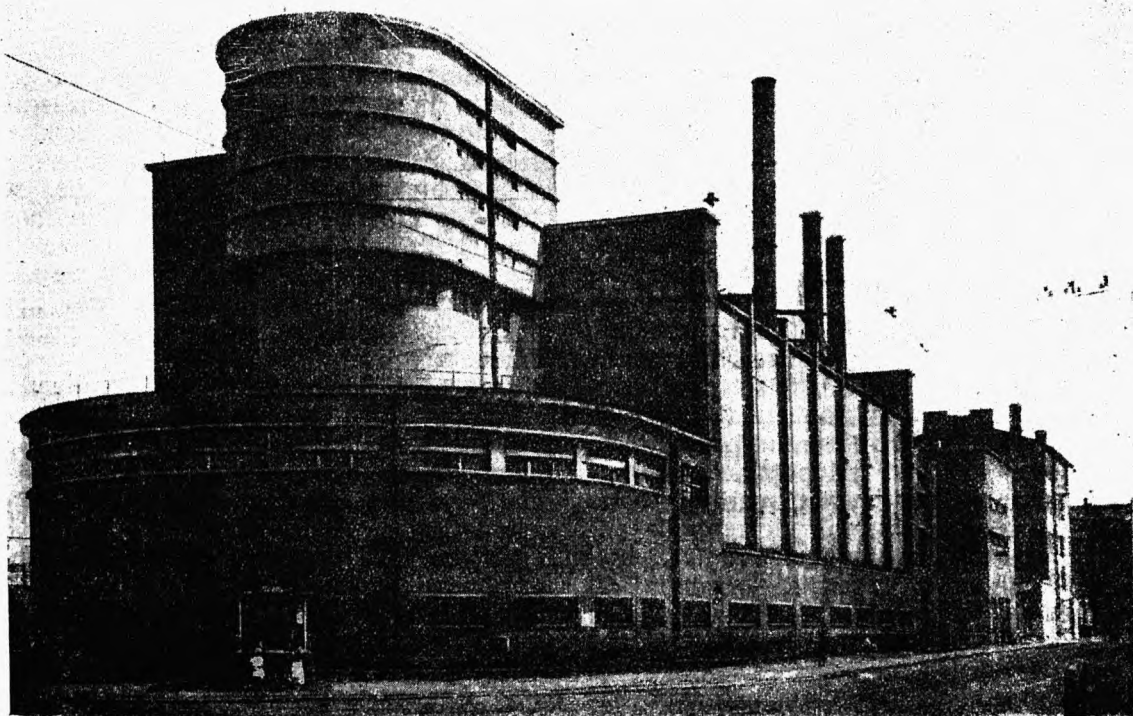
Kuid ainult teaduse abil ei tule siiski midagi välja. Am. Ühendriikides on tehnika ja teadus kõrgele arenenud — president Roosevelt asutas isegi „peaajude trusti“ — et „plaanimajandust“ maksta panna ja näidata, et kapitalism veel eluvõimeline on ning sügavast majanduskriisist pääseda jaksab. Ja presidendi nõuandjad, targad professorid, töötasid välja väga keeruliku eramajanduse korraldamise programmi — riigivõimu abil. Hooveri ja Roosevelti valitsused andsid selleks suurkapi-

talistidele riigikassast otsekohe ja kaudselt 9—10 miljardi dollarit. Pandi maksuma terve määratu rida korraldusi, mis pidid põllupinna vähendamist, kariloomade hävitamist jne „plaanerima“. Kuid kõik see väga keerulik ehitus lõppes nende korralduste kokkuvarisemisega, ja kriis nihkus vaid oma sügavamast punktist iseliiki depressiooni (surutisse). Miks ei olnud mingit nähtavat tagajärge neil tarkadel ja keerulikkudel plaanidel, neil määratutel rahalistel toetustel? Sellepärast, et kodanlised professorid väga kaugel seisavad ühiskonna tõelikkudest arenemisseadustest, nende arusaamisest; nad võtsid, muuseas, lähtepunktiks majandusliku ringkäigu protsessi, selle asemel, et aluspõhjaks panna valmistust. Kapitalismi vastuolude, muuseas ka ta korduvate kriiside põhjuseks on kapitalismi põhivastuolu: valmistuse ühiskondliku iseloomu ja erakapitalistliku omandamise vastuolu, mis välja kasvab valmistamisabinõude eraomamusest. Seda lihtsat tõsiasi ei taha või ei suuda mõista Ameerika ega muu kapitalistliku ilma professorid, kes veel „plaanimajanduse“ võimalustest kapitalistlikkudes riikides unistavad.

Vastupidi — sotsialistlik majandusesüsteem on lahutamata ühenduses plaani-

majandusega, moodustab sellega ühtse terviku. „Selleks, et plaanilikus korras juhtida, peab olema teine, mitte kapitalistlik, vaid sotsialistlik tööstusesüsteem, peab kõige vähemalt olema natsionaliseeritud tööstus, natsionaliseeritud krediidsüsteem, natsionaliseeritud maa, sotsialistlik liit külaga, töolisteklassi võim maal jne“ (Stalin, aruandest partei XV konverentsil).

Plaanimajandus on võimalik ainult sotsialistliku majandusesüsteemi juures, ainult siis, kui komandokõrgustikud on riigi käes, kes töörahva aineline ja kultuurilise taseme süstemaatliku tõstmise oma ülesandeks seab. Seda kapitalistlikus ühiskonnas muidugi ei ole. Plaanimajanduseks on tarvis, et tööstus oleks riiklik, siis võib riik plaani anda ja selle täitmist nõuda. Nõukogude Liidu tööstus on ligikaudu 100% riiklik, Rooseveltil aga riiklikku tööstust ei ole, ja kuivõrd tööstuses valitseb erakapital, siis jäid riiklikud „plaanid“ vaid headeks soovideks. — Ka põllumajandust saab N. Liidu valitsus planeerida, kuna maa on riigi omandus — „üldrahvuslik pärisosa“, mis kolhoosidele jäädavaks tarvitamiseks välja antud; niisamuti on masina- ja traktorijaamad kogu oma inventariga riigi omad. Pealeselle on meil veondus, pangad, kau-

„Krasnoje Snamja“ tehase elektrijaam Leningradis.

bandus, rahandus — kõik ühiskondlik omandus; ka ilma selleta ei saa plaanimajandust läbi viia. Eriti tähtis osa on siin rahandusel, kus meil on teostatud Marxi-Lenini idee, luua üks suur riiklik pank, millel oleksid osakonnad „igas vallas“. Meie riigipank on suurem pank kogu ilmas, tal on raioonides üle 2800 osakonna. Igatahes on meil veel rida teisi panku, eriliste ülesannetega, kuid ka kõik need, peale „Vsekopanga“ (valmistuskooperatiivide pank), on riiklikud pangad.

Kui selle vastu võtta ükskõik missugune kapitalistlik riik, siis näeme, et seal ka laenukapital, rahandus, eraisikute käes on. Am. Ühendriikides oli enne kriisi 25 tuhat erapanka (tegelikuks peremeheks olid muidugi ainult mõni 5—60 suurt rala-vürsti). Kui nüüd Roosevelt pankade pankrotist päästmiseks miljardid dollarid välja andis, siis tuli tal need sunnitud jällegi suurpankadelt võtta, kelle kätte siis riigi võlapaberid läksid. Nii ei valitse mitte Roosevelt pankade üle, vaid finantskapital juhib valitsuse tegevust. „Monopol tungib — kirjutab Lenin —, kui ta juba on tekkinud ja miljardid ta käsutuses seisavad, absoluutse paratamatusega kõigile ühiskondliku elu aladele, ükskõik, missugune on poliitiline kord, ja hoolimatalt igasugustest muudest üksikasjadest“. (Lenin, venek. teostek. XIX k., lhk. 116.)

N. Liidus kinnitab krediteerimise plaanid rahvakomissaride nõukogu, kes ka nende täitmist kontrollib. Pangad omakorda kontrollivad plaanide täitmist tööstuses, kaubanduses, ehitusetöödel „rublaga“. Ka kaubandus on N. Liidus enamikus riiklik. 1936. a. kaubaringkäigu plaanist langeb 53% riiklikule kaubandusele, 21% kooperatiividele ja 26% tööliste varustamise osakondadele. Pealeselle on 10—15 miljardi ulatuses läbikäiku veel kolhoosi turgudel. Ühel pool ostab riik, plaani järgi, külast tsentraliseeritud korras põllumajanduse saadusi, teisel pool ostavad kooperatiivid ja tööliste varustamise osakonnad, detsentraliseeritud korras. Oma tarbeained ostavad talupojad, kolhoosnikud, niisanuti kas tsentraliseeritud korras MT-jaamade kaudu, või detsentraliseeritud korras kooperatiividest ja riigikauplustest. Kuid nii või teisiti — igalpool on kadunud vaheltkaupleja — erakapitalist, ja teostatud sm Stalini sõnad:

„Luua sotsialismi majanduslik alus — tähendab, ühendada põllumajandus sotsialistliku tööstusega üheks terviklikuks majapidamiseks, allutada põllumajandus sot-

sialistliku tööstuse juhtivusele; *korraldada vahekorrad linna ja küla vahel põllumajanduse ja tööstuse saaduste otsekohe vahetamise alusel*; kinni panna ja likvideerida kõik need kanalid, mille abil klassid sünnivad ja sünnib, kõigepealt, kapital; luua, lõpuks, niisugused valmistamise ja jaotuse tingimused, mis otsekohe ja vahenditult klasside hävitamisele viivad“ (kõne Kominterni täidesaatekomitee VII laiendatud pleenumil 16. dets. 1926; — meie sõrendus, — J. L.).

Ei saa sotsialistliku majadusesüsteemi iseloomustamises puudutamata jätta ka riigieelarvet. Kapitalistlikkudel mäadel seisab riiklik majapidamine — riigieelarve — lahus kogu rahvamajandusest ja kujutab endast sisuliselt hoova, mille abil tööliste ja taluralva kurnamine rahvasissetulekute ümberjaotamise alal sünnib. Nõukogude Liidu eelarve muutub, vastupidi, ikka rohkem ja rohkem rahvamajanduse eelarveks. Juba tänavu võtab riigieelarve 95% kogu rahvasissetulekust oma ümberjaotamise alla, mis jällegi ainult selle tagajärjel võimalik on, et rahvasissetulekut loovad ettevõtted peamiselt kõik riiklikud ettevõtted on. Riigieelarvega on seotud sotsialistliku kuhjumise probleem, on seotud kaubhindade alandamise küsimus; riigieelarve täitmisega, iseäranis läbikäigumaksu sissenõudmisega, kontrollib valitsuse aparaat, panga abil, veel kord „rublaga“ ettevõtete tegevust ja plaanide täitmist. Meie ei eksi sugugi, kui kinnitame, et sotsialistlikus majadusesüsteemis riigieelarve üheks tähtsamaks hoovaks plaanimajanduse teostamise ja korraldamise alal on. Seda kinnitas ka sm Molotov, kui ta nõukogude 7. kongressil rääkis, et „kuivõrd riigi eelarvesse kogu rahvamajanduse otsad kokku tulevad, siis leiab riigi eelarve suures kasvus¹ enda peegelduse meie riigi, kui ühtse süsteemi, kui plaaniliku majanduse süsteemi kindlunemine“.

Kõik need iseäraldused, millest ülemaal kõnelesime, mis sotsialistlikku majandusesüsteemi iseloomustavad, teevad selle süsteemi *kõige progressiivsemaks süsteemiks maailmas* ja ajaloos. Akadeemik Strumilin arvas välja, et Venemaal siis, kui veel feodaalne kord tugevasti maksev oli, malmisulatuse geomeetiline keskmine juurdekasv kümne aastaga +18% välja tegi (kuni 1861. a.); kapitalistlikul Venemaal

¹ Riigieelarve kasvamist kujutavad järgmised arvud: 1928/29 — 8427,7 mln. rbl.; 1932 — 31 629 mln. rbl.; 1935 — 63 972 mln. rbl., 1936 — 78 715 mln. rbl.

(1861 — 1917) oli see juurdekasv — \dagger 66⁰/₀; sotsialistlikul „Venemaal“, s. o. NSV Liidus aga (1917 — 1934) — \dagger 1287⁰/₀.

Esimesel viisaastakul näitas meie majandusesüsteem oma paremust kapitalistlikule ilmale suurte ja kiirete arenemistempo-dega. Am. Ühendriikides oli tööstuse aastane juurdekasv kõige parematel aastatel keskmiselt 7,9⁰/₀, meil esimesel viisaastakul aga — 22⁰/₀.

Teisel viisaastakul võib NSV Liit kapitalistlike riikidega juba tööstuse absoluutse toodangu alal võistelda, samuti kui oma ettevõtete ulatusega. Elektrienergia toodangu poolest oleme juba tänapäev ees Prantsusmaast, Inglismaast ja Kanadast, ja meist ees on ainult veel Saksamaa ja Am. Ühendriigid. Kivisöetoodangu alal oleme neljandal kohal maailmas, malmi-toodangu alal — kolmandal kohal; automobiilide valmistuses — 5. kohal, veoau-tode valmistamises aga koguni 2. kohal, Am. Ühendriikide järel; vagunite, vedurite ja traktorite valmistamises — *esimesel* kohal. Aga õige hiljuti alles „meil ei olnud musta metallurgiat“ ... „meil ei olnud automobiilitööstust“. „Elektrienergia valmistamise poolest seisime kõige viimasel kohal“. See aeg on möödunud. Tänapäev seisab juba konkreetselt meie ees ülesanne mitte ainult „järele jõuda“, vaid ka „mööda minna“ kapitalistlike riikidest, ja mitte ainult tempode suhtes, vaid nimelt ka toodangu absoluutse suuruse ja kaupade *kvaliteedi* poolest.

Majandusesüsteemi progressiivsust võib mõõta ka tehnika ning teaduse arenemisega ja ärakasutamisega. Igale inimesele on selge, et suuri masinaid — traktoreid, kombaine jt., ainult suurtes majapidamistes tululikul võib kasutada. Am. Ühendriikides on ainult 13—15⁰/₀ maapidajatest (farmeritest) traktoritega varustatud — teised maapidamised on nii pisikesed, et masinate kasutamist ära ei tasu. N. Liidus on masinate kasutamine palju laialisem, sest meie kolhoosid ja sovhoosid on suurmaapidamised: kolhooside keskmine külvipinna suurus 1932. a. oli 437 ha, sovhoosidel — 2303 ha. Pealeselle on asutatud riiklikud masina- ja traktorijaamad, mis suuremaid tehnilisi valmistamisabinõusid põllumajanduses veel ratsionaalsemalt ja veel laiemal alusel kasutada lasevad. Teise viisaastaku plaani järgi peab N. Liidu põldudel 8200 tuh. hobusejõu ulatuses traktoreid töötama, s. o. ainult pisut vähem kui 1930. a. Am. Ühendriikides; kuid nad peavad palju rohkem maad üles kündma ja läbi harima kui Ameerikas, nimelt seal — 66 mln ha,

N. Liidus aga — 270 mln. ha, s. o. *neli korda rohkem!*

Niisamasugust pilti näeme ka tööstuses. Harilikult peeti varem Saksamaad kõige suurema tööstusega riigiks. 1925. a. oli Saksamaal suuri ettevõtteid, kus üle 3000 töölise, — 1,3⁰/₀, ja neis töötas 29,7⁰/₀ kõigist tööstusetöolistest. N. Liidus oli 1933. a. niisuguseid suuri ettevõtteid 5⁰/₀, ja nendes töötas 70,9⁰/₀ kõigist töolistest. Iseäranis kontsentreeritud on elektritööstus. Raiooni elektrijaamadest, mis teisel viisaastakul ehitatakse, on 27 jaama (34⁰/₀) üle 100 tuh. kw. Saksamaa on siin küll kontsentreerimise poolest meist vähe ees, kuid fashistlik kord viib seal elektritööstuse tagurpidi: 1932. a. tuli seal suurte jaamade peale (üle 100 tuh. kw.) — 48,5⁰/₀ kogu energiast, 1934. a. aga ainult 47,3⁰/₀. Elektrienergia edasisaatmises on meil N. Liidus piiramata võimalused, kuna kapitalistlikudel maadel maa eraomandus sellele igal sammul takistusi teeb. Meil on omavahel juba ühendatud Leningradi oblasti elektrijaamad (2 — 2,5 mlrd. kilovattundi), Moskva oblasti jaamad (5 mlrd kvttundi), peaaegu valmis on Donbass-Dnepri sõlm 9 mlrd kvttunniga jne. Siiaalsed kogemused kinnitavad, et mitte ükski teine majandusesüsteem niisuguseid ülesandeid täita ei suuda — välismaadel väljatöötatud sellekohased kavad on kõik teostamata jäänud.

Üks suuremaid metallurgia-kombinaate on Kruppi oma Saksamaal, mis aastast 2,3 mln. tonni terast annab. Sellese kombinaati käib 35 kivisöekaevandust, 9 mar-teenahju, 7 rauavaltimise osakonda ja rida mitmesuguseid tehaseid. Meie Magnitogorsk annab, kui valmis saab, 3 mln. tonni terast aastast; temasse kuulub 23 mar-teenahju, 6 kõrgahju, 2 blumingut, 10 rauavaltimise osakonda. Magnitogorsk on otsekohe ühenduses Stalinski kivisöe-metallurgia keskkohaga. Kokku moodustavad nad kombinaadi, mis teise viisaastaku lõpuks $\frac{1}{3}$ kogu N. Liidu metallurgiatoodangust, $\frac{1}{4}$ kivisöetoodangust ja $\frac{1}{10}$ Liidu masinaehituse tehaste toodangust peab andma. On arusaadav, et kapitalistlikus majandusesüsteemis niisuguse kombinaadi loomine võimatu on.

Juba 1919. a. kirjutas Lenin, et sotsialism kapitalismi sellega võidab, et ta palju kõrgema tööviljakuse loob. Tähendab — otsustavaks majandusesüsteemi progressiivsuses on tööviljakuse tõus. Am. Ühendriikides oli 10 a. vältel (1920 — 1930) aasta keskmine tööviljakuse tõus 3,9⁰/₀, Saksamaal 1925 — 1929 a. keskmine — 5,72⁰/₀, N. Liidus esimesel viisaastakul — 8,5⁰/₀,

teise viisaastaku plaani järgi peab see tõusma 10,2^o/₁₀-ni. Stahaanovlik liikumine tõstab seda veelgi kõrgemale. Stahaanovlased ise ületavadki juba kapitalistliku tööstuse kõrgemad normid, üldiselt on aga tööviljakuse tõstmise alal veel väga palju tööd ees; isegi Donbass, kus stahaanovlik liikumine sündis, jääb oma söekaevandustes tööviljakuse poolest kapitalistlikkudest maadest maha. Ruhri basseinis Saksamaal tuleb iga töötava isiku kohta keskmiselt 33 tonni kuus, meil Donbassis ainult 20 — 21 tn. „Nii või teisiti — ütles sm Ordshonikidse tasketööstuse komissariaadi nõukogu koosolekul —, kuid A. Ühendriikides on praegu tööviljakus kaks korda nii kõrge kui meil“.

Kuid see ei tähenda veel, nagu oleks meie majandusesüsteem vähem progressiivne — just tööviljakuse tõusu kiiruse (tempode) poolest oleme meie *juba ees*; see tähendab aga, et meie teistele tööviljakuse poolest järele jõuame ja ka mööda läheme. Stahaanovlik liikumine on selle tagatiseks.

Kaudseks, kuid kaugeltki mitte viimaseks majandusesüsteemi progressiivsuse näitajaks on rahvaarvu kasv. Euroopa kapitalistlikud riigid, kus elanikkude üldine arv — 386 miljonit, kasvadis mõõdunud aastal rahvaarvu poolest 2,9 mln. võrd. Nõukogude Liit, kus 170 miljoni inimest, andis selsamal ajal 3 miljoni puhast juurdekasvu. Kahtlemata tuleb seda vahet majandusesüsteemi väärtusega seletada, eeskätt sellega, et nõukogude süsteem kõigile — niihästi sünnitajatele, kui ka juurdekasvule — töövõimalused kindlustab:

„NSVL kodanikkudel on õigus tööle — õigus tagatud tööd saada, kusjuures nende töö eest vastavalt selle hulga ja omadusele tasu makstakse.

Õiguse tööle kindlustab rahvamajanduse sotsialistlik organisatsioon, nõukogude ühiskonna valmistavate jõudude väärdumatu kasv, majanduslikkude kriiside puudumine ja tööpuuduse likvidatsioon“ (NSVL Konstitutsiooni projekt, paragr. 118).

Nii seisab see meie staalinlikus Konstitutsiooni projektis. Seal seisab aga veel palju muudki: „õigus puhkusele“; „õigus ainelisele kindlustusele vanaduses, kui ka haiguse ja töövõime kaotamise korral“; „õigus haridusele“ — kõik õigused, mis kättesaamatud kapitalistlikkude maade tööliste. Mitte ühegi kapitalistliku riigi põhiseadus ei anna „õigust tööle“. Eesti kodanlus andis, kui ta alles võimule pääses, paljugi lubadusi (vähemalt lubadusi!), kuid „õigust tööle“ ei olnud nende

lubadustegi hulgas. Selle vastu on aga põhiseaduses punkt: „*Eraomandus on Eestis igale kodanikule kindlustatud*“ (par. 24), ja *see* on kodanlise riigi nurgakivi, kuid kuhu see põhialus elanikkude laiad hulgad viib, näitasid kriisiaastad.

Nüüd püüab kodanline ilm ka meie põhiseaduse projektist seda *oma* ühiskonnakorra nurgakivi välja lugeda: kindlustavat ju ka see projekt eramajandust ja isegi eraomandust. Kuid see on vaid hulkadele tuha silmi puistamine — kodanlised vasijad oskavad küllalt selgesti lugeda, et ülepääsmatu vahe on kapitalistlikkude maade eramajapidamiste — kapitalistlikkude ettevõtete — ja nende majapidamiste vahel, millest meie põhiseaduse projektis jutt — „mis isiklikule tööle on rajatud ja võõra tööjõu kurnamist ei luba“. Siin puudub ju see *põhimine*, mis kodanlist ideoloogi eramajapidamises huvitab — *võõra tööjõu kurnamine* nimelt! Nii samuti on lugu meie eraomanduse kaitsega: ka see eraomandus on ainult isiklik sissetulek, isiklikust tööst kogunenud hoised, ja seda kõik isikliku tarvitamise jaoks — *mitte* võõra tööjõu kurnamiseks! Kapitalismi jutlustajat aga huvitab ka eraomandus eeskätt ja peamiselt just *kurnamise vahendi* mõttes, — kui kapital.

Tõsisemad kodanlisedki teadusemehed, kes seisukorda objektiivselt jälgida ja tunda õppida püüavad, meie majandusesüsteemi ja tema arengut uurivad, tulevad aga teisele otsusele. „See, mida Marx ette nägi, on väga suurel määral poliitiliseks tõsiasi jaoks saanud Nõukogude Liidus, kuna see teistel maadel ainult atmosfääris on. Riik langeb seal nüüd peaaegu kokku rahvaga, ja „klassideta ühiskond“ on põhijoontes kindlustatud.“

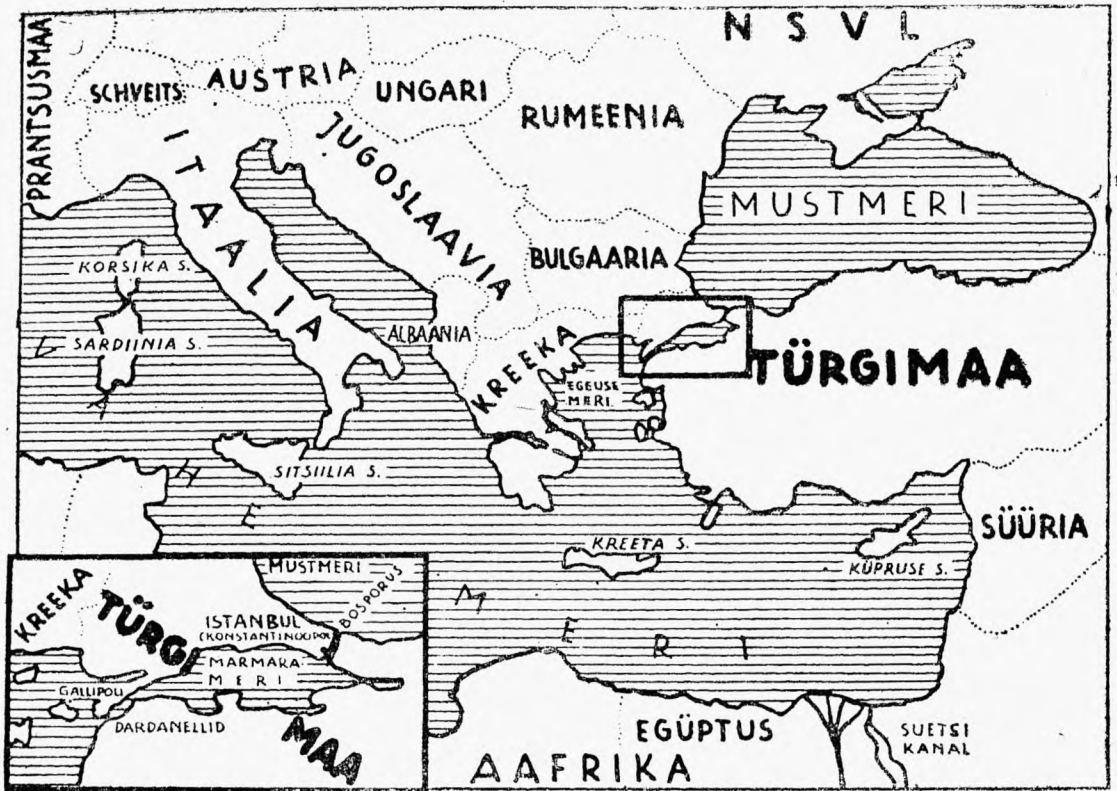
Nii kirjutavad inglise fabiaanlased (kodanlised vabameelsed) Sidney ja Beatrice Webb oma raamatus „Soviet Communism: a new Civilization“ (Nõukogude kommunism — uus tsivilisatsioon). Ja kui autorid lõpuks küsimuse üles seavad, kas see uus kord (tsivilisatsioon) ka teistele maadele levib, siis vastavad nad otsekohe: „Jah, ta levib“. Küsimusele: kas see vägivaldse revolutsiooni teel või rahulikult sünnib, jätavad Webbid vastuse võlgu.

Kuid kui proua ja härra Webb'id otsustavat järeldust ei julge teha, siis teevad seda kogu maailma tõttavad hulgad. Ja see järeldus seisab selles, et Nõukogude Liidus kõige progressiivsem majandusesüsteem ja nõukogude rahval kõige parem staalinlik Konstitutsioon on.

J. Laube.

Väinade konventsioon

(Dardanellide küsimus)

Bosporuse, Marmaramere ja Dardanellide küsimus on aastasadasid vana rahvusvahelise (eeskätt Euroopa) poliitika küsimus; lühidalt on seda küsimust peaaegu alati nimetatud „väinade küsimuseks“. XV sajandist peale pani Ottomani (Türgi) riik need väinad teiste riikide laevade (sõja- kui ka kaubalaevade) läbisõiduks kinni. Mustmeri muutus sellega kinniseks mereks, kuhu ainult Türgi lipu all sõitvad laevad pääsesid.

Rahvusvahelise kaubanduse arenemise ja Ottomani riigi osalise nõrgenemise tagajärjel avati väinad XVII sajandil ka teiste riikide kaubalaevadele (mitte sõjalaevadele) läbisõiduks. XVIII sajandil püüdis tsaari-Venemaa Türgimaalt ka oma sõjalaevadele väinadest läbisõiduks luba nõutada, kuid Türgimaa lükkas seesugused nõudmised alati tagasi (peasjalikult Inglismaa soovitusel, kes Venemaa sõjalaevastikku mitte ei tahtnud lasta Vahemerele pääseda, mida Inglismaa oma võimuses

hoidis). Niiviisi olid väinad *kuni üleilmse imperialistliku sõja lõpuni* teiste riikide sõjalaevastiku jaoks *kinni* ning Türgimaa kontrolli all.

Türgimaa lüüasaamine nimetatud ilma sõjas löi esimest korda Euroopa uuemas ajaloos väinade küsimuses hoopis uue seisukorra. 1918. a. oktoobris tehtud vaherahu Ottomani riigi ja Entente riikide vahel tunnistas oma esimeses punktis „Dardanellide ja Bosporuse avamist ja vaba pääsu Mustamerde“ liitlaste sõjalaevastiku jaoks ja isegi „Dardanellide ja Bosporuse kindluste sõjalist okupeerimist liitlaste poolt“. Sellest ajast peale *okupeeriti* Türgimaa riigipiirides asuvad väinad liitlaste (Prantsusmaa, Inglismaa, Itaalia ja Jaapani) poolt. Sellest okupeerimisest rääkiski Türgi valitsuse märgukiri väinade asjus käesoleva aasta 11. aprillil.

Ka rahvusliku vabastuseliikumise võit Türgimaal ning Kreeka-Türgi sõda, mis 1922. a. rahu allakirjutamisega lõppes, ei

muutnud väinade küsimuses mitte midagi. 1922. aasta 20. novembril algas *Lausanne konverents*, kes ka seda väinade küsimust uuesti otsustama hakkas. Sel konverentsil võitlesid peajasjalikult kaks laagrit vastavalt kahe seisukohaga: *nõukogude valitsus ja kuninglik Inglismaa*. Nõukogude valitsus nõudis kõikide maade kaubalaevastiku täielikult vaba läbipääsu väinadest, kuid väinade täielikku kinnipanekut kõigi maade (peale Türgimaa enese, muidugi) sõjalaevastikule. Inglismaa imperialistid nõudsid vaba läbipääsu väinadest ka teiste riikide sõjalaevastikule ja väinade ning teatud maavõetmete demilitariseerimist (sõjaliste sisseseadete hävitamist). Türgimaa andis Inglismaale järele, ja konverentsil võeti vastu Inglismaa imperialistlik ettepanek.

Lausanne konverentsi leping (konventsioon) kirjutati alla 1923. a. 24. juulil Türgi, Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia, Jaapani, Bulgaaria, Kreeka, Rumeenia ja Jugoslaavia esindajate poolt. Liitriikide (Entente) kutsel ühines selle konventsiooniga ka Nõukogude valitsus. Kuid Nõukogude riigivõimu asutused pole seda konventsiooni kunagi ametlikult kinnitanud (ratifitseerinud) Miks? Selleks oli nõukogudel põhjuseid üleliigagi küllalt. Selgitame neid põhjuseid lühidalt.

Lausanne konventsiooni sisu väinade kohta oli järgmine:

1) igasuguse laevastiku (s. o. sõjalaevastiku) vaba läbipääsu väinadest, kusjuures sõja korral (kui Türgimaa ise erapooletu on) võivad sõdivad riigid oma sõjalaevastikku piiramata hulgal Mustamerde saata;

2) väinade (Bosporuse ja Dardanellide, Marmaramere saarte, Egea mere suure hulga saarte jne) täielik demilitariseerimine ja muud sarnast (türgi vägede piiramine Stambulis jm);

3) väinade korra järelevalvamiseks asutati eriline alaline komisjon. Konventsiooni 18-mes paragrahv aga tunnistas, et sõja ehk muul korral võtavad eeskätt Prantsusmaa, Inglismaa, Itaalia ja Jaapan *kõik* abinõud tarvitusele, et korda väinades hoida niisugusena, nagu seda Rahvasteliidu nõukogu otsustab (Rahvasteliidu nõukogu oli siis tegelikult see kurikuulus „neljamehe nõukogu“ sellesama nelja riigi esindajate näol; s. o. need neli suuremat imperialistlikku valitsust otsustavad ise, mis nad väinadega teevad).

Nimetatud konventsioon oli *Türgimaa paljaksriisumine* imperialistlike suurriikide poolt. Arusaadav, et Nõukogude

valitsus ei võinud niisugust imperialistlikku röövlepingut ametlikult tunnustada (ratifitseerida). Lausanne konventsioon oli, peale selle, aga veel otsekohe sihitud Nõukogude Liidu vastu, oli otsekoheks ettevalmistuseks kavandatavale imperialistlikule sõjakäigule proletariaadi riigi hävitamiseks.

Dardanellide merekitsus, Bosporus, üldse väinad, on Nõukogude riigile Mustamere väravateks, pealegi *ainukesteks väravateks*, mille kaudu Nõukogude kaubanduse tee Mustamerelt välja viib. Lausanne konventsioon oli määratud Nõukogude blokeerimiseks. See blokaad oli ettevalmistuseks tulevase sõjalise pealetungi jaoks (tuletame meelde konventsiooni punkti „liitlaste“ sõjalaevastiku piiramatu sissepääsu kohta Mustamerde). Arusaadav, et Nõukogude valitsusel oli miljon korda õigus niisugust enda kägistamise lepingut mitte ratifitseerida ja võimalikul korral selle muutmist nõuda.

Lausanne konverentsist on möödunud 13 aastat. Sel ajavahemikul on maailmas väga palju muutunud. Nõukogude riik on kasvanud tugevaks esimesejärgu ilmariigiks; ta on ainuke suurriik, kes tõsiselt ja järjekindlalt rahvusvahelise rahu kaitseks võitleb. Türgimaa on Nõukogude Liidu lähemaks ja sõbralikumaks lepinguriigiks saanud. Euroopas on sõjahädaoht imperialistlikes riikides äärmiselt teravaks läinud. Kõik see kokku nõudis Lausanne konventsiooni uuesti läbivaatamist, reviderimist.

Rheinimaa militariseerimine Saksamaa poolt oli viimane samm, mis Versailles rahulepingu ja sellele ehitatud lepingute süsteemi täiesti annuleeris. Ühes Versailles süsteemi kokkuvarisemisega tekkis vajadus ka väinade küsimust, selle süsteemi üht osa, uuesti ümber otsustada. Seda otsustamist oli Mustamerel asuvate riikide jaoks vaja sõjahädaohtu kasvamise pärast. Väljudes sellest nõudis Türgi valitsus oma märgukirjaga 11. aprillist 1936. a. väinade küsimuse uuesti läbivaatamist. NSVL valitsus avaldas selleks jalamaid oma nõusolekut. Ka Prantsusmaa, kui lepinguosaline NSV Liiduga ja praegu sõjavastane riik, ühines selle ettepanekuga. Inglismaal polnud ka mitte mingisugust mõjuvat põhjust ära ütelda. Niiviisi algaski juuni lõpul Montreux's (loe: Montrö's, Schweitsi linnake) väinade konverents, mis 20. juulil väinade uue lepingu allakirjutamisega lõppes.

Konverentsist võtsid osa needsamad riigid, kes 1923. a. Lausanne konventsiooni alla kirjutasid (peale Itaalia, kes konverentsist ainult osaliselt osa võttis) ja NSVL.

Märgime vaid selle konverentsi lõpptulemusi ja konverentsi tähtsust. Kogu ilma ajakirjandus hindas seda konverentsi vähemalt kui ühte tähtsamat rahvusvahelist sündmust käesoleval ajajärgul.

Montreux konverentsi ja väinade uue lepingu tähtsus seisab esiteks selles, et NSVL võitluses rahvusvahelise rahu eest võitis. Konverentsil võitlesid kaks voolu — kollektiivse rahualalhoidmise vool (mille eesotsas NSVL seisib) ja sõjalise kallale tungimise vool. NSVL nõudis, et ühegi välise agressori (kallale tungija) sõjalaevastik Mustamerde sõdima, Mustamere riikide kallale ei pääseks. Arusaadav, et niisugune sõjakas riik, nagu Jaapan, ägedasti selle vastu oli ja Mustamerde pääsmiseks igale riigile vabadust nõudis. Ka Inglismaa püüdis seda nõudmist kaitseda ja kordas sel puhul neidsamu väiteid NSVL vastu ja NSVL ning Prantsuse vahelise lepingu vastu, mis Saksamaa fashistid juba varem olid esile toonud. Konverentsil võeti aga vastu NSVL kollektiivse rahu kindlustamise poliitika seisukoht. Väinade uue konventsiooni põhjal on agressorite pääs Mustamerde suuresti raskendatud. Arusaadav, et pisikesed Balkani riigid, kes Mustamere kaldal asuvad, ise oma vahel sõdima ei hakka (kui neid vast suurriigid selleks ei sunni) ja agressoriteks olla ei saa. Agressoriteks võivad olla praeguste Itaalia, Saksa, Jaapani taolised valitsused ehk tulevased NSV Liidule kallale tungijad.

Teiseks seisab Montreux konverentsi tähtsus selles, et ta *kindlustas Rahvasteliidu seisukorda*. Inglismaa ei lausunud väinade küsimuse arutamisel alguses mitte ühtegi sõna Rahvasteliidu osast selles küsimuses. Nõukogude Liit pani aga ette Rahvasteliidu huvid ja otsused väinade rahvusvahelises tähtsuses mõõdupuuks võtta. Uue konventsiooni järgi võib iga riigi sõjalaevastik agressori (keda Rahvasteliit selleks on tunnistanud) vastu võitlemisel piiramata arvul väinadest läbi sõita, kuna agressori laevastik neist läbi sõita ei tohi. Tuletame meelde, et peale fashistlike riikide püüdis ka Inglismaa Rahvasteliitu juba peaaegu likvideerima asuda. Nüüd aga tunnistas Montreux konverents Rahvasteliidu osa ja otsuseid ainukeseks õigeks rahvusvaheliseks mõõdupuuks agressori määramisel ja abinõude tarvitamisel agressori vastu võitlemisel. Ühtlasi sellega kasvab ka Rahvasteliidu, kui kollektiivse rahu eest võitleja, osa.

Montreux konverentsi tähtsus seisab, kolmandaks, selles, et ta *vabastas Türgi-maa endisest rõõvlepingust*. Endine Rah-

vasteliidu (tegelikult mõne imperialistliku suurriigi) eriline komisjon, kes väinade üle valitses, on nüüd ära kaotatud ja väinad on otsekohe Türgi-maa kätte antud (kelle võimud seal kohe järgmisel päeval peale konventsiooni allakirjutamist oma korra maksma panid ja oma sõjaväed väinade maaalale, mis ennem liitlaste kontrolli all oli, sisse viisid). NSVL aktiivse imperialismivastase poliitika tagajärjel tõusis niisamuti ka Rumeenia ja Bulgaaria tähtsus (kel, kui Mustamere riikidel, nüüd erilised õigused on väinade tarvitamises).

Neljandaks (neljandaks meie loenduse järjekorras, mitte aga sisu poolest) Montreux konverentsi tähtsuseks on *NSVL enesekaitse kindlustamine*. Väinade uue konventsiooni järgi võib Nõukogude valitsus oma Mustamerel ehitatud sõjalaevastiku nüüd ka oma teistesse meredesse ja mujale saata (remondiks, pealätungimise korral abiks jne, jne). Eriti Jaapan ja Saksamaa (viimane Inglismaa kaudu, sest Saksamaa ise konverentsist osa ei võtnud), niisamuti ka Itaalia püüdis meie Mustamere sõjalaevastikku luku taha panna, teda sealt mitte välja lasta ega talle ka mitte abi lasta tulla, kui seda vaja oleks.

Konverentsi lõpul teatas Jaapani esindaja, et tema valitsus ei tunnusta konverentsi neid otsuseid, mis Rahvasteliidu liigete kohta käivad. Iseenesestki mõista. Jaapan ei ole praegu Rahvasteliidu liige. Kuid peasi seisab selles, et Jaapan on praegu kõige suurem agressor maailmas, ja sellepärast ei või ta neid otsuseid tunnustada, mis imperialistlike agressorite kohta käivad. Konverentsi aga, selle vastu, otsustas, et tulevikus võib väinade uue konventsiooniga ühineda ja seda tunnustada iga selleks sooviavaldav riik. Uus konventsioon on maksev 20 aasta peale.

Üldiselt peab Montreux konverentsi hindama kui suurt sammu aluse ja eelduste loomises edaspidiseks üldiseks vahekordade paranemiseks riikide vahel. Sellest rääkis sm Litvinov konverentsi lõpul uue väinade konventsiooni allakirjutamisel:

Selle konverentsi tagajärjed lubavad loota, *et rahvusvaheline elu varsti lõpulikult pääseb viljatute diskussioonide ja vaidluste kitsastest väinadest tõeliku rahvusvahelise koostöö avarasse merde, ja lõpuks sadamasse jõuab, millele kirjutatud: „kõigi rahvaste üldine rahu ja julgolek“.*

R. Vakman.

MAAILMA-MAJANDUSE KÜSIMÜSI

Tähtsamate saaduste toodang

Täienduseks sellele, mis „K. t.“ eelmises numbris avaldatud, toome andmed tähtsamate saaduste toodangu kohta käesoleva aasta esimestel kuudel, niipalju kui neid siiani on avaldatud.

Nimetatud 27 riigi kokkuvõttesse ei kuulu Itaalia töötatöölised, sest möödunud sügisest saadik (sestsaadik kui sõda algas) ei anna Itaalia töötaoleku kohta mingeid andmeid. — Suvekuudel väheneb tööpuudus harilikult, et vastu talvet jälle tõusta.

Kuutoodang tuhandetes tonnides:

Kapitalistlik ilm kokku				1936. aasta kuud	Nõukogude Liit			
Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta		Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta
5531	7661	95 304	17 872	Jaauar . .	1140	1261	10 270	2263
5145	7478	94 776	16 657	Veebruar .	1109	1231	10 267	2112
5582	8082	83 056	18 183	Märts . . .	1252	1378	10 613	2186
5874	8596	80 286	17 820	Aprill . .	1215	1371	10 224	2071
6217	8779	79 777	—	Mai . . .	1247	1338	9 377	—
—	—	—	—	Juuni . . .	1167	1281	9 496	—

Märgime ka siin, et kapitalistliku ilma kohta käivad andmed esialgsed on, sellepärast mitte päris täpsed. Hiljem võivad sellepärast mõningad parandused ja muudatused tulla. See käib ka järgneva te käesoleva aasta andmete kohta. Nõukogude Liidu andmed on välja arvatud (eriti viimaste kuude kohta) iga päev ajalehtedes ilmuvate jooksvate kokkuvõtete järgi. — Eelmiste aastate andmed ilmusid meie ajakirja eelmises numbris.

Töötaolek

Rahvasteliidu andmetel oli töötatöölisi 27 riigis kokku ja eraldi reas suuremates riikides järgmisel arvul (miljonites):

1936. aasta kuud	27 riigis kokku	Ühend- riikides	Inglis- maal	Saksa- maal	Prantsus- maal
Jaauar . .	22,0	12,6	2,1	2,5	0,177
Veebruar .	22,0	12,6	2,0	2,5	0,187
Märts . . .	20,8	12,2	1,9	1,9	0,465
Aprill . . .	19,3	11,5	1,8	1,8	0,443
Mai	—	11,3	1,7	1,5	0,422
Juuni . . .	—	—	—	1,3	0,420

Põhjuseks on suvised hooajatööd ja põlütööd.

Maailma-majandus 1936. aasta algul¹ 1928. a. = 100.

	Jaauar.	Veebr.	Märts	Aprill
Tööstuse toodang ²	93,3	91,7	91,9	96,3
Rahvusvaheline kaubandus ³	37,2	36,4	36,8	37,3
Kaupade tagavarad	139,5	136,5	135,1	134,7
Kaupade hinnad ³	39,5	38,7	39,0	39,9

Malmi ja terase

valmistus on vanem ja otsustavam maailmamajanduse tööstuseala. Üldse on rauatööstus kapitalismi majanduse põhiala. Teras valmistus eraldi on siiski võrdlemisi hilisemalt arenenud tööstuseala. Kuni 1913. aastani oli maailma malmi valmistus suurem kui terasevalmistus. 1913. aastast peale ületab aga terasevalmistus alaliselt malmi valmistuse. Väga suurt osa selles asjaolus mängib sõjavarustuse suu-

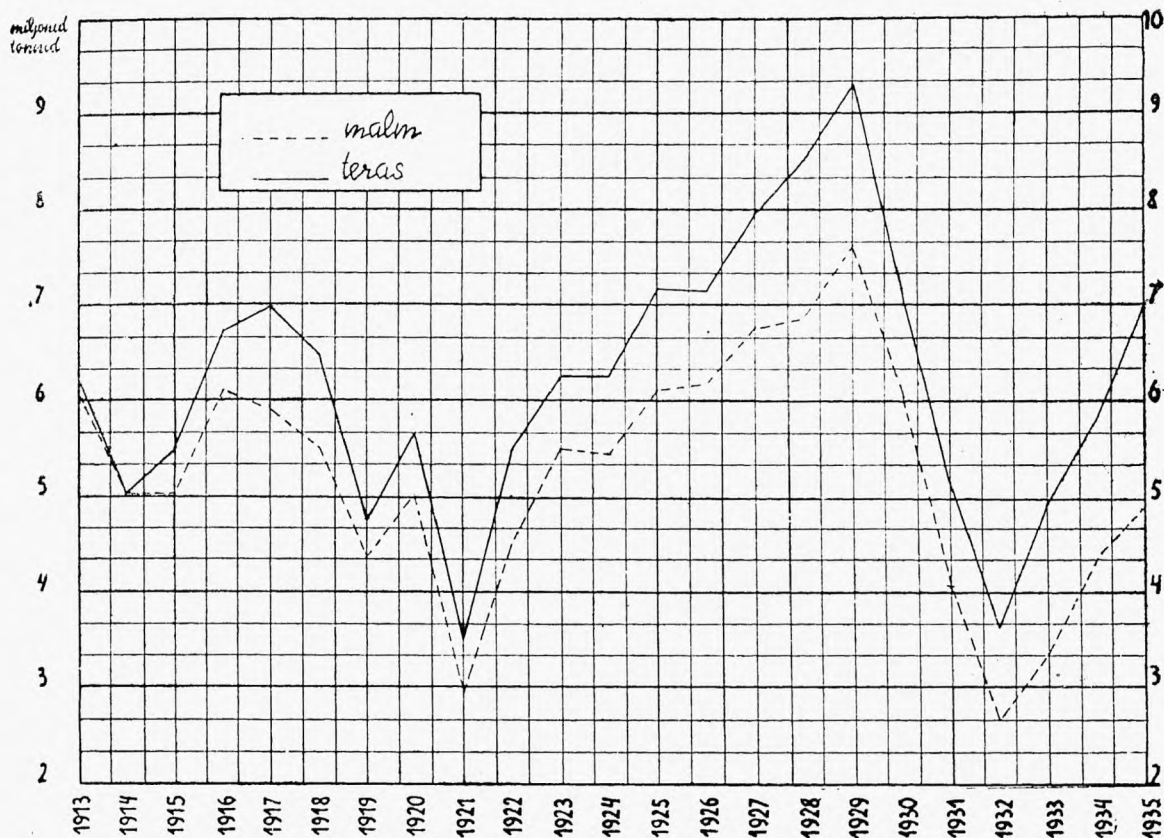
¹ Siin toodud andmed lähevad varemalt (v. „Kommunisti teel“ nr. 1, lk. 18) avaldatud andmetest osalt lahku. Lahkumine on seletatav sellega; et need andmed pole veel üldse lõplikult täpsed. Varemaid andmeid täpsustatakse tagant järele.

² Ilma Nõukogude Liidu tööstusest.

³ Arvatud kullaväärtuse alusel.

renemine, mis väga palju terast nõuab. Juuresolev diagramm näitab maailma malmi- ja terasetoodangut 1913. aastast kuni käesoleva ajani.¹

malmi- ja terasetoodajaks maailmas — pärispölvlik Venemaa. Kapitalismi arenemine Euroopas viis aga 1805. aastal Inglismaa esimesele kohale maailmas malmi valmis-

Meie näeme siit, et terasetoodang palju kiiremini kasvab, kui malmitoodang. Praeguses majanduslikus kriisis langesid mõlemad alad 1932. aastal kaugele allapoole 1913. a. taset (malmitoodang langes umb. 1895. a. tasemeni; terasetoodang umb. 1905. a. tasemeni). Möödunud aastal (1935) ei ulatanud kapitalistliku maailma malmitoodang veel 1913. a. tasemeni, kuna terasetoodang juba peaaegu 1925. a. toodangu tasemeni tõusis; 1935. aastal oli terasetoodang kapitalistlikudel maadel 43 prots. suurem, kui malmitoodang (1900. aastal oli terasetoodang malmitoodangust umbes 25 prots. väiksem).

Kapitalismi eel oli kõige suuremaks

tuses; 1825. aastal sammusid Venemaa malmitööstusest ette ka Prantsusmaa ja Am. Ühendriigid, 1855. a. veel Austria ja Saksamaa. Revolutsioonieelne kapitalistlik Venemaa ei tõusnud maailma malmitööstuses kunagi viiendast kohast kõrgemale. Seda tähelepanuväärilikum on asjaolu, et Nõukogude Liit üheainsama aastakümne vältel oma malmitööstuse arendamises niisamasuguse arenemistee läbi tegi, milleks Inglismaal ja Prantsusmaal tervelt 75 aastat kulus, Ameerika Ühendriikidel aga pool aastasada (täpselt 43 aastat: 1854 aastast kuni 1897 aastani). 1931. aasta oktoobrikuust saadik on NSVL malmi- ja terasetööstus Euroopas esimesel kohal.¹

¹Nimetame siin möödaminnes kas või niisugust hilisemat fakti, et Inglismaal kuulutati hiljuti võistlus välja kõige parema terasesordi peale uute sõjalennukite jaoks. Kõige kõrgem preemia selles võistluses on 250 tuhat naelsterlingit (nõukogude raha järgi üle 6 miljoni rubla).

¹1935. a. märtsis ühendati Saari maakond Saksamaa külge. Selle tagajärjel tõusis Saksamaa malmitööstus mõne kuuga NSVL malmitööstusele natuke kõrgemale (enne ühendamist valmistas Saari maakond umbes poolteistsada tuhat tonni malmi kuus), kuna Hitleri valitsus meeletult sõjatööstust hargestab.

„Kõikidel arenenud maadel ületab terase valmistamine malmi valmistamise. On maid, kus terase valmistamine malmi valmistamise 25—30 protsenti ületab. Meil on vastupidi — terase valamine jääb malmi valamisele maha. Kui kaua see kestab? Nüüd enam ei või ju arvata, et meie maa on „puust“, et meil ei ole vanarauda jne. Nüüd on meie maa metallimaa. Kas ei ole aeg lõppu teha niisugusele dispropordioonile malmi ja terase vahel?“ —

rääkis sm Stalin 26. detsembril 1934. aastal NSVL metallurgia delegatsioonile.

Vastupidiselt kõikidele arenenud kapitalistlikele riikidele oli NSVL terasetoodang viimased kolm-neli aastat väiksem, kui malmitoodang. Pool aastat pärast Stalini nimetatud väljaastumist hakkas nõukogude terase valamine malmi valamisele järele jõudma ja seda ületamagi, ning stahaanovliku liikumise algusest saadik (1935. a. septembrist) on meie terasetoodang vahetpidamata kiiremini kasvamas,

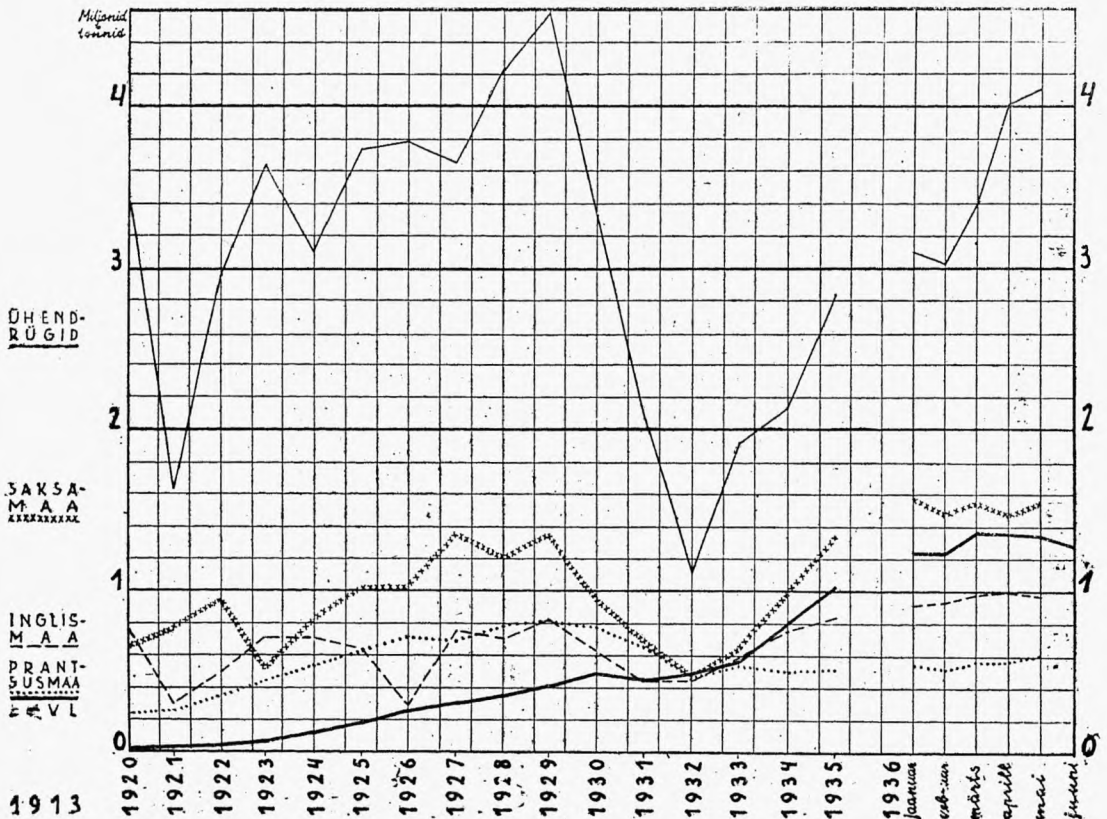
kui malmitoodang (ületades viimast juba luntavalt).

Oma toodangu suuruse poolest oli nõukogude terasetööstus 1921. aastal (s. o. „nepi“ algul) 15. kohal maailmas (siis oli meie terasetoodang ainult 15 tuhat tonni kuus). Järgmistel aastatel sammus meie terasetoodang pikkamööda reast riikidest mööda.

1935. aastal oli nõukogude terasetoodang kolmandal kohal maailmas — Ameerika Ühendriikide (kes valmistas 1935. a. keskmiselt 2824 tuhat tonni kuus) ja Saksamaa järel (kes valmistas 1935. a. ühes Saari maakonnaga keskmiselt 1342 tuhat tonni kuus).

Juuresolev diagramm näitab nelja tähtsama kapitalistliku maailmariigi ja NSVL terasetoodangu arenemist kapitalismi üldkriisi ajajärgul (arvud diagrammis on näidatud vastava aasta igakuuse keskmise toodangu kohta). 1913. a. tootmise tase diagrammis NSVL kohta on, muidugi, tsaari-Venemaa toodangu tase (kuid arvatud praeguse NSVL territooriumi piirides).

R. Vakman.

(Diagrammi märkeid pehmalt pool kõrval näitavad ühtlasi vastavate riikide valmistustaseme kõrgust 1913. a.)

Vene muinaslood¹

M. Gorki

I

Üks noormees, kes teadis, et ta nägu just ilus ei ole, ütles endale:

— Nuppu mul on. Hakkan õpetlaseks. Meil on see väga lihtne.

Ja hakkas pakse raamatuid tuhnima. Ta polnud tõesti mitte rumal, mõistis väga hästi, et suurt tarkust on kõige kergem raamatutest võetud tsitaatidega näidata.

Ja kui ta just niipalju raamatuid läbi oli lugenud, kui lühinägelikuks saamiseks tarvis, tõstis nina, mis prillide raskuse all punetama lõõnud, uhkelt püsti ja teatas kõigele olevale:

— Ei, mind petta ei saa! Ma näen ju, et elu on lõks, mille loodus minu jaoks üles on seadnud!

— Aga... armastus? — küsis elu Vaim.

— Tänan; kiidetud olgu jumal, ma pole luuletaja! Ma ei lähe juustutükikese pärast paratamatute kohustuste raudpuuri!

Kuid ometi polnud ta kuigi anderikas inimene ja otsustas sellepärast filosoofia professoriks hakata.

Läks rahvahariduse ministri juurde ja ütles:

— Teie ekstselsents, vaadake, ma võin jutlustada, et elu mõttetu on ja et looduse sundustele ei tule mitte alluda!

Minister jäi mõttesse: kas see kõlbab või ei kõlba?

Siis küsis:

¹ M. Gorki „muinaslood“ on kirjutatud ajavahemikul 1911—1917. Enamik neist ilmus ajakirjas „Sovremennõi mir“ 1912. a. Nende „muinaslugudega“ astus Gorki lugejaskonna ette kui geniaalne satiirik ja pamfletist. See oli hävitav kriitika, mis tsaarivalitsuse ja üldse kodanlise korra vastu sihitud, kodanlise korra pahed avalikuks kiskus, jõhkrat individualismi ja ühiskondlikku orjust paljastas. Siin toome ainult I, II ja IX muinasloo.

Toim.

— Aga kas ülemuse käskudele tuleb alluda?

— Tingimata — ütles filosoof, oma raamatutest paljaks hõõrdunud pead kummardades. — Tingimata tuleb, sest inimlikud kired...

— See'ep see on! Noh, astuge kateedrisse. Palk — kuusteistkümme rubla. Ainult: kui juhtun ette kirjutama, et ka looduseeadusi tuleb juhiseks võtta, et siis mingit vabamõtlust ei oleks! Seda ma ei salli!

Peale lühikese mõtlemise lisas melankoolselt:

— Elame seesugusel ajajärgul, mil, võib olla, isegi looduseeadusi riigi tervikluse huvides mitte üksi olevateks ei tule tunnistada, vaid ehk ka kasulikkudeks — vähemalt osaltki!

— Keda kuraditki! — hüüdis filosoof mõttes. — Jõuate jah sinna, ei seda ole...

Kõvasti aga ei õelnud midagi.

Nii ta saigi omale kohakese kätte: ronis iga päev üheks tunniks kateedrisse ja seletas seal mitmesugustele käharpäistele noormeestele:

— Austatud härrad! Inimene on piiratud välimiselt, on piiratud sisemiselt, loodus on talle vaenulik; naisterahvas aga on pime looduse tööriist, ja kõige selle tagajärjel on meie elu täiesti mõttetu!

Ta harjuski nõnda mõtlema ja rääkis sagedasti, veetludes, isegi kaunitl, hinge-põhjast. Noorukesed üliõpilased plaksutasid talle vaimustatult käsi, tema aga noogutas neile, rahul olles, lähkelt oma kiilaspead, punane ninake läikis liigutavalt, ja kõik läks väga hästi.

Restorani lõunad olid talle kahjulikud, — kannatas, nagu pessimistid ikka, seedimiskirik all, — abiellus sellepärast, lõunatas kaksikümme üheksa aastat kodus, sai

muude tööde vahel ja endale märkamatult nelja lapse isaks, siis — suri ära.

Aupaklikult ja kurvalt kõndisid ta puusärgi taga kolm tütar oma noorte mees-tega ja poeg, luuletaja, kes kogu maailma ilusatesse naisterahvastesse armunud oli. Üliõpilased laulsid „Igavest mälestust“, laulsid väga valjult ja lõbusalt, kuid — pahasti. Professori seltsimehed pidasid haa juures lillerikkaid kõnesid, kui harmoonilik kadunu metafüüsika olnud. Kõik oli täiesti kombelik, pidulik, ajuti otse liigutav.

— Vana kõngeski välja, — ütles üks üliõpilane seltsimehele, kui surnuaialt laiali mindi.

— Oli üks pessimist, — vastas teine.

Kolmas aga küsis:

— Noo? Kas tõesti?

— Pessimist ja konservator.

— Kae kiilaspead! Mina ei märganudki seda...

Neljas üliõpilane oli kehva ja küsis murlikult:

— Tea kas meid peiepidule kutsutakse ka?

Jaa, nad said kutse.

Kuna kadunud professor oma eluajal häid raamatuid oli kirjutanud, kus kaunit ja tuliselt tõendas, et elu otstarbetu on, siis osteti raamatuid hästi ja loeti heameelega, — sest mis ka ei öeldaks, aga inimene armastab siiski seda, mis kaunis on.

Varanduslikult oli perekond täiesti kindlustatud, — ka pessimism võib kindlustada! — peiepidu peeti rikkalikult, vaene üliõpilane sai haruldaselt hästi süüa, ja kui ta koduteel oli, mõtles heasüdamlikult muia-tes:

— Ei, ka pessimism on kasulik...

II

Teine kord juhtus aga nõnda.

Keegi, kes end luuletajaks pidas, kirjutas luuletusi, kuid miskipärast aina halbu, ja see pahandas teda väga.

Kord läks ta uulitsat mööda ja nägi: maas vedeleb piits, voorimees oli ära kaotanud.

Luuletajale tuli vaim peale, ja kohe tekis mõtetes poeetiline kujud:

„Teetolmus lebab, must ja süinge,

kui piits, üks lõmastatud uss.

Tal sipelgate vägi ümber,

Ta kohal kärbseparve lust.

On katki kärjastatud soomus

Ja valendavad küljeluud...

Oo, madu! ära meelde too mul

Mu armu, mis ju kärvanud“...

Piits aga ajas end varrele püsti ja ütles vaarudes:

— No mis sa valetad? Ise oled naise-mees, kirjaoskaja inimene, aga valetad! Pole su arm ju kärvanud, oma naist sa armastad ja kardad...

Luuletaja vihastas:

— See pole sinu asi!..

— Ja salmid on viletsad...

— Sina ei oska niisuguseidki teha. Vinguda mõistad vaid, ja sedagi mitte ise.

— Aga siiski: miks sa valetad? Su arm pole ju kärvanud?

— Paljutki ei ole, mis aga olema peaks...

— Oih, peksa saad naise käest! Vii mind tema kätte...

— Vai veel, oota aga!..

— Noh, issand sinuga! — ütles piits, tõmbas end korgitõmbaja moodi varre ümber keerdu ja heitis maha ning hakkas inimeste üle järele mõtlema. Luuletaja aga läks trahterisse, tellis pudeli õlut ja hakkas ka mõtlema, ainult — enda üle.

— Piits on küll praht, aga luuletus on jälle vilets, see on tõsi! Imelik asi! Üks kirjutab ainult halbu luuletusi, teisel läheb vahest korda ka häid kirjutada — kui ebaõige seesinane maailm on! Üks loll maailm!

Nii istus ta, jõi, süvenes ikka rohkem maailma tunnetamise ja tuli lõpuks kindlale otsusele, et vaja on tõtt rääkida: mitte kuskile ei kõlba see maailm, inimest haavab otse, et peab siin elama! Tundi poolteist liikus ta mõte selles suunas, siis tekkis luuletus:

„Kirev himude lõputu lugu

Surmasuhu meid ajab kui nuut;

Meie eksleme sügavas udus.

Risti löögem oma himude puuk!

Ta meid petlikult kaugusse manab,

Aga okkad ja ohud on ees,

Tee peal kurja peab kannatama,

Lõpuks surma saab iga mees...“

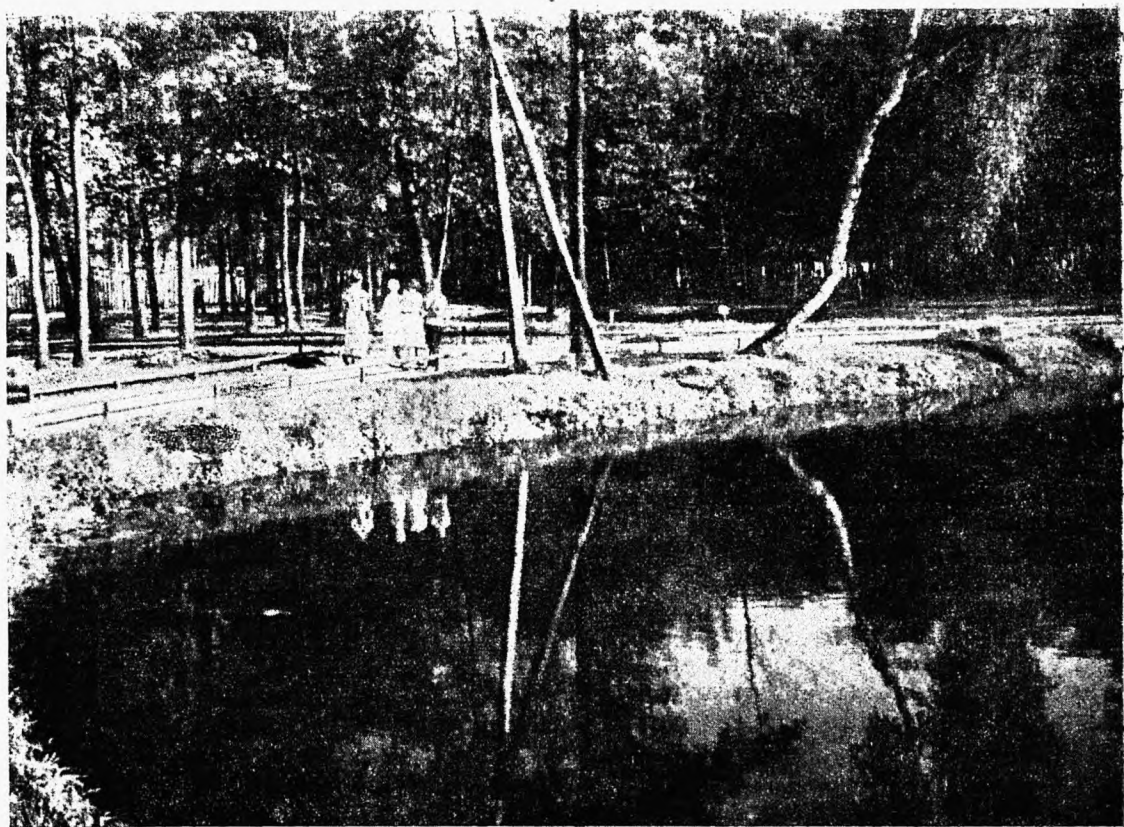
Ja muud sarnast sessamas vaimus — kakskümmend kaheksa rida.

— Vaat see on vahva! — hüüdis luuletaja, oli endaga väga rahul ja läks koju.

Kodus luges luuletuse naisele ette — ka sellele meeldis. Ütles vaid:

— Esimene salm ainult pole nagu...

— Küll nahka pannakse! Puschkin algas kah „pole naguga“... Milline värsimõdt selle eest? Otse matuselaul!

Leningradis Krasnogvardeiski raioonis avati hiljuti uus töörahva puhkepark. Tsaarivalitsuse ajal lõbustas end siin 1905. a. verine „kangelane“ min. Durnovo.
Pildil: Osa pargist.

Siis hakkas väikese pojaga mängima: tõstis poisi põlvele, hüpitas ja laulis tenorihäälel:

„Hopp tilla-lilla,
Üle võõra silla.
Kui ma ükskord rikkaks saan,
Oma silla ehitan.
Võõral sõita juba
selle peal ei luba.“

Õhtu veedeti väga lõbusalt, hommikul aga viis luuletaja luuletuse toimetusse ja toimetaja ütles sügavmõttelikult, — nad kõik, need toimetajad, on väga sügavmõttelikud, sellepärast on ajakirjadki igavad.

— Hm? — ütles toimetaja ja katsus nina. — Teate, see pole paha; peaasi aga — ajajärgu meeleoludega väga kokkukõlas, väga! Mhjaa! Ehk oletegi enda nüüd leidnud! Noh, jätkake samas vaimus edasi... Kuusteistkümmend kopikat rida... neli nelikümmend kaheksa... soovin õnne!

Siis trükiti luuletus ära, ja luuletaja tundis end sünnipäevalapsena, naine aga

suudles teda agaralt, meelitava roidumusega:

— M-mu luuletaja, o-o...

Aega veedeti suurepäraselt!

Üks noormees aga — väga tubli noormees, kes piinlikult elu mõtet otsis, — luges selle luuletuse läbi ja — laskis enda maha.

Vaadake, ta oli veendunud, et luuletuse autor enne, kui elueitamiseni jõuda, niisama kaua ja piinlikult elumõtet oli otsinud nagu ta isegi. Ta ei teadnud, et neid tusaseid mõtteid müüakse kuusteistkümmend kopikat rida. Oli tõsine noormees.

Ärgu luuletaja ainult mõelgu, nagu tahaksin ma öelda, et vahest ka piitsa inimeste kasuks võib tarvitada.

IX

Ülemus, kes võitluses teisitimõttelejate vastu ära oli väsinud ja lõpuks ometi loorberitel puhata tahtis, andis kord valju käsu:

„Sellega kirjutatakse ette kõik teisitimõttelejad välja selgitada, igasuguste katete

varjust välja tuua ning, kui valgele toodud, siis kõigi tarbekohaste abinõudega nad juurini ära hävitada.“

Selle käsukirja täitmise ülesanne anti mõlemast soost ja igast vanusest elavate olevuste vabatahtliku hävitaja, endise tema kõrguse fuegiinlaste kuninga ja Tulemaa valitseja sõjaväekapteni Oronti Raisakulli hooleks. Selle tarbeks assigneeriti Orontile kuusteistkümmend tuhat rubla.

Mitte sellepärast ei pandud Orontit selle töö peale, et omad osavad mehed oleksid puudunud, vaid sellepärast, et ta eba-loomulikult hirmuäratav oli, üleni karvane, nii et igas kliimas katmatult käia võis; hambaid oli tal kaks rida suus, — tervelt kuuskümmend neli tükki, millega ta eriti ülemuse usalduse ära teenis.

Kuid neist omadustest hoolimata jäi ta raskesse mõttesse:

— Kuidas neid paljastad? Nad on ju vait!

Ja selles linnas olid inimesed tõesti hästi välja õpetatud: ükskeist kardeti, peeti provokaatoriks, midagi ei jaatatud, isegi mammakestega räägiti kahtlevas kõneviisis ja võõras keeles:

— N'est-ce pas?¹

— Maman, aeg oleks vist lõunat süüa, n'est-ce pas?

— Maman, kas me täna kinosse ei lähaks, n'est-ce pas?

Raisakull pidas pikka aru ja leidis lõpuks siiski viisi, kuidas salamõtteid avalikuks teha: pesi oma juukseid vesiniku ülehapendiga, ajas vajalikkudes kohtades karvad habemenoaga maha, — muutus nukra näoga blondiiniks. Tõmbas kurbarvi ülikonna selga ja nüüd oli teda võimata ära tunda!

Läheb õhtul uulitsale, jalutab mõtlikult, kui aga märkab, et mõni elanik looduse häält kuulda võttes kuskile hiilib, kargab talle pahemalt poolt juurde ja sosistab väljakutsuvalt:

— Seltsimees, kas te tõesti selle oleva korraga rahul olete?

Esiti lühendab elanik oma samme, nagu midagi meelde tuletades, niipea aga kui putkavaht eemalt paistma hakkab, paljastab elanik enda kohe:

— Linnavaht, võta see kinni...

Kui tiiger kargab Raisakull üle plangu ja mõtiskleb siis nõgesepõõsas istudes:

— Nii ei saa midagi kätte, otse seadusepärast talitavad, kuradid!

Assigneeritud summa aga sulab oma soodu.

Rüetias enda siis lõbusamasse ülikonda

ja hakkas teiste võtetega püüdma: astub elanikule julgelt juurde ja küsib:

— Härra, kas te ei tahaks provokaatoriks hakata?

Elanik aga uudishimutleb kohe külma-verelikult:

— Kui suur on palk?

Teised ütlevad viisakalt ära:

— Tänan teid, mul on juba amet.

— Mhjaa, — mõtleb Oronti, — mine sa võta ta kinni!

Assignatsioon aga väheneb ühtepuhku kuidagi nagu iseenesest kohe.

Viskas kord pilgu „Tühjade munakoorte igakülgse ärakasutamise Ühisusse“, kuid siin selgus, et too asutus kolme piiskopi ja ühe sandarmikindrali kõrge surve all seisab, üks kord aastas istanguid peab ja sedagi Peterburist eriliselt saadud loaga. Orontil on igav, ja assignatsioon nagu oleks sellest ägedakujulise tiisikuse saanud.

See ajas ta vihale.

— Hea küll siis!

Ja hakkas otsekoheselt tegutsema: astub elaniku juurde ja küsib ilma sissejuhatusega:

— Oled oma eluga rahul?

— Täiesti rahul!

— Aga ülemus ei ole rahul! Olge head...

Kui aga keegi ütles, et ta pole rahul, siis käis muidugi kohe:

— Aresteerida!

— Lubage...

— Mis veel?

— Ma ei ole sellepärast rahul, et ülemus küllalt kindel ei ole.

— Ah nii? Arres...

Nii kogus ta kolme nädalaga kümme tuhat mitmesugust olevust kokku, pani esiteks istuma kuhu mahtus, siis hakkas üles riputama, kokkuhoidmise mõttes tegi seda elanikkude endi kulul.

Ja kõik läks väga kenasti. Kord sõitis aga peamine ülemus jänesejahile, ja kui ta linna taha jõudis, nägi: põldudel paisub suur liikumine, ja kodanikkude rahuliku tegevuse pilt — määratakse üks teisele süütõendus kaela, poodakse, maetakse. Raisakull aga käib nende keskel, kepp käes, ja hoogustab:

— Rrrutemini! Sina, brünett, liigu lõbusamalt! Hei, auväärne, mis te seisate nagu post? Silmus on valmis, pistke pea sisse, ei tohi ometi järjekorda kinni pidada! Poiss, hei, poiss, mis sa enne isa silmusesse ronid? Mu härrad, ärge nii liiasti rutake, järjekord jõuab kõigi kätte... Olete aastate kaupa kannatlikult rahunemist oodanud, võite veel mõni minut oodata! Mats, kuhu ronid... Tolvan...

¹ Loe: Nespaa. — Eks?

Ergu hobuse turjal istudes vahib ülemus ja arutab:

— Tubli mees, kui palju kokku tõmmanud! Sellepärast ongi linnas kõik aknad kinni lõõdud.

Siis näeb äkki: ta oma lihane tädi ripub, jalad ei puutugi maad. See pani ta väga imestama.

— Kes käskis?

Raisakull on jalamaid kohal.

— Mina käskisin, teie kõrgus!

Nüüd ütles ülemus:

— Sa, vennas, oled vist loll, raiskad kroonu raha vististi asjata! Anna arve.

Raisakull andis arve, seal oli järgmiselt öeldud:

„Teisitimõllejate hävitamise käsu täitmisel on minu poolt selliseid mõlemast soost avalikuks tehtud ja kinni pandud 10 107 tükki.

Nende hulgas:

Maha notitud	729	mõl.	soost.
Üles poodud	541	”	”
Parandamatult rikutud	937	”	”
Enneaegu surnud	317	”	”
Iseendid	63	”	”

Kokku ära koristatud 1876 mõl. soost

Teeb välja summa 16 884 rubla,

arvates keskelt läbi seitse rubla tükk.

puudujääk 884 rbl.*

Ülemusel hakkas otse jube, väriseb ja pomiseb:

— P-u-u-du-jääk? Ah sa fuegiinlane! Terve su Tulemaa kõige oma kuninga ja su endaga kokku ei maksa 800 rubla. Mõtle ometi: kui sina seesuguseid summasid hakkad varastama, mis pean siis mina tegema, kes ma sinust kümme korda kõrgemal seisan? Niisuguse apluse korral ei jatku Venemaad kolmeks aastakski, ega sina üksi elada taha — saad sa sellest aru? Pealegi on 380 inimest üleliigselt juurde kirjutatud, nimelt need, kes „enneaegu surnud“ ja ka need, kes „iseendid“, — eks need ole ilmselt üleliigsed! Sina, rõõvel, aga loed need kah?..

— Teie kõrgus! — hüüdis Oronti end õigustades. — Eks olnud ju mina see, kes neid eluvihkamiseni viis.

— Ja selle eest seitse rubla tükk? Pealegi on vist neidki siin küllalt, kes asjasse ei puutugi! Elanikke oli linnas üldse kaks-teistkümmend tuhat; ei, kallike, kohtu alla annan su!

Tõepoolest korraldati fuegiinlase tegevuse vali uurimine ja selgitati välja, et ta on 916 kroonu rubla raiskamises süüdi.

Õiglane kohus mõistis Oronti kolmeks kuuks türmi; seega rikuti ta karjäär, ja fuegiinlane kadus tervelt kolmeks kuuks!

Tõesti, pole kerge ülemusele meelejärgi olla...
Tõlk. K. T.

Hommik Dnepril.

HIINANÕGES

(Peatükk romaanist „Kolhiida“)

Konstantin Paustovski

Tshop katsus käega karedaid haljaid lehti ja tõmbas käe järsult tagasi. Sõrmed põlesid, justkui oleks ta kuuma triikrauda puudutanud. Tshop raputas kätt õhus ja kirus: Kuradi hiinanõges!

Ta arvas, et valu varstigi üle läheb, aga sõrmedes hakkas ikka rohkem huugama. Näis, et valu kontidesse tungib ja neid aegamööda raudsete tangidega pitsitab.

Siis kohkus Tshop. Ruttas istandiku aiast kiiresti välja ja nägi alles siin pleekinud plakati: „Paljaste kätega lehti mitte puudutada; hiinanõgese kõrvetus on kar-detav“.

„Tola! — mõtles kapten Nevskaja peale. — Miks ta ei hoitanud!“

Selsamal silmapilgul aga kogus end ja punastas. Kuidas võis tema, vana mere-mees, naisterahvast sõimata! Ise just tahtis puhkepäeval kangesti Supsusse, sellesse idiootlikku puuistandusse sõita, — tähendab, ise on süüdi. Keegi ei palunud teda siia.

Tshop polnud mitte üksi lobamokk, vaid ka uudishimulik. Nevskaja oli talle seletanud selle hiinalakipuu katseistandustest.

Selle puu mahlast tehakse toredat lakki. Teda ei tumesta kauane seismine ega niiskus, ta ei pragune tules. Tshopile tulid meelde jaapani laekad. Need olid kaetud selle kõva lakiga kui läbipaistva terase korraga.

Edasistest jutuajamistest Nevskajaga oli selgunud, et see lakk on aurikute veealuste osade värvimisel asendamatu. See puutus juba kapteni elukutsesse. Sellepärast siis paluski Tshop end kaasa võtta, kui Nevskaja Lapschiniga Supsusse hiinalakipuu istandusse hakkab sõitma. Ja ta palve täideti.

Valu suurenes. Tshop pistis käe taskusse ja astus tee peale välja. Tolmune Ford tukkus vanade akaatsiate vedelas värjus. Nevskajat ega Lapschini polnud kumbagi näha.

Kapten istus autosse ja jäi ootama. Vaatas taeva; taevas ei meeldinud talle. Tuult ei olnud, õhk muutus iga tunniga ikka kuumemaks. Punakas tuhmsus, mis seebi-veele sarnanes, rippus mägede kohal. Neljat päeva ei tulnud vihma.

„Kui aga fõön¹ puhuma ei hakkaks“,

¹ Fõön — palav lämmatav lõunatuul. — Tõlk.

mõttes kapten ja ohkas. „On aga ka üks saatana kliima sellel maal! Aasta läbi vihmavalingud, aasta läbi on niiske ja kuum nagu hiina pesumajas, harva aga hakkab fõön puhuma, ja siis näib, et Araabia langeb kaela kogu oma palavuse, samumide ja kuivusega.“

— Kui aga fõön puhuma ei hakkaks, — ütles kapten Lapschinile, kes ligi astus. — Aeg on sõita!

Lapschin ei vastanud midagi, vaid hakkas mootori juures askeldama. „Uhke kah, kurat!“ — mõtles kapten. Käsi muutus taskus raskeks, just kui oleks temasse malmi pitsitud. Tshop küsis:

— Kas teate, mis on fõön?

— Tuul, — vastas Lapschin. — Mispärast teid, vana merehunti selline tühine asi hirmutab?

— Kui fõöni kätte satute, küll siis aru saate!

Tuli Nevskaja. Istus kapteni kõrvale. Lapschin asus rooli taha. Laskis autopriilid silmade ette.

Kuum tuul löi Nevskajale näkku ja ajas ta juuksed sassi. Suurest rutust värisedes tormas auto silmapiiril paistvate suurte valgete pilvede suunas.

Pilved lähenesid kiirul, kasvasid, kerkisid kõrgemale taevasse nagu mäed. Äkki sööstus masin nende vahele ja hakkas müratult kihutama teed mööda, mis akaatsia õite närtsinud lehekestega tihedalt kaetud oli.

Pilved osutusid igivanadeks akaatsiamet-sadeks, mis viimseid öitsemispäevi elasid. Öielehekesed lendasid vastu auto eesakent ja keerlesid tuulispasana masinale järele.

Metsad tormasid vastu, kui enneolematu lumetuisk. Hing tahtis kinni jääda magusast ja paksust lõhnast, mis õhu asemele oli astunud.

— Tore! — hüüdis Nevskaja.

Lapschin lisas gaasi. Öielehed lendasid vastu silmi. Tuhm päike tormas pikkade puude latvu mööda ja ei jäänud sammugi masinast maha.

Siis aga paugatas midagi. Lapschin peatas masinaja hakkas mootoris urgitsema. Nevskaja ja kapten astusid välja. Nad istusid kuivale akaatsiatüvele ja vaikisid tükk aega. Päike vahtis otse ülevalt, oli valgest muutunud punaseks.

— Päris türgi saun! — pomises Tshop. — Eht Aasia kliima!

Nevskaja hakkas vastu vaidlema. Ta tõendas, et Kolhiidas väga tore kliima on, nagu Austraaliaski. Paljud subtroopikud saavad palju vähem soojust kui Kolhiida. Talve Kolhiidas polegi. Suvi vältab kuus kuud. Taimede kasvamisaeeg kestab aasta läbi. Mis te siis veel tahate! Poti lähedal, Kodori külas, Rioni jõe kaldal, on Euroopa soojusenaba.

Tshop imestas pilkavalt.

— Eks sa kuule, ma ei teadnudki seda!

— Siin on temperatuur väga ühtlane, ilma järskude hüpeteta, — seletas Nevskaja karmilt.

— Mõned erandid välja arvatud.

— Missugused?

— Nii umbes poole tunni pärast hakkab föön puhuma, siis saate teada. Väga huvitav, kuidas te oma subtiilseid taimi selle tuule eest kaitsmä hakkate.

Subtroopilisi taimi nimetas kapten kangekaelselt ikka subtiilseteks.

— Istutame elavad aiad suurtest puudest ette.

Tshop ühmatas uskmatult.

— Kui teid kliima nii huvitab, rääkige siis Lapschiniga, — tegi Nevskaja ettepaneku. — Tema töötab mikrokliima alal.

— Mis see niisugune on? — purtsatas kapten.

Praegu ei huvitanud teda ei harilik kliima ega ka mikroskoopiline kliima, ei kurat ega vanasaatan. Käsi põles, justkui oleks selle pealt nahka kistud.

— Valmis! hüüdis Lapschin.

— See on lihtne asi, — ütles Nevskaja, autosse kapteni kõrvale istudes. — Kliima oleneb vahest tühistest asjadest ja muutub 100 meetri kaugusel. Te ärge ühmatage ühti. See on tõsi. Selles metsas on oma kliima, soodes aga, viis kilomeetrit siit eemal, on oma, hoopis isesugune kliima. Kuskil augus pole kliima sugugi niisugune nagu maapinnal, selle augu ümber. Kliima muutust mitmesuguste põhjuste mõjul lähedase maa peal nimetataksegi mikrokliimaks. Seda on väga tähtis tundma õppida, eriti „subtiilsete“ taimede jaoks.

— Huvitav, — urises Tshop, ja tõmbas käe taskust välja. Task rõhus käelaba peale ja valu muutus väljakannatamatuks.

Nevskaja vaatas kapteni käele ja kiljatas.

Ta haaras kaptenil küünarnukist kinni.

— Mis teie käel viga on? Vaadake!

— Kõrvetasin selle nõgesega ära.

— Mis nõgesega?

— Noh, selle hiinanõgesega...

— Kuidas siis nii! — hüüdis Nevskaja, —

Seal ripuvad ju hoiatused igal pool gruusia ja vene keeles. Mis te siis olete, poisike või? See on ju väga kardetav!

— Lõigatakse otsast ära või? — küsis kapten õelalt.

Nevskaja kummardas Lapschini poole ja hüüdis sellele:

— Andke täiskäik! Ta on käe hiinapuuga ära põletanud. Vaja haigemajasse.

Lapschin vaatas tagasi, välgatas prillidega ja andis täie gaasi. Ta karuse pintsaku kitsas seljatagune jäi torusse.

Masin lipsas metsast välja ja just seltsamal silmapilgul virutas föön neile näkku nagu nägematu sein.

Kapten kummardas ruttu, et pead eelmise istepaiga taha peita. Nevskaja pööras näo kõrvale, — tuul lõi suu ja sõõrmed nagu kuuma vatti täis.

Punaka tolmu tormis nägi ta ja surus omale igaveseks mälestusse fööni esimese hirmsa hoobi akaatsia metsa pihta. Ühe lõõgiga rabas föön puudelt valgete õitemere nagu seebivahu maha ja puistas ülespidi vastu tuhmi taevast.

Tuul tormas niisuguse hooga jõuga, et näis nagu jätaks ta õhus enda järele tühjad kohad, — polnud midagi sisse hingata. Vile ja hulumisega tungis kuum tolm neisse tühjustesse.

Tuulispasad lendasid, üksteisest mööda ajades. Teed polnud näha. Lapschin vähendas käiku, pööras ümber ja hüüdis:

— Tarvis metsa tagasi pöörata. Seal on vaiksem.

— Ei maksa tagasi pöörata! — Nevskaja haaras Lapschinil õlast kinni. — Vaja on võimalikult rutem linna jõuda. Teie ei tohi tagasi pöörata.

Lapschin kehtas õlgu ja allus. Hull naisterahvas! Mis selle kõrvetuse pärast niipalju kõra teha? Sellises marus on sõit — hullumeelsus.

Masin rübeles vaevaga läbi kuumaks-aetud tuule. Tshop kirus poolel häälel. Tolm pimestas teda. Käsi oli üles paistetanud, ja tundus nagu ei peksleks süda tugevate hoopidega mitte rinnus, vaid selles neetud käes.

Tshop ei sattunud mitte esimest korda fööni kätte. Valu tagasi surudes ütles ta Nevskajale:

— Pole viga, tolm läheb praegu mööda. Temperatuur on palju hullem.

Nevskaja ei saanud aru. Missugusest temperatuurist räägib Tshop? Ta võttis tema terve käe, mõteldes, et kaptenil palavik on; kuid Tshop raputas pead:

— Ei! Minul on kõik korras. Kas? teie ei tunne, kuidas temperatuur tõuseb?

Siis märkas Nevskaja, et tuul iga minutiga ikka kuumemaks ja kuumemaks muutus. Tal sähvatas peast metsik mõte läbi, et kui see nli saab edasi kestma, siis lähevad nad põlema. Tuul põletab nad ära, nagu lehedki puude küljest.

Suus oli kuiv. Ajas janutama. Punakas videvik kobrutas peadpöörivas kõrguses ja laskus üle päikese. Tuuleliidid pildusid päikest nagu jalapalli. Ta kadus vahest, siis aga ilmus vereva kettana jälle pööraselt voogava tuhmsuse järele.

Kapten vaatas taevale ja pomises tumedalt:

— Kuuskümmend meetrit sekundis.

— Mis? — hüüdis Nevskaja.

— Seal üleval puhub tuul kuuekümmemeetrilise kiirusega sekundis. Hullem kui taifuun. Tunni ajaga tõstab föön temperatuuri 25 kraadi võrd.

Tolm läks mööda, ja Nevskaja silmade ees avanes ootamatult hoopis uus maa, mis nagu kauge tulekahju kumaga üle oli ujutatud.

Silmapiir lebas telliskivi värvi videvikus. Valgus oli kollakas. Niisuguseid maastikke oli Nevskaja ainult vanameistrite aastasadu pleekinud piltidel näinud.

Tagumise ratta kumm lõhkes. Lapschin peatas masina. Pühkis higi näolt, võttis pintsaku maha ja viskas selle omale jalge ette.

— Me põleme ära. — Lapschin virutas rusikaga tagedalt vastu autokülge. Kuumusest pragunenud värv pudenes sealt suurte kildudena maha. — Minuti aja pärast lõhkevad kõik kummid. Nad ei kõlba niigi kuradilegi.

— Palju maad veel linna on? — küsis Nevskaja.

— Kümme kilomeetrit.

Nevskaja tuletas omale terve tee meelde. Kaks kilomeetrit oli vaja merekallast mööda sõita, otse lainte kõrval, teist teed polnud; siis tuli parvega üle Kapartsha jõe sõita, sealt jääb linna veel seitse kilomeetrit.

— Keerake mere poole, — ütles ta Lapschinile. — Sõidame mööda vett. Tuul puhub mere poole, lained ei uhu kaldasse. Vesi päästab rattakummid.

Lapschin löi käega.

— Laske hinge tõmmata!

Kõik vaikisid. Masin seisis lepiku ääres. Lehed mustusid ja tõmbusid krässu. Põletav tuul katkus neid ja kandis merele. Kapten hoigas. Oleks ometi tilk vettki, et kätt kasta. Nevskaja vahtis tardunult lepale, mis tema silma ees raagu kisti.

Kui nad hallile liivakaldale välja jõud-

sid, ei võtnud masin enam vedu. Lõhkes teine kumm.

Lapschin krigistas hambaid ja kirus poolkuuldavalt. Ta vihkas praegu kaptenit ja Nevskajat. Vihkas sellepärast, et need midagi ei tee, kuna tema bensini haisust hulluks on minemas ja masinaga jandama peab. Ta needis Kolhiidat ja püüdis enda kinni kahjurõõmsa mõtte pealt, et subtroopikutest midagi välja ei tule, — kohe esimene föön jätab sidrunimetsadest ainult röpase tuha järele.

Lapschin pööras Nevskaja poole ja vaatas tagedalt tema kahvatusse näkku. Nevskaja vastas samasuguse vaatega. Ta silmad isegi välgatasid sinakal tulel.

— Asjata vaevame endid.

— Te arvate, et ei saa sõita?

— Muidugi!

Videvik langes üle lillaka kuuma mere. Ta tihenes silmapiiril, muutus punakasmustaks. Meri oli tühi.

Kilomeetri kaugusel Kapartsha jõest lõhkes kolmas autokumm. Edasi sõita ei saanud. Auto tuli maha jätta ja jala parve juurde minna.

Nevskaja oli suures ärevuses. Mis siis, kui parv teisel kaldal seisab! Selle tuulega ei too parvemehed teda mingil tingimusel siia.

Föön muutis maa kuivaks. Maa lõhenes ja pragunes. Hommikul, kui nad Supsusse sõitsid, oli maa märg, lidises autorataste all.

Kapten kõndis Nevskaja kõrval ja püüdis oma valu ära võites temaga juttu teha. Tahtis teda rahustada ja valetas, et käsi, mille ta hiinanõgesega ära oli kõrvetanud, valutab nagu palju vähem.

Ta avastas äkki, et näeb seda naisterahvast alles esimest korda nagu vaja. Seni oli ta ajus kõvasti püsinud kujutlus õpetlasest-naisterahva kohta, kui kõhetust tähekoist, kel puuduvad naisterahva omadused. Võib olla selle eelarvamuse pärast ei olnudki kapten Nevskajaga kunagi korralikult juttu ajanud, teda isegi mitte vaadelnud.

Praegu vahtis ta teda imestunult ja nagu tänulikult. Nägi kahvatut, otsusekindlat, kerge ja justkui ärritatud kõnnakuga naisterahvast, nägi tumedaid, rahulolematuid silmi ja punakat juustesalka, mis tolmu-sele palgele langes.

Jõuti Kapartsha kaldale. Tuul kihutas vee kohal vahtu ja pritsmeid üles. Nevskaja ohkas kergendatult. Parv seisis siin kaldal, kuid ligilähedal polnud ühtegi hinge.

Kapten kastis käe jõevette. See vähen-
das valu.

— Noh, sõidame! — ütles Nevskaja lõ-
busalt ja astus parve juurde. — Aerud
on siin.

Lapschin pööras tema poole ja vaatas
talle otse silmi.

— Ma ei oleks mõtelnud, — ütles ta
rahulikult, — et fõön inimesed nii ruttu
hulluks teeb. Harilikult algab põhjusetu
ärritus teisel päeval, kaklema tikub ini-
mene alles kolmandal päeval, neljandal
päeval vaikib fõön, ja hingerahu saadakse
tagasi. Nii räägivad vanad kohalikud
elanikud.

Nevskaja ajas enda sirgu:

— Mis see tähendab?

— See tähendab, et üle sõita ei saa.
Kõige paremal juhtumil ajab parve merele,
halbemal — uputab ära.

— Mis siis teie arvates tuleks teha?

— Oodata.

— Oodata ei tohi! — hüüdis Nevskaja.

— Te teate isegi, et see võib halvasti
lõppeda.

Lapschin kehtitas õlgu.

— Küsige kapteni käest, ta tunneb neid
asju paremini kui meie.

Tshop vaatas jõe. Oht on muidugi
suur. Jõgi veeretab pruune laineid, mühi-
ses ja kees priitmetest. Tuul rõhus kalda-
äärsed põõsad kummuli ja peksis nende
okstega vastu rohekat vett.

Tshop unustas käegi ära. Vanad mere-
traditsioonid, poolunustatud, kuid suure-
pärased laevahuku seadused haarasid teda
äkki endise jõuga. Hukkuv laeva pealt
päästetakse kõige enne lapsed ja naiste-
rahvad. Ärakõrvetatud käe pärast ei tohi
naisterahvast hädaohtu viia. Kurat selle
käega! Ei see tee talle midagi! Sellepärast
ütles ta:

— Ülesõit on hädaohtlik. Parem on
oodata. Käsi põletab palju vähem.

— Teie valetate, Tshop! — hüüdis
Nevskaja ägedalt. — Mispärast te valetate!
Käsi on siniseks tõmbunud. Sõidame kohe.

— Olgu! — vastas segadusse sattunud
Tshop. — Sõidame.

— Noh! — Nevskaja pööras Lapschini
poole.

Lapschin vaikus. Pühkis käisega üle näo.
Käis määrdus mustaks.

— Tema ei saa sõuda. — Nevskaja
osutas kaptenile. — Vaevalt saan ma üksi
hakkama. Teist oleneb kõik.

— Mina ei sõida, — vastas Lapschin
rahulikult.

Nevskaja kahvatas,

— Argpüks! — kisendas ta, ja silmi
tungisid pisarad. — Tshop, sõidame!

Lapschin pööras tagasi ja hakkas aeg-
laselt mahajäetud auto poole astuma. Lõi
isegi vile lahti.

Nevskaja ja Tshop lükkasid raske parve
liikuma. Kapten vaikus. Siis vaatas Lap-
schinile järele ja pomises:

— Käigu ta sigade juurde!

Nevskaja sõudis. Tshop sõudis ainult
ühe käega, huult hammustades ja valuhoi-
geid tagasi hoides. Kaldad hakkasid nende
ees keerlema nagu hall karusell. Tuul
hulus aerudes ja püüdis neid käest kis-
kuda. Ta kahmas bareti Nevskaja peast,
ja nüüd lehvisid ta punakad juuksed tuules
nagu ebaharilik lipp.

Lained peksid võimsalt vastu lauast
parvekülge.

Tshop villis haige käega vett välja.
Nevskaja oli üleni märg. Võis näha, kui-
das kõik ta musklid ebainimlikus pingutuses
pinevile kiskusid.

„Kust sel naisterahval niipalju jõudu
tuleb?“ mõtles kapten.

Ta ei pööranud silmi jõesuudmest. See
ligines ruttu. Seal mässasid mudased lai-
nevallid ja märatses vesi.

— Kui aga merele ei ajaks!

Nevskajal käis pea ringi. Ta näris oma
huuled veriseks. Tuuleiil kiskus aeru käest.
Parv hakkas kõikuma.

Kapten nägi, kuidas puud kaldal kokku-
nult maani kummardusid. Lähenes hirmus
tuulehoog.

— Nüüd siis on lõpp! — pomises
kapten.

Veepriitmed pimestasid Nevskaja, kuid
ta püüdis aeru siiski kinni ja jatkas sõud-
mist. Minutid venisid nagu igavikud.

Kapten vaatas ümber ja nägi õige parve
lähedal kallast, parvemeeste ütti ja kahte
kalameest. Kalamehed seisid põlvini vees.
Ühel oli pootshaak käes.

Kui kalamees pootshaagiga parve oli
kinni püüdnud, hüüdis kapten Nevskajale:

— Nüüd oleme päästetud! —

Ta oli käe täiesti unustanud ja alles kal-
dal, kui kalamehed parve üles hakkasid
kiskuma, tundis ta uuesti valu. Noor kala-
mees trussides vaatles kaptenit teraselt
ja küsis pilkavalt:

— Mis on, katso? Läksid sellest tuulest
natuke segaseks või? Oled ise, näha, me-
remees, aga teed lollusi. Võtad veel nais-
terahva kaasa.

— Jäta, vennas, — kapten patsutas terve
käega kalamehele õlale. — Tule homme
sadamasse minu poole, schaschlök on,

madsharkat on. Teeme õnneliku pääsmise puhul ühed napsud.

Kalamehed naersid.

— Kui tuul vaikib, siis tooge see vilemees üle jõe, — osutas kapten Lapschi-nile, kes auto juures askeldas.

— Seda võib!

Mindi linna. Tee läks kalda äärt mööda piki halle liivaleeteid. Nevskaja sammus kaua sõnatult, pööras siis kõrvale ja puhkes nutma. Tshop kaotas pea.

Ta hakkas fööni kiruma, sest et see tuul inimesed hüsteerikani viib. Föön aga puhus endise jõuga. Kaugel mustasid Poti

aiad. Föön ei puutunud neid. Nad olid kõrgete tshinaaride seinaga kaitstud.

— Kuulge, — ütles kapten, — nad toovad ta üle jõe. Mõni häda, kui tal üks päev söömata tuleb olla..

— Missugune naljamees te olete, Tshop! Istugu ta seal kas või kolm päeva!

— Mis te siis nutate?

— Sellepärast, et ma koledasti kartsin.

Sellest juba Tshop aru ei saanud. Ta otsustas keele hammaste taga hoida ja vaikis kuni haigemajani, kus ta jälle hiinalakipuud kõvasti kiruma hakkas.

Tõlk. K. Trein.

KÄRBES

Ma olen väga närvilik inimene.

Kui ma, ütleme, laupäeva õhtul poolt pudelit südame alla ei saa, lähen hoopis närvilikuks.

Ma võin siis lüüagi. Olgu naist või ämma, ega ma sellest väga ei hooli.

See on närvide viga. Nad on mul, nagu näha, väga haiged. Iseäranis see närv, mis mu kätt liigutab, kui naine, ämm või poeg lähedal juhtub olema.

Palusin kolhoosi juhatust, et see mind kurorti saadaks seda käe närvist arstima. Ei saadetud. Pole vajagi. Saan ilma kurorditagi hakkama. Mul on see ükskõik.

Et ma väga närvilik inimene olen, sellepärast on mul palju pahandusi olnud. Mõnikord niisuguse tühise asja pärast, et hakka või viha pärast nutma.

Ma võin ühe sarnase loo jutustada. Näete ise, kas on mul õigus, või ei ole.

See oli kord hommikul, üsna vara. Meie brigaad pidi rukkikesa kündi alustama. Noh, mõtlen, aega veel on, kosun õige vähe teki all.

Pikutan, ainult nina ots teki alt väljas. Kell võib umbes kuus olla. Väike valge väljas. Kõik magavad. Ainult kolhoosi poolt oli kõnet kuulda.

Naine askeldab, keedab sööki. Mindki sõimas paar korda juba laiskvorstiks.

Las söimata, mis tal ikka teha. Mulle see ükskõik.

Kõik ju magavad, peale inimeste. Mina kah magan, ainult ninaots teki alt väljas.

Ja äkki — mis te arvate?

Üks kärbes, suur ja sinine, istus minu nina otsa ja kõdistab tagumiste jalgadega.

Mina olen närvilik inimene. Ma ei või kannatada putuka kõdistamist, Mulle pole

see hoopiski ükskõik. Haarasin kärbest peoga. Kuid ei saanud pihta.

Kärbes lendas ära ja istus minu tööraamatu servale, mis kapi otsast lehehunniku alt paistis. Istugu, mul see ükskõik. Pangu või raamatule mõni punktiki, niikuinii tühi ja puhas.

Magan edasi. Naine söimab, paneb rii-desse ja läheb lauta tööle. Mingu, mulle see ükskõik. Ärgu ainult mind söimaku. Olen närvilik.

Jälle see neetud kärbes. Istus uuesti mu ninale. Istub ja kõdistab oma tagumiste jalgadega.

Nisuke neetud putukas! Ei viitsi ise magada ja ei lase ka teisi magada. Nii said mu närvid jälle hoo sisse. Iseäranis parema käe närv.

Haarasin kärbest kõige tekiga. Tõusin istukile ja hakkasin kärbest teki seest otsima. Kuulen — piriseb kusagil voldi vahel. Noh, nüüd sa ei pääse! Viskasin teki kagarasse maha ja hakkasin jalgadega otsas tallama. Ma olen ju väga närvilik. Iseäranis kui putukas mind magada ei lase.

Heitsin uuesti voodisse, aga süda on täis ja klopib. Tähendab, — olen haige. Kuidas ma siis täna tööle lähen? Haigel ei kõlba minna. Kuid tont nendega. Mulle see ükskõik.

Katsun uinuda.

Lapsed tõusevad, hakkavad kooli minema. Pesevad silmi, joovad teed. Teevad lärmi.

Tõmban teki üle pea. Ainult ninaotsa jätan välja. Vaja ju hingata. Teki all on soe ja mõnus.

Hea on lesida, kui kõik magavad. Ai-

nult et see õõ nii lühike on. Hea oleks põhjanabale kolida. Seal olevat õõ kuus kuud pikk.

Vaat seal on alles põli. Põõna kuus kuud järgimööda. Pole seal kärbseid, ega brigaade. Ja-ah, põli oleks küll. Kuut kuud, õieti öelda, pole vajagi. Kestaks õõ nii umbes kuu aega, oleks kah kena. Siis tuleks päev. Päeva pikkus võiks endiseks jääda, nii umbes kümme tundi. Et ennast vähe tuulutada. Ega tuulutamiseks rohkem pole vaja...

Kerin enda mõnusalt teki sisse. Ainult ninaots on väljas. Südameklopp on ära jäänud. Tähendab, haigus polegi nii paha. Tööle minna?

Jälle hakkab kloppima. Paljast mõttest, et tööle minna. Olen siiski haige. Ja haige tööle ei lähe. Tehtagu mis tahes. Mulle on see ükskõik.

Korruga tunnen, et jälle kärbes mu ninal istub.. Sügab tagumisi jalgu, kõdistab Seesugune sigadus ühe putuka poolt!

Vaatan salaja tekipilu vahelt. Tohoh, pärgal, seesama sinine kärbes! Tähendab, alles elus. Teisi sarnaseid toas pole.

Haaran uuesti tekiga. Kuid kärbes pääses lendu ja istus uuesti tööraamatu sinisele servale. Seesamane kärbes, kahtlemata.

Nüüd kargas mu hing ääreni täis. Parema käe närv läks hoopis rikki. Kargasin voodist välja. Nüüd sa ei pääse.

Süda kloppis nagu meeletu. Parema käe närv tõmbas kätt nagu vedrust.

Padjad lendasid. Tuhvlid lendasid. Vanad saapad lendasid.

Lapsed jooksid kisaga uulitsale.

Kärbes põikles lõõkide eest ja lendas, aina lendas. Oieks ta ometi kuhugile puhkama istunud. Ma haaran teda õhust, püüan palituga, viskan talle mannergust piima pihta.

Missugune kole putukas. Saatan ise kohe.

Mu närvid on ta ära söönud.

Aknaruut lendas kõige kulbiga välja, kärbes aga lendas toas edasi. Laualt langes lamp põrandale ja hakkas üleni põlema. Kustutasin tekiga ära.

Ahaa, suitsu kardad! Noh, teeme siis suitsu. Vana jalarätt põleb mõnusasti. Sooh, või ainult lae all lendad juba. Nüüd saan su kätte.

Ma seisan toolil ja püüan põleva nartsuga kärbest tabada. Oh, sa piirakas niisuke!

Äkki libiseb tool jalgade alt ja ma lenda. Peaga otsekohe vastu pada. Paja põhja jäi auk järele.

Paar minutit olen maas. Siis tõusen üles. Pea on verine, süda kloppib. Närvid on hoopis korrast ära,

Leningradi kinodes demonstreeriti hiljuti esimest nõukogude värvilist helifilmi „Grunjä Kornakova“ („Ööbik-ööbikuke“). Filmi reshissöör N. Ekk võttis teemiks portselanivabriku naistööliste võitluse ühes Venemaa suuremas portselanivabrikus XIX sajandi lõpul. Meistrite omavoli, peremehe hirmutused, traivid ja ääretult rasked töötingimused õhutavad tööliste protesti. Lõõb lõkkele stiiühilik mäss. Naistöölised, kes vabriku oma alla võtnud, kaitsevad end pealetungiva politsei ja sõjaväe osade vastu oma ainukeste „kaitserelvadega“ — portselanist taldrekutega, tassidega, vaasidega jne. Karistusesalk lüüakse taganema. Nii lõpeb see film.

Sügava mulje jätab film eriti veel sellepärast, et ta reaalselt värviline on. Värvitehnika poolest ei jää film parematest välismaa (Ameerika) eksemplaridest palju maha.

Pildil: artist Valentina Ivanova Grunjä Kornakova osas.

Kärbes istus uuesti tööraamatule. Ahaa, või seda tuletad sa meelde. Nagu mõni brigadiir!

Sihin põrandakaltsuga hoolikalt. Parts! Kuulan. Pirinat ei ole. Maas on sinine surnukehake. Vähe liigutab veel jalgu. Astun ta jalaga puruks.

Ohkan kergendatult ja poen voodisse. Enne seon pea käterätiga kinni.

Tööle minna? Mis töömees ma olen. Pea verine, süda kloppib. Närvid on hoopis korrast ära.

Kesaküünd, norm? Aga mis see minusse puutub? Ma olen ju haige.

Ma olen väga närvilik inimene.

Hugo Angervaks.

ÜHEL ILUSAL ÕHTUL

Tala Kusta astus lugemistoa uksest sisse. Täna õhtu pidi aktiivi koosolek olema. Kusta pidas ennast aktivistik. Aktivistik pidasid Kustat ka teised. Ja miks ei ole inimene aktivist kui ta vahel lugemistoas käib ja raadioaparaati järjekindlalt uurib.

Lugemistoas ei olnud peaaegu mitte kedagi, kui välja arvata lugemistoa juhataja väike poeg, kes kassiga mängis. Kusta siitas kah kassil korraks üle selja, siis pööras silmad pahema nurga poole. Seal ta on, see tabamatu ime, see raadioaparaat, mille pärast Kusta nii mõnedki unetud ööd on mööda saatnud.

Aparaadil oli kast peal. Kast ise oli lukus. Kuid see ei teinud Kustale meelehärma; klõps taskunoaga, ja kast oli lahti. Nii. Kuus hõbevärvilist lampi läigatasid sõbralikult vastu, kui Kusta kaane avas.

Oh neid nupukesi ja vändakesi! Kusta hakkas nuppusid keerama. Keerutas ühele, siis teisele poole. Katsus juba kümnendat korda, mis sest välja tuleb. Aga välja ei tahtnud midagi tulla.

Mingisugused huluvad akordid ja piiksuavad kiljatused kargasid reprodutorist

välja. Kusta keerutas meeleheitlikult nuppe. Lugemistoa juhataja võis tulla, siis öeldakse: passol, enne vaja ringis õppida! Kusta aga on aktivist, tema saab ilma ringitagi aparaadist jagu.

Lambid kiirgasid ja kustused, kusagilt kõrgusest tormasid hirmsa raginaga koledad vaimud lugemistuppa, keegi tundmatu rõõgatas ja vingus, nagu oleks teda tulise ora otsas elusalt praetud.

Kusta on aktivist. Ring õpib aparaati tundma kaks kuud, tema aga saab sellest jagu kolme õhtuga. Mis kunsti siin võib olla. Vaja ainult see krutsik üles leida, vaja ainult leida, ainult leida...

Kusta kruvib aparaati, lambid kiirgavad ikka heledamini, ikka koledamaks muutub kahin ja põrguliste hulumine. Väike poiss on kassi jätnud ja vahib suuri silmi Kusta tegevust. Kunagi pole ta isa niisugust muusikat teinud. Ta vist ei oska. Aga vaat, see onu oskab!

Ikka heledamini kiirgavad lambid. Nad hakkavad põledes juba võbisema. Hääled tõusevad ja vajuvad, juba kuuldub torust mõirgamist.

Vaat kus on see krutsik! Vaja väikest vändakest ikka rohkem ja rohkem paremale poole nihutada, et lambid kiirgaksid, et aga tuld rohkem oleks.

Kusta on aktivist. Ta pühib kõigil ninad puhtaks, kõikidel ringidel. Ta leiab iseseisvalt krutsiku üles. Homme, kui brigaad hommiku põllule sõidab, ütleb Kusta: „Krutsik on leitud, mina mängin teile õhtul ühe maruloo!“

Parem käsi kruvib närvilikult lainejaotajat, pahem lisab voolu. Siis haarab ta kondensaatori vända ja kruvib seda paemale ja paremale poole. Lambid kiirgavad silmipimestavalt. Ahaa, krutsik on käes.

Uksest astub sisse lugemistoa juhataja ja jääb hirmunult seisma. Lampide pimestav valgus on sõnad suust võtnud. Ta tahab kisendada, aga häält ei ole.

Samal silmapilgul kostab läbi põrgumuusika läbilõikav kisa ja äkiline raksatus. Lambid kustuvad, akkumulaatoritest levib tuppa väävlilihappe haisu.

Kusta jääb nõutult seisma.

— Mis sa hull tegid? — saab nüüd lugemistoa juhataja sõna suhu. — Sa põletasid lambid läbi!

— Eh, küll on kahju, et läbi põlesid, — kahjatakse Kusta, — veel väheke ja oleksin selle krutsiku üles leidnud.

Hugo Angervaks.

„Skorohodi“ vabriku komnoorsoolane Valja Tarassova lõpetas purilennu kooli. Praegu juhatab ta vabrikus purilennu ringi.

Sealt, kus „nüüd vabadus lindprii“

„Vürss pole värss, kui ta noana ei lahka“.
J. Barbarus.

Astaid juba kestab Eestis järjesti pünevamaks paisuv faschistlik surve: on hävitatud igasugused kodanlistegi vabaduste, kodanlisegi demokraatia jäänused; kurnamine, mida ikka rohkem monopoli-seerib valitsev kapitalistide-kildkond, läheb aina metsikumaks.

On vaid loomulik, et see rõhumine pidi protesti esile kutsuma, kuigi seda kõige jõhkrama vägivallaga maha surutakse. Ja mitte ainult töolisteklass ei tõstnud võitlusekisa — protestihääli kuuleb ka kodanlistest kihtidest. Ei võinud selles hingelämmastavas reaktsiooniummikis vaiki jääda ka eesti kirjanikud, kuigi terve rida nendest — eesotsas niisuguste müüdavate orjahingedega, nagu Henrik Visnapuu, Mait Metsanurk, Karl Rumor-Ast, Albert Kivikas, Johannes Schüts („eestipäraseks“ narritud nimega Sütiste) jt — valmilt oma näruse hinge ja veel närusema sule jõhkratele vägivaldlastele müüsid ning saadud juudase-seeklite eest oma „maad ja rahvast“ faschistlikku silmusesse tassima tõttasid.

Rida nimekamaid kirjanikke (Tammsaare, Tuglas, Suits, Semper, Barbarus jt) jäi siiski — seda peab nende auks märkima — eemale sellest juudasekaubast ega määri-nud oma sulge ja hinge haisevate seeklitega. Tõsi, neid selle eest ei paitata, kuid tahaksime loota, et surve ja vägivald neid ei murra, vaid neid protestiummikust, kus enamik nendest veel sipleb, õigele *võitlusetele* välja viib — *ühise rahvaväerinna võitluselipu* alla.

Meie toome täna mõned näited sellest lämbunud õhkkonnast, kust kostab protest, kostavad teravad karjed; õhkkonnast, kus „nüüd vabadus lindprii“ (J. Barbarus), kasutades selleks mõningaid väljavõtteid luuletaja Joh. Barbaruse luuletustekogust „Tulipunkt“, mis ilmus 1934. a., seega juba faschistliku diktatuuri okaspiitsa alt.

Joh. Barbarus (Pärnu arst, pärisnimega Joh. Vares) on üks ürgjõulikumaid eesti luuletajaid. Omal ajal Noor-Eesti määndavate jäänuste ühiskondliku sõnniku õhk-konda sattunud, hingas ka Barbaruse luule

jälgimat ropenduse ja rõvetsuse lehku. Kuid see luuletajat kauaks ei suutnud rahuldada. Ta pöördus rahulduse leidmiseks mitmesuguste kodanliste *vormimoo*-dide poole, püüdes oma sisemistele otsimistele vastavalt tasakaalu leida vormidest, mis moodsa aja *tehnik*a võidukäiku kajastasid — mitmetesugu geomeetristest, matemaatilistest, füüsikalistest jne vormidest. Kuid tühja kaikus seegi otsimine. Kapitalistliku ühiskonna teravnevad vastuolud sunnivad luuletajat ikka lähemalt ühiskondlikke probleeme käsutama. Ummik, millesse ka eesti kodanlus sattunud, ajab luuletajat ajuti isegi meeheitlikule enesetapmise mõttele. Kuid sellestki nõrkusest saab kirjaniku „ürgjõud“ üle. Nähtavasti haaratuna Eestis haritlaste hulgas levinud nõndanimetatud „Koorti liikumise“ ideest¹ käis ka Barbarus möödunud aasta sügisel Nõukogude Liidus, mille tulemusena Eesti kirjanikkude liidu häälekandjas „Loomingus“ artikkel ilmus N. Liidu kirjanduse ja kultuuri kohta üldse — üldiselt lahtiste silmadega nähtud kirjeldus N. L. kultuuri arengust ja saavutustest, kuigi mitte igati järjekindel proletaarlisest seisukohast vaadatuna. See tõi ajakirjale faschistliku valitsuse poolt köiesilmuse kaela: ajakirja kõri kähgistati kinni ja anti tal võimalus hingamiseks alles selle järel, kui ta faschistlikkudele roobastele oli juhitud. Barbaruse kaastööd poleks nagu seal sest-saadik enam silma paistnud, selle asemel on sinna tunginud diktatuuri uksehoidjad ja diktaatorite saapaviksijad oma haiseva määrde ja harjadega, mida varem seal ei sallitud ja — ukse taha poetati.

Laseme alamal järgneda mõned Barbaruse luuletused nimetatud kogust. Lõpul nende kohta paar üldist märkust.

Luuletaja otsib jalgele ühiskondlikku toetuspunkti ja pinda:

¹ Eesti kõige parem kujur Jaan Koort lahkus mõni aasta tagasi Eestist ja asus Nõukogude Liitu elama, kus ta kunstiloomingu laialisi arenemisvõimalusi nägi ja leidis. (Suri mõni kuu tagasi Moskvas kopsupõletikku.) See mõte, et ainult N. Liidus kunst vabalt areneda ja kunstnik vabalt luua saab, ongi Eestis „Koorti liikumise“ nimetuse all haritlaste ringkonnas laiemalt liikumise ellu kutsunud.

LUULE KLASSIVÕITLUS

1

Aitab riimide plaastrist
südamete konnasilmile,
ja meeolelu kreemist
hinge kanavarbaile!
Küllalt muljete punktrollerist
rasvund ajude lihvimiseks.
Küllalt salmide saleduskuurist
õilsate hingede dieedina!
Ärge suitsetage viirukit ja mürri
buduaari sinitaeva soodsusse,
ärge looge liigseid mugavusi
kodanluse lõdvale lihale!
Või tahate poetada sõnad
tolmunud nipp-asje tasemele,
mahutada sobivasse raami
siseilma varjundite maalingud?
Ehk laotate ridade vaipu
kapitali-lunastaja radadele,
ja puistate mõtete palmioksi
reaktsioonieesli jalgade alla?
.....

3

Laske traavib tuulen lahtise lakaga
vabavärsi Pegasus valjastamata suuga!
Läbi töötava maa ja töötute agulite
laske rahutus püstipäi hirnub!
Kui päevade grammofon kulunud plaadiga
jookseb ikka ühe ja sama nõelaga,
tundke, kuis maakera süda sellal põleb
tuleriida leegina teie jalgade all!
Laske teie luule kord ammendab jõudu
viletsusest, hädast, mis ümbruses miilab.
Olgu teie süda kilovatitit saatejaam
vereelektronide lühi-, pikalainega!
Haarake loomingust, kui ainsast relvast
inimvaimu kaitseks, uute tõdede rünnakuks!
Laske langeb alla luuletahte terav giljotiin:
eilse kaelale — **homse** nimell!

*

Väljudes sellest uuest pinnast — „töötavast maast
ja töötutest agulitest“ kirjeldab luuletaja kodanlise ühis-
konna — ka Eesti muidugi — klassilisi vastuolusid:

MEIE AJA MUINASJUTT

1

Näpitsprillide taga kaks muhelevat silma,
klaasistund läikest, näost vahivad puljast,
roosilise tujuga vaatlevad ilma,
ründavad kõike, mis nõrgem tast, uljast.

Punaseks pigistand kuld ninaõrre...
 libedaks lakkund juuksur oreda laugu,
 unustanud ninna karva kasvava kõrre
 ja vurrude pühikvõre ümber suuaugu.

Krae kipub pigistama tursunud kaela,
 haarab tööstur kätega, — õhku nagu vähe.
 Kõrisõlmel tunneb üha poomise paela,
 millest veri näkku valgub, latva tõuseb — pähe.

Kõhul siugleb kett — paks, nägus ja kallis,
 pinguli nõõbitet vesti all varitseb
 süda oma saaki, — pidupäevade trallis,
 iga vastutuleja naisega paaritseb.

Õhtul istub looshin, ise veidi ebakaine,
 sangar, — kõrval daam: hõberebane kaelal,
 see ta järjekordne armsaim — lisanaine,
 silmad kuis hõõguvad, ripsmed kui taelad.

2

Päike särab taevan, all sädeleb lumi,
 nahkadesse uppund, — daam silmi ise kissitab,
 näol õnnis naeratus, toaleti jumi,
 käekõrval koeraklutti juhhib, nurgal pissitab.

See on me härrasmehe sääduslik abikaasa,
 väljunud hommikuseks klatshiks-visiidiks.
 Astub üle lumelillehärmatises aasa,
 sülekoera kaelakett tal Ariadne niidiks...¹

Hiljem üks tütarlaps kasukan kalliman,
 nootide portfelli kanden, laisalt longib.
 Milline ime, et peab elama Tallinnan,
 nagu poleks tema jaoks koostet rongid.

See on töösturi tütar — kõigen hellitet,
 unistav printsist, nähtust kinon, operetin...
 Ent täna viiaks majja isa, aknad kun trellitet,
 võltsimiste eest käed siidpehmed ketin.

3

Töölised vabrikun — kel ihugi paljas,
 „karusnahk“ välja vaatab lapitud kaltsast,
 kodun: räim, leib, vesi lisatoiduks haljas,
 perekond nälgiv vahib hirmunult-taltsast'.

Vaatkel võet vaasekese seljast kolm nahka,
 sooja — kolm annavad, — kolme naise õlal...
 Värss pole värss, kui ta noana ei lahka,
 laske kord kõrva tungi luule ebakõlal!

*

Silmapiilku, mil Eestis fashistlik põhiseadus maksma hakkas
 (öösi 24. jaan. 1934), mida 21 suurtükipauguga, tervitades,
 rahvale teada anti, iseloomustab luuletaja järgmise mõtiskeluga:

¹ See niit, mis ta samme juhhib — muud teejuhti pole. — H. P.

KESKÖÖL LÕI SURMAKELL

(24. I. 34)

Moto: Tea, päeval maetaks' surnuid,
ent öösel taunituid.
Siin kogun nende luid
ma värsiks kannistuid ...

Keskööl lõi surmakell:
kaksteist, kaksteist ...
Miks on mu süda hell?!
kes lahkub meist?
Meist kel siis, kel meist siis
käed risti rinnal pääl?
Kust leinamarsi viis,
õud: surnumatja hää?

Miks oli see nii võik,
kui kaikus lõök?
Õõn suri vabadusehõik, ...
veel viimne õök.

Sel ööl, sel südaõöl
mõrv toimus jälk.
Ei kohkud timuk töö,
kui sähvas välk:

ja veel, ja ikka veel
mürsk raksatas ...
Omariikluse teel
midagi laksatas.

Kakskümmend üks, — just nii:
kõik oli loet ...
Nüüd vabadus lindpüü,
ka sa, poeet! ...

*

Luuletaja määrab oma seisukoha vägivaldse korra vastu

TULIPUNKT 6

(Poliitiline)

1

Pidage meelen,
et maakera ikka veel keerleb
oma telje ja päikese ümber!
Ärge unustage,
et võnkumata reegleile
allub terve kosmos — maailm! ...
Tähedki taevan
säravad ürgsüsteemin,
moodusten sündmuste
horoskoobi.
Ikka läbi pilvede loori
kahtlane kuu — öö tänavanaisena,
järel veab linnutee schleppi.

Kuigi koid teevad ajalugu
ja kääbused pilluvad kaikaid
elu hiigelratta kodarate vahele,
kunagi väljub päev uus
— sadamast sõiduvalmis purjek,
— koidikukuunar ajastu reidile.

Veenduge, vaatke!
kuis õhetavad hommiku sarnad
ja avaneb horisondi sõba
päiksepupilli tulisele pilgule,
kui kiired-tuid, — lindude parved,
alustavad sädelevail tiibel
õhulist lendu: — ümber maailma!

2

Võib olla, on saabund nüüd aeg:
hanki kontsessioone tormide tarmule
ja lunastada lõivuline litsents
päikseenergia punalipustamisele?!

Võib olla? Archimedese hoob
viimaks on leiutand obaduse — punkti,
et pöörata ümber kõik iganend töed,
ja kangutada ülekohtu pehkinud sambaid
luulemeistri tõlvaga,
töömehe tuuraga?!

Vaatke! miski kutsuvalt hulbib:
ajaloo lainetusse saatusest visat
— inimkonna päästerõngas, ...
püüdke see kinni!

Vaatke! mis leiule kirjutet,
võitlejate verega märgit:

„vabadus, võrdsus ja vendlus“.

See on prantsuse revolutsiooni
merre visat pudel:
masside joovastava joogiga.

Kaua on hõljund see voogudel,
ootel, et keegi sest haarab,
mis uppuva inimkonna päästab
kui hundavad hädasireenid,
kostab rõhujate S.O.S.!
kajab võitjate võimas: hurraa!

Ja nagu mahakäind grammofonilt
loidunud vedruga,
kulunud plaadi,
koriseden kokku vajub:
vägivalla luigelaul.

Oh, neid imeloomi kantsliareenil:
pusklevaid jumalasõnne:
uskmatuse punase rätiga,
kes Peltsebuli ajavad välja
jumalasõna ja piibliga,
kuuluten lunastust, liha ülestõusu,
pattude andeksandi ... igavest elu, . . .

sellal, kui kuulutakse teistsugu õnnistust,
jultustakse miitingu toolilt:
Marxi ja Lenini piiblist,
kui lauldakse koorin:
„Internatsionaali“ ja „Punalippu“,
tööraha määrdind lauluraamatust.

Pidage meelen,
et varemgi on sülitet
kõigi pühaduste näkku ja Kristuse habemesse:
On varemgi ulatet
sappi ja äädikat
ristilrippuja kuivanud huultele,
on hirvitet, mõnitet, teotet
kannatajat maisen vaevan.
Ent me teame, et nüüd
inglid ammu on tiivadeta,
ja taltsalt käivad hädaabitööl.
Teame, et ammu, juba ammu oli leit
taevapadriku tihedaman sopin
töötü jumala
kõdunenud laip . . .

5

Ja vaatke! sünnib uus maailm:
juba inimeste loodud,
mitte jumala!
aerode-sitikatega õhun,
laevade-vesimardikatega merel,
autode-parmudega maanteel,
kuna sadamain
kraanade kaelkirjakud
sirutavad kaela,
ning tehasein vihased masinad
ürglooma sammude müdinaga
tõukavad inimesi sinna,
kun asemel jumala ja poja
valitseb uus kolmainus:
vabadus, võrdsus, vendlus.
Ja ma kuulen,
kuis vilistab jaamast väljuv vedur,
nagu politsei semafoori korralekutsele.
Muile meeldib see tohutu
inimenergia, rahvaste tarm,
millega luuakse ümber:
kaosest ülestõstet, koppind maailm.
Luuletajad! meiegi täna
moodustame karastet südameist, meeltest,
raudse rinde — vaimu kidase traataia,
sest meiegi pääd on sügavad-kaevikud;
täidetud mõtete vilunud sõdureiga,
relvadega kaitsevalmis, valvel.
Ja meie lennutame, pillume
valgustavaid ideede rakette
jumalate käristet hämarusse,
lingutame sõnagranaate
kõigi tõevassijate sihin,
ja sülitame tuld ja tõrva.

Meiegi värssid on rügemendid!
 Laske poeemide pataljonid
 rivistuvad! Reamehed — sõnad
 olgu omal kohal täien varustusen!
 Taome haavapuust vaia
 kapitalilohe äsja kinniaet hauale,
 ja laulame hümni ajastule,
 mis keerleb nagu maakera
 töö telje ja päikese ümber:
 revolutsiooni vankumata rada . . .

*

Piirdume sellega. Lugeja näeb, et luuletaja paiguti veel iganenud ilmavaadete, idealistliku arusaamise võrgus sipleb — kodanliste vabaduste ja kodanlise demokraatia pettepillidest ei ole vabanenud. Kuid mitte see ei ole siin otsustav, vaid see arusaamine, et tekkinud olukorrast ainult revolutsiooniliku võitluse teel võib pääseda, et luuletaja isegi sellele võitlusele kutsub, kuigi esialgu veel ainult suu ja sulega — sõnade ja värsside pataljonidega, mille tähtsust igatahes alla hinnata ei tohi.

Niikaugele on elu siis paratamatult sundinud luuletaja, kes ei või leppida fashistliku vägivaldse suusulgemisega, veel vähem tahab oma hinge vägivaldlaste

teenistusse müüa. Jääb veel üks — tähtsam — samm: leida õige võitluse tee ja vorm, ja see võiks antud tingimustel ainult olla — ühise rahvaväerinna võitlus fashismi vastu.

Meie loodame, et mitte ükski Barbarus, vaid ka teised fashistliku diktatuuri vastasrinnas seisvad kirjanikud (ja haritlased üldse) lõpuks selle tee leiavad ja sinna välja jõuavad. Eesti rahvusliku iseseisvuse, demokraatia, vabaduse saatus läheneb otsustavale silmapilgule, mis tungivalt nõuab:

Wer Farbe hat, muss'Farbe bekennen! —
 On sul värvi, siis näita seda!

H. Pöögelmann.

Leningradi pioneeridelossi paviljon.

„ANT-25“ kangelaslik rekordlend

I. „ANT-25“ lend ja lennurekordid

Kõige lühem tee Euroopa, Aasia ja Põhja-Ameerika mandrite põhjapoolsete punktide vahel käib üle Arktise, üle Põhja-jäämere. Arktis on kultuurset inimkonda avatlenud julgetele ettevõtetele, kangelaslikele reisidele, uurimistele enda karmi loodusega, teadmatustega. Paljud Arktise julgeid uurijaid on leidnud selles jäises vaikusel traagiliku surma. Kuid inimese tung teadusele ei kohku hädahoitud ees.

1897. aastal 11. juulil tõusis Teravmägede saartelt aerostaadil (õhupallil) õhku Arktise lendude pioneer Salomon André, et lennata põhjanabale. See oli Arktise lendude esimene samm. Ligi 30 aastat jäi André ühes kaaslastega jäljetult kadunuks, ja alles 1930. aastal leiti juhuslikult nende julgete inimeste korjused Valgel saarel (Viktoria saare lähedal, Põhja-jäämeres). Arktis nõuab oma saladuste avastamise hinda — ohvreid.

Aerostaat oli liig nõrk Arktise õhuteede vallutamiseks. Tema asemele ilmuvad juhitavad õhulaevad — dirishaablid. Kui Arktise ilmakuulus uurija Amundsen 1926 a. dirishaablil „Norge“ üle põhjanaba lendas, siis näis, et see lennuparaat on inimsoo lootused ja otsimised tagajärjekalt teostanud. „Italia“ lend (ka dirishaabel), mille Umberto Nobile 1929. a. põhjanabale lendas, nagu kinnitas seda. Kuid järgnev „Italia“ traagilik hukkumine näitas, et dirishaablid siiski puudulikud on Arktise lennuteede lõpulikuks võitmiseks, olgugi, et 1931. aastal „Graf Zeppelin“ lend nende autoriteeti Arktises jälle tõstis.

Esimene lennuk, mis Arktise jääväljade kohal tiirles, tõusis õhku 1914. a. augustis. Vene lendur Nagurski ühes bormehaaniku Kusnetsoviga teostasid esimese õhusõidu lennukil Novaja Semlja kohal. Hiljem

läksid lendurid julgemaks, lennukid täienesid. 1925. aastal lendab Amundseni ekspeditsioon kahel lennukil Teravmägede saartelt kuni 88° põhja laiuseni. Aasta hiljem lendab Berg selleltsamalt saarelt maandumata kuni põhjanabani ja tagasi, kuna Wilkins üle Arktise Aljaskast Teravmägede saartele lendab.

Kuid lõviosa Arktise õhuteede vallutamises kuulub nõukogude lenduritele ja lennukitele. 1925. aastal teostasid Arktise lendurid Tshuhnovski ja Kalvitsa esimese lennu Leningradist Novaja Semljale, ja sest ajast peale võidab nõukogude lennuk Arktises endale väga autoriteetse kohta. Järgmised arvud tõendavad seda: 1934. aastal tegid meie lennukid Arktises 32 reisu, 1935. a. — 524 reisu. Kavakindlate lennuteede pikkus Arktises oli 1934. a. 4160 kilomeetrit, 1935. a. aga ligi 1 miljon kilomeetrit. Palju julgeid, vahvaid Arktise lendureid on võrsunud nõukogude lennuasjanduses. Kõigil on väga hästi mees Nõukogude Liidu seitsme kangelaslennuri ilmakuulsad lennud „Tsheljuskini“ ekspeditsiooni päästmisel 1934. aastal. Nõukogude lennukitööstus on kiirelt arenenud ja valmistab ikka paremaid, täiuslikumaid lennukiteid lendude jaoks Arktises.

Hiilgavalt tõestas seda hiljuti Tshkalovi, Baidukovi ja Beljakovi ennenähtamatu kangelaslik „ANT-25“ lend Moskvast Arktise kaudu Ohotski mere kallastele.

„ANT-25“ lendas 9374 kilomeetrit vahetpidamata 56 tunni 20 minuti vältel. Sellest otseteed 8774 kilomeetrit ja 600 kilomeetrit tsükloonist (tormist) möödapääsemiseks Põhja-jäämere kohal.

Moskvast Kauge-itta, Kamtshatkasse, on otsen ja kergem tee üle Uraali, Siberi. Kuid „ANT-25“ maandumatu lennu ajaloolik tähtsus seisabki selles, et lennutee

läks üle väheuuritud merede, taigaade, üle Arktise, mis alati täis ootamatusi, ning üle lakkamatult tormise, uduse ja külma Ohotski mere. Ja needki 600 kilomeetrit, mis kulusid tsükloonist möödapääsemiseks, võrduvad oma raskuse poolest mitmele tuhandele kilomeetrile harilikku lennuteed. Kogu lennuteest oli ainult umbes tuhat kilomeetrit enam-vähem tuntud või uuritud teed.

Lennutehnika püüe on luua, konstrueerida niisugust lennukit, mis võiks maandumata lennata võimalikult kõrgemale, kaugemale, kiiremalt ja kestvaalt. Mõjuva tõuke niisuguste lennukite ehitamiseks, mis maksimaalselt kestvaalt maandumata lennata võiksid, andis kuulsa ameerika lenduri Charles Lindbergi lend üle Atlandi ookeani 1927. a., esimest korda ajaloos. Mehise ameeriklase saavutus ei annud sest ajast peale enam rahu ei inglastele, itaallastele, ega eriti prantslastele. Siit peale registreerib rahvusvaheline õhulennu statistika iga aasta kestvaid lende, mille hulgas on rekordseks prantslaste Codose ja Rossi lend 1933. a. augustis. Nad lendasid otsejoones New-Yorgist Raiaki (Süüria) üle Atlandi ookeani, kattes 9104 kilomeetrit 700 meetrit. Seda loetakse siamaani rahvusvaheliseks rekordiks, mille nüüd Tshkalov, Baidukov ja Beljâkov ületasid, olgugi, et viimast lennurekordi ametlikult pole veel kinnitatud.

Lennu kestvuse üleilmseks rekordiks, ilma vaheajal põlevainega varustamata, loetakse ameeriklase Brossi lendu 1931. aastal, kes lennukil vahetpidamata 84 tundi 32 minutit õhus viibis. Kuid kõige imekspanuväärsemad on lennurekordid, kus lendurid kümned päevad lendavad, kusjuures teistelt lennukitelt voolikute abil neile põlevainet antakse. Niisuguse lennu ametlikuks rekordiks on ameeriklaste — Hunteri vennaste lend. Hunterid lendasid oma lennukil maandumata 553 tundi 41 minutit. Üle 23 ööpäeva viibisid nad õhus, ja lennuki mootor töötas kogu aja takistusteta. Lennuki sõidupikkus oli vähemalt 80 tuhat kilomeetrit.

Kuid kõigi nende rekordidega võrreldes on „ANT-25“ lend siamaani ületamata oma raskuste, oma teekonna iseäralduste poolest.

„ANT-25“ lennuki konstrueeris Moskva aero-hüdrodünaamika instituudi professor A. N. Tupolev, kelle nimetähti ta kannab. See on monoplaan (ühe paari tiibadega lennuk). Kogu lennuk, mootor, aparaadid ja varustus on valmistatud nõukogude tehastes nõukogude materjalidest.

Et lennuk võimalikult kaugemale võiks lennata, selleks on talle vaja kõigeparemad aerodünaamilised omadused anda, s. o. maksimaalne kandejõud ja minimaalne vastusurve õhule. Ta peab olema hästi liugleva ehitusega (обтекаемый). Kaugeslennu lennuki omadused olenevad peamiselt tiibade pikkusest. Senini tarvitaakse välismaade lennukiehituse tehnikas tiibu, mille pikkus on 9—10 korda suurem, kui nende laius. Kaugemale pole suudetud minna, sest lennukis soodne õhuke tiib hakkab suurema pikkuse juures lennu ajal vibreerima (võdisema mootori tegevuse tagajärjel) ja võib mõne minutiga puruneda. Et aga tiiba tugevamaks teha — see muudaks lennuki raskemaks ja vähendaks omakorda lennukiirust ja -kaugust. Nii siis tuli „ANT-25“ konstrueerimisel otsida uusi teesid kõige vastavama ja parema tiiva ehitamiseks.

See teostati. Umbes 30 protsendi võrd ületavad „ANT-25“ tiivad välismaade kaugelennu lennukite tiibade pikkuse. „ANT-25“ tiibade ulatus on 34 meetrit, nende pindala — 88 ruutmeetrit. Võrdluseks toome „ANT-1“, mis konstrueeriti nõukogude lennuasjanduse sünnipäeval, külmal ja näljasel 1921. aastal, puust... Selle nõukogude võimsa õhulaevastiku esieksemplari tiibade ulatus oli kõigest 7 meetrit, pindala — 10 ruutmeetrit. See pisike võrdlus näitab maad, mis meie lennuasjanduse areng 15 aastaga on ära käinud.

„ANT-25“ tiibade ehituse iseäralduseks on see, et nende sisse on asetatud bensiini reservuaarid, mis tiivad kindlamaks teevad, ühtaegu aga lennuki raskust üldiselt ei suurenda, kuivõrd bensiinireservuaarid ikkagi kuhugile mahutada tuli. Iga üksiku reservuaari pikkus on ligi 7 meetrit, ning ühes teiste koostavate osadega tiivas kannavad reservuaarid mõnesugust osa tiiva survest. Mitte ühelgi maal pole niisuguste lennukite seas nii pikatiivalist. Põlevaine tagavara hulk, mida see lennuk kaasa võib võtta, ning tiibade head aerodünaamilised omadused võimaldavad „ANT-25“ lennata maandumata ja põlevainega varustamata kuni 12 tuhande kilomeetri kauguseni.

Lennuki süda — mootor — on aga siiski peamine ja otsustav, mis kaugelendu kindlustab. „ANT-25“ on varustatud mootoriga, mis pole sugugi mitte ainunähe, eriliselt konstrueeritud, või erilistest materjalidest valmistatud. See on hulgaliselt valmistatava mootori „M-34 R“ teisend, mis konstrueeritud mootoriehituse kesk-

nstituudis. Moskvas ja mida valmistab hulgaliselt Frunse nim. tehas.

Kaugelend nõudis, et mootor töötaks vahetpidamata mitte vähem kui 80—100 tundi. See saavutati. Mootor „M-34 R“ on 950-hobusejõuline, teeb 1950 ringi minutis ja kaalub seejuures 650 kilogrammi. Järgmine ülesanne, mis iga, eriti aga kaugelennu mootori ees seisab, on see, et ta võimalikult vähem, kokkuhoidlikult põlevainet tarvitaks. „M-34 R“ iseäralduseks ongi väga vähene põlevaine tarvitamine. Kui praegusaja sellesamatüübiliste lennukimootorite põlevaine kulutus ühe hobusejõu peale tunnis on 225—250 grammi, siis tarvitab „ANT-25“ mootor selleks 215 grammi ja veelgi vähem. Pärast 56-tunnilist lendu, mille vältel „ANT-25“ 9374 kilomeetrit, pealegi väga rasketes tingimustes, ära lendas, jäi lennuki reservuaaridesse veel terve tonn põlevainet, mida oleks jatkunud veel 2500 kilomeetri lennuks.

Lennuk on varustatud ühe mootoriga. Seejuures tuli inseneridel ja konstruktoritel palju tööd teha, et valmistada kõige paremate omadustega propeller (vint), mis Arktise rasketes tingimustes, ka jäätamise korral, edasi töötaks ja mis jaksaks lennuki lennu algusel õhku tõsta, kui lennuk 11 tonni kaalub (lennu ajal väheneb kaal põlevaine vähenemisega). Terve rea katsete järele valmistati lõpuks metallist propeller, mis selle ajalooliku lennu kindlustas. Puust propeller ei kannataks nii kestvat lendu välja.

„ANT-25“ keskmine lennukõrgus oli 4000 meetrit. 10 tunni kestel juhtisid lendurid lennukit aparaatide ja kompasside abil, ilma maa järgi orienteerimata, sest udus ja vihmas polnud midagi näha. Et kõrgemates õhukihtides lendamist võimaldada, selleks olid lendurid hapnikuaparaatidega varustatud. Kuna aga Arktises ja eriti kõrgemates õhukihtides külm, peaaegu pakane on, (temperatuur langeb alla 30 kraadi), siis tuli muretseda ka selle eest, et lennuki kabiinid soojad oleksid. Lendurid olid rietatud soojalt — villastes kampsonites, kasukates, karusnahksetes sussides jne. Kabiine soojendati mootoris ära kasutatud palavate gaasidega, mis torustikku mööda laiali juhtiti. Nii oli lennukil siis ka oma keskkütte sissesead.

Suure tähtsuse omab kestvus- ja kauguselendudel side. „ANT-25“ on varustatud nii vastuvõtte- kui ka edasiande-raadiojaamadega ning raadiokompassiga, mille abil võib pimesi lennata — teatud raadiojaama sihis. Raadiojaama tegevusepiirkond on 5000 kilomeetrit. Seejuures ei kaalu ta enam kui 40 kilogrammi.

Tshkalovi, Baidukovi ja Beljäkovi reis — see on suur samm edasi NSV Liidu esimeseklassi lennuasjanduse loomisel. Kaugus, kiirus ja kõrgus — need on kolm praegusaja lennuasjanduse põhialust. „ANT-25“ reis näitas, et meie võime juba ehitada lennukeid, mis 10—12 tuhat kilomeetrit maandumata läbi lendavad. Hiljutised lendurite Aleksejevi ja Kokkinaki rekordilised kõrguslennud, kus Aleksejev 1000 kilogrammilise laadungiga 12 tuhande 123 meetri kõrgusele ja Kokkinaki niisamasuure laadungiga kahemootorilisel transpordilennukil 11 746 meetri kõrgusele tõusid, tõestavad ja kindlustavad rahvusvaheliselt meie lennuasjanduse edusamme ka kõrguselendudes.

„Kõik on korras“ — need sõnad kordusid kõige tihemini „ANT-25“ raadiogrammides. Nõukogude mootor töötas hästi, nõukogude punatiivaline lennuk võitis Arktise ootamatused, jäise tsüklooni, ning maandus eeskujulikult Liidu idakaldal, väikesel Uddi saarekesel pärast seda, kui sm Ordshonikidse Moskvast käsu andis: „Lend lõpetada“. Ohotski meri — see kõige tormikam ja udusem meri maailmas — oli lennukile ja ta meeskonnale viimasel lennujaamavahel raskemaks katseks. Tuli lennata 15—20 meetri kõrgusel veepinnast, tuli teha raske teekond läbi udu, kuna lennuk kattus jääkorruga, mis iga minutiga paksenes ja hädaohtu suurendas. See oli kõige raskem katse, kuid kangelaslikud lendurid nõukogude lennukil tegid selle katse „väga hea“ peale läbi.

See oli staalinlik teekond. Kolm lennukangelast nimetasid oma lendu algusest kohe nii. Need kaks sõna maalib lennukile juba Uddi saarel lendureid külastama tulnud punane mereväelane Alfimov.

Staalinlik teekond — see on kogu meie võitude tee.

A. Ossip.

Nõukogude Liidu kangelased smd Tshkalov, Baidukov ja Beljâkov.

II. Rekordlennu organisatsioon ja tehnika

Kuna ühes N. Liidu 170-miljonilise rahvaga kogu maailma töörahvas kangelasliku arktiselennu üle rõõmu ja uhkust tunneb ja sellestki sündmusest uue tõestuse leiab selleks, missuguse kiirusega sotsialistlik töörahvariik ühelt võidult teisele edasi sammub, — tuleb meil eriti peatuda nende õppetundide juures, mis kangelaslend meile teistele annab. Need õppetunnid kõnelevad kõigepealt sellest, et kangelaslikud rekordid mitte iseenesest rüppe ei kuku ja et neid ka mitte ainult vahvusega ei looda, vaid et nad eeskätt kolme asja nõuavad: *mehisust, tehnikat ja organisatsiooni*.

Meie peatume pikemalt lennu nendel tingimustel, kui meile kõige õpetus- ja eeskuju-rikkamatel.

Kõigepealt lühidalt, mõni sõna, lennukangelaste isikutest. *Tshkalov* — lennuki komander, 32 aastat vana, katelsepa poeg, astus 15-aastaselt punaväkke, kus võideldes saigi kõige esimese suurema proletariaadi diktatuuri karastuse. *Baidukov* — Omski raudteetöölise poeg, 29. a. vana, ilmasõja ajal pooleldi peavarjuta ja koduta hulkur, nüüd parem lendur. *Beljâkov* — 39. a. vana, endine Tshapajevi diviisi punaväelane, võitis paljudel väerindadel (Koltshaki vastu ja mujal). — Kolme kangelase julguse kohta tähendame veel, et sm Tshkalov omal ajal, Leningradis olles, Neeva peal lennates Neeva silla alt oma lennukiga läbi lendas. Kui talle selle hulljulguse eest etteheide tehti, siis põhjendas ta oma silla alt läbilendu oma „teaduslikkude uurimistega“. Nüüd võime ütelda,

et „ANT—25“ rekordlennul sm Tshkalov oma julgust tõesti teaduslikult tarvitas.

Niisugused on need kolm.

Et oma lendu hästi läbi viia, selleks valmistasid kõik kolm endid pika aja kestel hoolsasti ette. Algades sellega, et nad erilise arsti näpunäidetel oma elus kindlat reshiimi pidasid, ning lõpetades sellega, et nad erilises korteris koos elades kõik kõige viimase peensuseni valmis panid ja tegid, mis neil ka lennu äpardusel, õnnetuse puhul, teel ehk vaja võis tulla. Nad õppisid oma erikorteris üksteisega raadio kaudu kõnelema, kargasid vahest õõseti asemelt kintspükstes välja uulitsale, et seal taevatähtede järele aparaatidega oma asukohta kindlaks määrata jne, jne, rääkimata igapäevastest treeningutest lennukil õhus.

Nõukogude valitsus tegi kõik, mis võimalik, et kangelasi mehisele lennule hästi ette valmistada. Ja kui lend peale hakkas, siis oli kangelastel ka kõik nii korraldatud, et lend tõesti hästi läheks, aga — et ka kõige halvema õnnetuse ehk juhuse vastu valmis olla. Kõigi kolme jaoks oli kindel toitmine teel määratud (toidu portsjon oli inimese peale 4000 kalooriat ööpäeva kohta). Peale hariliku toidumoona oli meestel veel ettenägemata juhtumite jaoks toidumoona kuu aja peale kaasas; peale selle võeti kaasa: magadiskotid (jäl magamiseks), seljakotid, uisud, priimus, jahisaapad, kokkupandav kummist paat, noad, kaks kastruli, mauserid ja jahipüssid suure padrunite-tagavaraga; binoklid, langevarjud, nõõrid, odekolonni, kätera-

tid, aeropommid, raketid, kummiülkonnad (vees töötamiseks), bensiiniahi, hapnikumasked, ballooned surutud õhuga jne, jne, jne. Sellel lennul tuli, tõepoolest, igasuguste ootamata raskustega ja takistustega võidelda.

Lennu enese suuremad ja tähtsamad raskused algasid enne, kui lennuk jõudis õhkugi tõusta. Mida kaugemale lennata, seda enam on vaja bensiini ja muud tagavara kaasa võtta. Kuid mida raskem lennuki koorem, seda raskem on lennata. See oli esimene suur küsimus, niiõelda lennu enese „sisemine vastuolu“. Aga „ANT—25“ koorem ei olnud sugugi väike. Ainult määreõli tuli teele lennuki jaoks tervelt auto koorem kaasa võtta. Ja bensiini? Seda jõi lennuk vaatide kaupa. Seda oli vaja 5800 kilogrammi lennukile peale laadida (nagu eespool kuulsime, ehitati suured bensiinireservuaarid ka lennuki tiibade sisse). Kogu lennuki raskus oma täie koormaga oli $11\frac{1}{2}$ tonni. Niisugust suurt raskust oli vaja õhku tõsta. Seletamiseks, mis see tähendab ja missugused raskused siin ees on, tuleme meelde hiljutist juhtumit ühe Itaalia lenduriga.

1932. aastal tahtis Itaalia lendur Pinedo suurlennukil kaugemale lendu ilma maandumiseta ette võtta, et uut maailmarekordi sel alal püstitada. Ta lennuk oli äärmiselt koormatud. Ta algas aerodroomil lendu kuid... lennuk ei suutnud oma rasket koormat õhku tõsta, lennuk sõitis maad mööda lennuvälja piirist välja ja põrkas vastu aeda; lennuk purunes, bensiin plahvatas põlema ja lendur sai ühes lennukiga traagiliselt hukka, ilma et oleks jõudnud õhku tõustagi.

Et nõukogude lendureid ka niisugune õnnetus ei tabaks, selleks oli kõik äärmise täpsusega ette valmistatud ja välja rehkendatud. Lennuki kolm ratast olid kõik niisuguse täpsusega reguleeritud, millel muidu hariliku lennu juures vähematki praktilikku tähtsust ei ole. Seda täpsust oli selleks vaja, et rattad täpselt ühesuguse hõõrumisega oleksid, täiesti ühesuguselt veereksid ja rasket lennukit aerodroomil mitte otseteelt ootamata kõrvale ei juhiks. „ANT-25“ algas oma sõitu aerodroomil õieti. Ja ainult lennuki konstruktor ise, sm Tupolev, asus lennuvälja betoonteel just sellele kohale, kust lennuk õhku tõusis: ta oli täpselt välja arvanud, kus lennuk peab end maa küljest lahti kiskuma ja oma raske koorma õhku tõstma — *poolteist kilomeetrit* lennuki esialgsest seisupaigast! Ja ta väljaarvamine oli õige.

Lennuk oli oma enam kui 11-tonnilise

raskusega õhku tõusnud, kuid õhus võis lennuki mootorit jalamaid hädaoht ähvardada. Et oma suurt raskust õhus edasi ja kõrgemale kanda, pidi mootor suure koormatusega töötama. Olgugi, et ta 950-hobusejõuline oli, siiski oli täpselt teada, et kui õhu temperatuur selle lennu algul (esimesed 8—10 tundi) üle +12° seisab, siis võib mootor liiga tuliseks minna ja ootamata äpardusi sünnitada. Punaväe aerometeoroloogia jaam oli selleks õisi vastu 20. juulit (mil lend algas) vastava arktise külma voolu õhus üles otsinud, mis põhjast kaugele lõunapoole ulatas. Sellesse jahedasse õhusoonde juhitigi „ANT-25“ oma lendu alustama.

Lennu esimese 50 kilomeetri jooksul suutis lennuk ainult 500 meetri kõrgusele tõusta, ning 150-mal kilomeetril alles 1000 meetri kõrgusele. Lennu algul lubas kilogramm kulutatud bensiini kolm korda vähem maad ära sõita, kui lennu lõpul. Et jälgida, kuidas mootor töötab, kuidas lend oma raskel algusel üldse läheb, selleks saatis lennukit esimesed 300 kilomeetrit teine, kerge lennuk. Selgus, et „kõik oli korras“. Edasi algas juba lennuki meeskond ise iga kolme tunni tagant lennuki enda raadiojaamaga teatama, et „kõik on korras“.

Paar sõna veel lennuki mootori kohta, millest eespool juba juttu oli.

See on Frunse nimelise tehase töö, ja tal on oma kuulsusrikas ajalugu. Selle mootoriga püstitas NSVL lennukangelane sm Gromov maailmarekordi maandumata lendamises kõverjoonel (ringis). See mootor esines nõukogude väljapanekuna Milano ja Pariisi avionäitustel. Sellesama mootoriga lendas sm Alksnis oma hiljutisel külaskäigul Prahasse. Selle mootori peamine paremus seisab selles, et ta väga kokkuhoidlikult bensiini tarvitab. Mootori karburaator töötab nagu kellavärk. Et lennuki mootori katkestamatu töö täiesti kindel oleks, selleks valgustati ja vaadati kõik valatud metallosad enne röntgeni kiirtega läbi (salajaste õhuvullikeste ja valamisrikete avastamiseks).

Esimene lennupäev möödus kangelastel võrdlemisi ladusalt. Nad tõusid Moskva ümbruses õhku 20. juuli hommikul kell 5—45 minutit. Lend oli arvatud nii, et nad *kogu aeg võivad lennata päeval*—kolm päeva järgimööda ilma õõta. Asi seisis nimelt selles, et nad õhtuks kaugele põhja jõudsid, kus sel ajal pooleaastane päev valitseb. Nii lendasid nad kolm päeva päikese valgusel.

Normaalsetes tingimustes oleks see lend

isegi mugav võinud olla. Lennuk on täiesti *elektrifitseeritud*. Kogu lennuki juhtimine on elektrifitseeritud. Igasugused signaalid lennukil on niisamuti elektrisignaamid. Kraadiklaasid näitavad lennuki komanderile määreõli jm temperatuuri. Erilised aparaadid komanderi kabiinis näitavad mootori tööd ja seisukorda. Isegi tarvilik valgustus kabiinides, aparaatide kohal, on valitud niisuguste elektrilampidega ja niisuguse värviga, et see lendurite ja ta silmi rahustaks ja kõige suurema võimaluse looks korralikuks tööks. Lendurite kabiine võib soojaks kütta töötava mootori gaasidega.

Enam kui pool lennuteed tuli kolmel kangelasel mere kohal sõita. Lennuk „ANT-25“ on aga maalennuk, määratud maandumiseks kuival maal. Kõik katsed (niisamuti ka õnnetud juhtumid ise) on näidanud, et kui maalennuk vette (merde) kukub, siis, niipea, kui lennuki rattad vette puutuvad, keerab lennuk end uperkuuti.

„ANT-25“ lennukil on rattad muidugi niisugused, et nad lennul lennuki kehasse tõmmatakse (ka see sünnib elektri abil). Kuid vettekukkumisel või sunnitud allalaskmisel merde ei kindlusta see ikkagi veel mitte lendurite pääsmist.

„ANT-25“ on sellepärast vette laskumise puhuks hoopis isesuguste uute abinõudega varustatud. Lennukil on erilised balloonid (lennu ajal kokkusurutult tiibadesse peidetud), mida lendur võib tarbekorral jalamaid avada ja neisse surutud õhku lasta. Need abinõud võivad lennuki vee peal hoida.¹ Lenduritel enestel on päästeabinõudeks (peale langevarjude) erilise ja algupärase ehitusega päästerõngad (vöö kohal vedrudega kokku surutud, kuid väga kerged). Et aga õnnetuse korral vette langemise juures lendurid saaksid enestest ja oma asukohast välisilmale teatada, selleks on lennukil sabas tagavara-radioaggregaat, mis kummiriidest kotis asub ja sellepärast ka vees võib töötada. Lõpuks, ka lennuki hiiglatiibade punane värv oli eriti just selleks valitud, et õnnetuse korral lennuk maa, vee või ka jää peal hästi silma paistaks (näiteks, teistele otsijatele lennukitele).

See kõik kõneleb sellest, kui väga palju lenduri isikliku elu alalhoidmise ja päästmise heaks oli ette nähtud ja ette

¹ See uus abinõu maalennukite jaoks töötab suuda väga suure tähtsuse edaspidi lennuasjanduses. Niipalju, kui üldiselt teada, on niisugune päästeabinõu ainult NSVL-s tarvitusel.

tehtud. Õnneks ei tulnudki kõiki neid abinõusid tarvitada.

Jäämere õhutormidele on paljudki lendurid ohvriks langenud. Kui harilik lennuk niisugusesse tormi satub, siis võib tormi keeris ta kildudeks purustada. Lenduril tarvitseb ainult pisikenegi väärtus teelt kõrvale teha, ning ta kaotab oma orienteerimise võimaluse; ta ei suuda enam aru saada, kus maa või taevast on; kui ta siis ei taha otsekohe vastu maad puruks lennata, peab ta püüdma end võimalikult kõrgemale tõsta. Kuid, kui ainult sadagi teaks, kus pool maa ja kus pool taevast on? Peale selle võivad teele aga ka kõrged mäed ette sattuda.¹

„ANT-25“ omab aga kõik vajalikud mõõduriistad, aparaadid, abinõud pimesilennuks: variomeetri, käänaku- ja lübisemise näitaja, kunstliku avio-horitsondi, täpse kõrgusemõõtja, kiirusemõõtja, kompassid jne. Nendest riistadest nimetame siin eraldi giromagneedilist kompassi. Nagu teada — mida lähemale maakera põhjanabale, seda ekslikumalt hakkab harilik kompass ilmakaari näitama. Päril põhjas aga ei näita magneetiline kompass enam sugugi õieti. Sellepärast tarvitatakse seal magneetkompassi asemel giroskoobilist kompassi, mis aga ka väga ja väga puudulikult osutub. „ANT-25“ lennukil on eriline „giromagneetiline“ kompass. See kompass on nõukogude inseneride leiutus ja ei olevat veel mitte kuskil mujal tarvitusel. Kolme kangelase pimesilend tõestas, et see kompass hästi töötab. „ANT-25“ viie-kuuetunniline pimesilend tõestas aga ka üldse, et meie lendurid selle lennu põhja hirmsas tormis eeskujulikult läbi tegid, et kõik nõukogude mõõduriistad täpselt töötasid, et meie lendurid oma tehnikat ülihästi valdasid.

Lennuki kahekordse jäätamise kohta, mis viimaks lennuki maanduma sundiski, võib lisaks vaid seda märkida, et kuigi meie lendurid põhjaga juba palju on sõbrustanud ja oskavad suurel määral ka oma lennukite jäätumist vähendada või osalt koguni äragi hoida, on lennuki jäätumine põhjas siiski veel üks raskemaid ja veel mitte täielikult võidetud takistusi. Selle takistuse äravõitmine nõuab veel püsivat tööd.

¹ Niisuguse põhja tormi kätte sattus Am. Ühendriikide kõige parem põhjamaa lendur Eielsohn 1929. a. novembris Nõukogude piirides jäämeres. Tema aeroplani, kui ka tema ja ta abilise surmukehad leiti suurte otsimiste järel alles 1930. a. jaanuari lõpul hirmsasti purustatult üles.

Meie tutvunesime siin ainult kuulsa lennu mõnede tehniliste küsimustega, lennuk „ANT-25“ mõnede tehniliste iseäraldustega ja külgedega. Peab allakriisputama, et kogu „ANT-25“ tehnika ja sissead tervelt on Nõukogude riigi iseenda tööstuse saadus. Kui aga siinjuures meelde tuletada, et niisuguse lennuki ehitamine umbes 80 (kui mitte enam) üksiku tööstuseharu valmistust, täpset ja tõesti ka teaduslikult kõrgel tasemel seisvat tehnikat nõuab, siis on arusaadav, et nimetatud lend peegel-

dab oma võiduga kogu meie rahvamajanduse suurt võitu.

Hästi vallutatud tehnika, eeskujulikult organiseeritud ettevõtte, kangelaste poolt mehiseelt juhitud, andsid meile selle ajaloolise võidu. Nõukogude suurlennuk, mille punased tiivad põhjas proletariaadi diktatuuri saavutus kuulutasid, tõendavad kogu maailmale, et meie töörahvas tahab maailmas kõige kaugemale lennata, kõige kõrgemale lennata, kõige kiiremini lennata.

R. Vakman.

VALUTA SÜNNITAMINE

Siginemisviisid, millega elu edasi kantakse, on väga mitmesugused. Kõik imetajad loomad sünnitavad hästi väljaarenenud ja suuri elusaid poegi. Kõigil neil loomadel on aga sünnitamine seotud valudega, eriti inimesel — tema kehaehituse ja seisaku iseäralduste pärast. Meestesoo võimulesaamisega ühiskonnas (patriarhaat — vt. „K.t.“ nr. 2.) hakati seda kui naiste patutasu seletama. Nii kõneleb piibel, et sarnane piina ja valudega sünnitamine jumala karistus naisterahvastele patulangeamise pärast olevat. Õiget seletust ei lubanud inimese organismi puudulik tundmine leida.

Paljudele teeb see sünnitamisvalu isegi hirmu ja on mõnikord koguni põhjuseks, et raskejalgsust ära hoida — mitte sünnitada, või aborti teha. Kauga oldi arvamisel, et siin ei saagi millegagi aidata. Osalt oli see tingitud usulistest eelarvamustest, peamiselt aga siiski teadmiste puudusest.

Hiljem, kui teadus ja eriti arstiteadus arenes, leiti abinõud ja rohud, mille abil kirurgid võisid inimestele keerulikke ja raskeid lõikusi (operatsioone) teha koguni ilma valuta. Kuid sünnituste juures neid vahendeid tarvitusele ei võetud, peale mõne üksiku harva juhtumi raskete sünnituste korral. See oli osalt seoses sellega, et tolaeagsed abinõud veel teatud määral kahjulikud olid nii emale kui lapsele. Esimest korda toimetati sünnitamisvalu vähendamist mõõdnud sajandi viiekümnendatel aastatel Inglise kuningannal Viktoorial — kloroformi abil.

Peale selle tarvitatigi seda viisi üksikutel juhtumitel, rikastele — kõrge maksu eest või üksikute raskete sünnituste puhul.

Nüüd, kus teadus igapäev hiiglasammudega edasi areneb, on juba terve rida uusi arstirohte leitud, mille abil sünnitamisvalu

vähendada ehk koguni kaotada võib ja mis ühes sellega peaaegu ehk koguni kahjutud on. Üks peatingimustest selle juures aga ongi, et valuvähendaja vahend peab nii ema kui lapse organismile kahjuta olema; seejuures peab ta pikemat aega mõju avaldama ja normaalset sünnituse käiku mitte takistama. Seda kätte saada on küll väga raske, kuid mitte võimata.

Meil, Nõukogude Liidus, on hoolitsemine inimese eest sin Stalini juhtnõõride järele üks peaaüksannetest ja ainult meil pannakse suurt rõhku kogu rahva tervishoiu peale. Inimene parandab paljuid looduse vigu ja puudusi. Ta täiendab, muudab ja võidab loodust. Ka sünnitamise valutuks muutmises on nõukogude teadus teinud otsustavaid edusamme, et vabastada miljonid emad rasketest sünnitamisvaludest. See teeb elu veel kergemaks ning lõbusamaks ja emade rõõmu oma laste üle veel suuremaks.

Sünnitamise valutuks muutmise vahendid peavad olema sarnased, et neid võiks massilises ulatuses ja igas väikeses sünnitusmajas tarvitusele võtta, ning et neid võiks tarvitada mitte ükski kõrgestikvalifitseeritud eriteadlased, vaid ka harilikud ämmaemandad ja velskerid.

Meil ongi juba katsetest üle mindud sünnituste massilise valutukstegemise juurde. Esimesena hakkas massilist valuta sünnitamist korraldama prof. Lurje Sverdlovi linna sünnituse- ja naistehaiguste instituudis. Nüüd on instituudis juba kaugelt üle 1000 valuta sünnituse olnud, millistest ükski ei ema ega lapse peale halvasti ei ole mõjunud.

Ka Leningradi arstiteaduse instituutides ja kliinikutes tehakse sel alal palju uurimistöid, et paremaid abinõusid ja meetode

leida sünnitamise valutuks muutmiseks. Juba on korda läinud ette võetud valuta sünnitustest 98 prots. tõesti valutuks teha või valu vähendada. Uurimised kestavad edasi, ja võib loota, et lähemal ajal siin uusi võite saavutatakse. Käesoleva aasta algul oli Leningradi oblasti arstide konverents, kus ka valuta sünnitamise küsimust arutati ja peale üldiste teaduslike küsimuste arste tutvustati, kuidas seda praktilikult teha. See on suur edusamm. Valuta sünnitamine muutub varstigi massiliseks arstlikuks ettevõtteks. Seoses uue seadusega (abortide ärakeelamise, lasterikastele perekondadele abiandmise, alimientide jne. kohta), omandab see küsimus määratusuure tähtsuse meie riigi rahvarõõru kasvus. Kodanlistel maal, kus miljonid töötatöölisi, ei või sarnastest asjadest juttugi olla. Seal ei ole iga uus sündiv laps kaugelki mitte rõõmuks perekonnale, juurdetulnud uut perekonnaliiget vaadeldakse kui liigset sööjat, viletsusekoorma raskendajat. Meil kasvab iga aastaga sündimiste arv ja väheneb surevus. Võib kindlasti loota, et sündimiste arv tulevikus veelgi suureneb, kui valuta sünnituste toimetamine hulgaliselt tarvituks võetakse — mitte üksi linnades, vaid ka maal, kolhoosides.

Valuta sünnitamise kohta kirjutab Leningradi prof. K. Skrobanski: „Sünnituste valutuks tegemine on kahtlemata meie Nõukogude Liidu tervishoiu arenemise pöördepunktiks. Ta toob enesega kaasa miljonite naisterahvaste vabastamise piinast. Seal, kus valuta sünnitus tarvilikul, on võimata meie sünnitamisruume ära tunda. Vaikus, mugavus, sosinal rääkimine, aeglased liigutused, kisa ja hoigamiste puudumine on saanud harilikuks nähteks meie haigemajade sünnitamisosakondades. Kõige suuremat rahulolemist peab tundma praegusel ajal sünnitamisarst, kes oma tööd armastab. Tema nägi võimalust naisterahvast päästa raskematest piinadest. Tema võtab aktiivselt osa parema elu loomises, elu loomises, mis maailma proletariaadi suure juhi sm Stalini juhatusel vabaneb raskustest ja kannatustest ka neil aladel, mis varem puutumatuks loeti“.

Sünnitamisruumid, kus valuta sünnitamine juba on tarvilikuks võetud, saavad sadandeid kirje tänuavaldustega. Üks naisterahvas kirjutab sünnitamisruumile: „Oma esimest last sünnitades mina valu ei tundnud. Asi oli nii. Ossinski haigemajas sünnituse algul tundsin mina suuri valusid, siis tehti minule süste (sissepritsimine),

Naasia turbatööstuse töölise linnakese (Leningradi lähedal) lastesõimes on 35 last.

Pildil lastehoidja E. J. Gorbanova lastesõime ühe kasvandikuga.

ja ma sünnitasin kergesti poja, ehk ma küll ei maganud ja kõik kuulsin. Pärast sünnitamist tehti minule veel õmblus, mida ma niisamuti ei tunnud. Ka tulevikus hakkas sünnitama haigemajas, sest siin tehakse sünnitamine valutuks.“

Teine ema kirjutab Sverdlovi linna haigemajale:

„Minul on viis sünnitust olnud, neist neli korda sünnitasin hirmsate valudega, aga viiendal korral, kui mulle süste tehti, sünnitasin ma rahulikult, ilma valuta, 8-naelase tütre. Ise olen terve, tunnen ennast kõige paremas korras olevat. Suur tänu arstiteadusele selle eest, et ta valuta sünnitamise meetodi ka raionidesse on toonud.“

Niisuguseid kirje on palju ja neid kirjutatakse iga päevaga ikka rohkem. Niisuguseid südamlikke tänuavaldusi arstiteadusele võivad kirjutada ainult Nõukogudemaa õnnelikud emad, kus sünnitusabi andmine on maksuta, kus ei ole puudust ega viletsust, kus elu läheb päev-päevalt kergemaks, paremaks, rõõmsamaks, kus hoolitsemine inimese eest on partei ja valitsuse kogu töö eesmärk.

F. Viiding.

SOTSIALISTLIKU RIIGI RAHVALUGEMINE

Uuel, 1937. aastal, 6. jaanuaril kell 8 hommikul algab NSV Liidus üldine rahvalugemine ja lõpeb kell 12 öösel. Ligi 1 miljon 200 tuhat lugejat ja 20 tuhat kontrollööri — instruktorit — teostavad selle määratusuure töö üle kogu Liidu. Rändrahvaste steppides, jaamades, raudteerongide peatusel, tööliste koterites, kolhoosides — igalpool kirjutavad lugejad üles iga meie kodumaa elaniku, tema vanuse, rahvuse, elukutse jne. Miljonid ja miljonid täiskirjutatud rahvalugemise lehed, mis pärast kokku kogutakse ja läbi töötatakse, jutustavad Nõukogude Liidu rahvaste hulgast, nende tööst, elutingimustest, haridusest — kõigist neist suurtest muudatustest, mis sündinud möödunud 10 aasta vältel, s. o. 1926 aastast saadik, kui teostus viimane üleliiduline rahvalugemine.

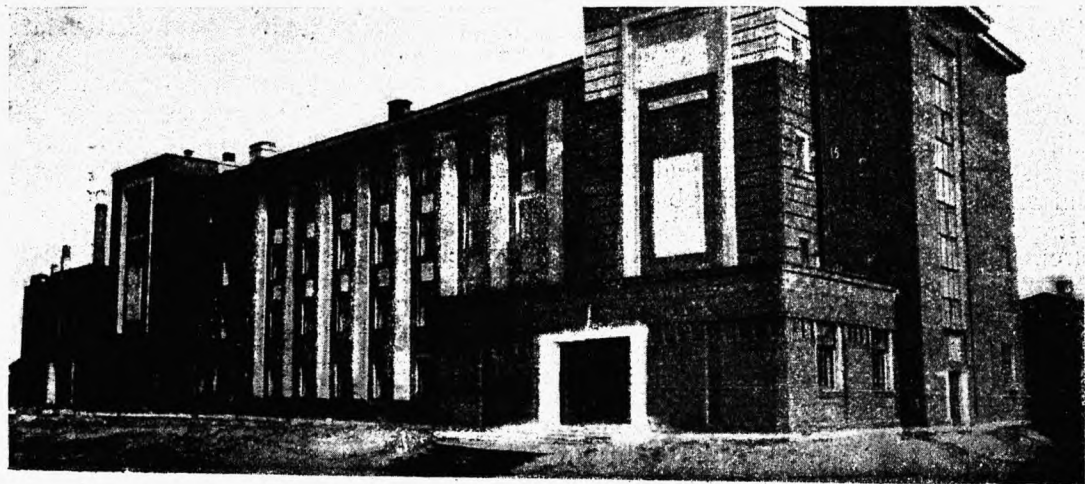
„Palgatöolistega peremehed“ — niisugune joontevahe oli 1926. a. rahvalugemise lehel üks nendest, mida eeloleva rahvalugemise lehel enam ei ole. See joontevahe ei jäänud siis tühjaks: 845 tuhat kulakut külas, väikest kapitalisti, ettevõtjat linnas täitsid selle joontevahe. Ka märkus „töötu“ avaldas siis ajajärgu üleminevat iseloomu. Kultuurivaesus ning kirjaoskamatus oli üks neist mineviku luupainajatest, mis sel ajal veel noort nõukogude maad rõhus. Iga 100 elaniku kohta tuli 1926. a. ainult 39 kirjaoskajat. Võrdlemise väike oli rahvaarv linnades, hoopis vähene oli haritlaste kiht üldse, rääkimata juba töörahva enda haritlaskonnast.

Möödas on sellest ajast ainult 10 aastat. Noored nõukogudemaa pärijad, kes sel rahvalugemise aastal ilmale tulid, lõpetasid

alles algkooli teise klassi. Nad ei õpigi veel oma kodumaa ajalugu, mis nende kümne eluaasta kestel nii määratul kiirkäigul on arenenud. Kadunud on „palgatöolistega peremehed“, kui klass, töötaolek on jäänud vaid mineviku põlastatud mälestuseks, uued tehased, uued linnad, tööstuse- ja põllumajanduse-ettevõtted katavad riigi pinda — ning uued on inimesedki.

Kõiki neid hiiglasuuri muudatusi, mis sündinud möödunud 10 aasta vältel viimasest rahvalugemisest, peabki arvestama ja kokku võtma eelolev rahvalugemine. Igal nõukogude kodanikul on oma koht, töö, kodu. Meil ei ole üleliigseid inimesi. Ikka järjesti rikastuva sotsialismi maa rahvas kasvab palju kiiremini kui ühelgi teisel maal. Sotsialism ei tunne seda kapitalismi süsteemi halastamatut paratamatust, mida Marx „rahva relatiivseks ülitiheneamiseks“ nimetas, kus kapital ikka rohkem inimesi rahva sissetulekust, loovast tööst, eluasemest ja igapäevasest leivast eemale tõrjub, neid näljasurmale, töötaolekule ja viletsusele määrates. Üle 100 miljoni töötu, keda kapitalism maailmas tööst ja elust välja visanud ühes perekondadega, — need on käputäie kurnajate poolt liigitatud „üleliigsete inimeste“ kilda.

Niisugused on ajaloo kontrastid, klassivõitluse paratamatused: ühel pool korraldab sotsialismi maa oma rahvalugemist selleks, et täpselt kindlaks teha iga kodaniku kohta töös, elus, õppusel, puhkusel; teisel pool aga korraldavad kapitalistlikud tööbörsid selle rahva lugemist, kes elust välja heidetud, kel pole kohta, kus leiba teenida või peavarju saada, sedagi „luge-

Hiljuti valmis saanud uus koolimaja Kirovi raioonis Leningradis.

Väiksed kolhoosnikud Valja ja Mischa „Kommunaari“ kolhoosi põllul lillesid korjamas (Schimski raioon, Leningradi oblast).

mist“ vassides, varjates ning piirates, et mitte avastada kogu sotsiaalset koledust, õiglusetust maailma ees.

Edusammudest, mis tehtud Nõukogude Liidus möödunud 10 aasta vältel, räägib kas või see asjaolu, et eeloleva rahvalugemise tehnika sootuks teistsugune on kui 1926. aastal. 1926. a. rahvalugemine kestis linnades 7 päeva, maal aga 14 päeva. Eelolev rahvalugemine teostatakse aga 16 tunni vältel. Eriti iseloomustav on rahvalugemise tähtaja lühenemine maal. Selles peegelduvad suured sotsiaal-kultuurilised muutused nõukogude külaelus.

1926. a. rahvalugemise materjal töötati käsitsi läbi. Tuhanded inimesed arvutasid andmeid, mis rahvalugemisel olid saadud. Meil ei olnud sel ajal veel erilisi arvutusemasinaid, et seda tööd mehaniseerida. 1926. a. rahvalugemise materjale võeti kokku kolm aastat. Eeloleva rahvalugemise materjalid saavad lõpulikult kokku võetud aga ühe aasta vältel. Seda võimaldavad masinad. Kõik rahvalugemise materjalid üle Liidu koondatakse kolme punkti: Moskva, Leningradi ja Harkovi. Neis linnades organiseeritakse masinarvutuse jaamad. Siin hakkavad tööle perforaatorid — masinad, mis rahvalugemise lehed sorteerimiseks ette valmistavad. Sorteerimismasin, mille konstrueeris nõu-

kogude insener Nesluhovski, sorteerib 480 rahvalugemise lehte minutis (Ameerikas konstrueeritud masin sorteerib ainult 350 lehte). Meil valmistatakse ka verifikaatoreid — kontrollimise masinaid.

Rahvalugemise töö ulatus on määratu suur. Näiteks, rahvalugemise lehtede valmistamiseks kulub ligi 1000 tonni paberit. Kontroll-instruktorite jaoks on vaja valmistada üle 200 000 erilise kirjatasku. Tehased peavad valmistama 500 perforaatorit; 300 verifikaatorit on juba valmis.

1937. aasta rahvalugemine on esimene rahvalugemine riigis, kus sotsialismi kord lõpulikult on võitnud. See tähtis töö on kaugemates raioonides juba alanud (Kauges Põhjas, Jakuutias, Tshukotka kallastel jm, kuhu ainult suvel võib pääseda, jõgesid mööda). Ettevalmistuse töö käib aga kõikjal. Võetakse arvele kõik kohad ja kohakesed, kus inimesed elavad — suurtest linnadest, küladest kuni raudteede vahiputkadeni ja metsavahtide ning jahimeeste onnideni. Ligi 600 000 nimetust! Et seda tööd eeskujulikult läbi viia, selleks peab kogu ühiskondlus kaasa aitama. Oktoobrirevolutsiooni 20-daks aastapäevaks saame juba esimesed andmed sellest suurest tööst, mis on aluseks uute võitude kavadele ja plaanidele.

J. Lemm.

MAAILMA AUTOVALMISTUS

Rahvasteliidu statistikud on välja arvanud, kui suur oli maailma ja riikide autovalmistus viimase aastakümne kestel (vastavad andmed on esialgu juba avaldatud Rahvasteliidu juunikuu büllետäänis). Nende andmete järele oli kõige suurem autovalmistus (ka igasugused veoautod hulka arvatud) maailmas 1929. aastal, kui valmistati 6.314 000 autot (NSVL autotööstust meie siia hulka ei arva). Majandusliku kriisi ajal langes see tööstus kõige madalamale 1932. a., mil valmistati 1 956 000 autot (s. o. 31% 1929. a. toodangust). 1935. a. valmistas kapitalistliku maailma autotööstus 5 075 000 autot (80% 1929. a. toodangust).

Autovalmistuses maailmas on esimesel kohal kogu aeg Ameerika Ühendriigid: nad valmistasid 1929. aastal 5 358 000 autot (85% kogu maailma toodangust), 1932. a. — 1 371 000 (70%) ja 1935. aastal — 4.009.000 (79%). Kõik Euroopa riigid kokku (kuid ilma NSVL-ta) valmistasid autosid: 1929. a. — 694 000, 1932. a. — 523 000, 1934. a. — 779.000 ja 1935. a. — 890 000. Euroopas on esimesel kohal Inglismaa (417.000 autot 1935. a.), teisel kohal — Saksamaa (245.000 autot) ja kolmandal — Prantsusmaa (166 000 autot 1935. aastal).

Kõige kiirem kasv kapitalistlike riikide autotööstuses on Saksamaal, kus autovalmistus 1935. aastal enam kui kaks korda suurem oli kui kriisieelsetel aastatel. Saksamaa autovalmistus on kiiresti tõusnud nimelt fashismi valitsuse ajal, kes palavlikult sõda ette valmistab (1932. aastast peale on Saksamaa autovalmistus kasvanud viis korda).

Nõukogude autovalmistus algas alles 1927. aastal ja oli esimesed kolm aastat ainult tuhande auto ümber aastas. Kuid 1932. a. oli meie autotoodang juba 24 tuhat ja 1935. aastal 97 tuhat autot. Nõukogude autotööstus sammus juba 1933. aastal mööda Itaalia autotööstusest (kes siis 42 tuhat valmistas, meie aga — 50 tuhat).

1935. aastal olid Ameerika Ühendriikide järel suuremad autovalmistajad maailmas: Inglismaa, Saksamaa, Kanada (173 000), Prantsusmaa ja NSVL. Seega asus Nõukogude Liit kuuendama kohal (veoautode valmistuses aga kolmandama kohal: Ühendriikide ja Inglismaa järel¹) maailmas.

Lõpuks nimetame võrdluseks ka traktorivalmistust. Varemalt oli traktorivalmistus peaaegu täielikult koondatud Am. Ühendriikidesse, kes 1929. a. valmistasid 229 tuhat traktorit. Nõukogude traktorivalmistus andis siis ainult 4500 traktorit. 1932. aastal oli Ühendriikide traktorivalmistus praktiliselt null (Ühendriikide eneste statistikas on seal tühi koht), meil aga — 51 000. Siis tuli meie traktorivalmistus *esimesele* kohale kogu maailmas. Viimase kahe aasta kohta ei anna Ühendriikide statistika traktorivalmistuse alal mitte mingisuguseid andmeid (1933. aastal küll 15 tuhat traktorit, kuid 1934. aastal vist jällegi tegelikult null), nõukogude traktorivalmistus oli aga: 1934. a. — 94.000, 1935. a. — 113.000. R.

¹) Veoautosid valmistasid 1935. aastal tuhandetes: Ühendriigid — 723, Inglismaa — 92, NSVL — 78, Saksamaa — 46, Kanada — 33, Prantsusmaa — 20. Veoautode hulka kuuluvad siin ka autobussid jm sarnased sõidukid.

Möödamaines tähendame, et Jaapan valmistas möödunud aastal üldse umb. 3 tuhat autot.

Allveelaevad

Insener N. Oltshi-Oglu

Ilmasõja kogemused näitasid täie selgusega allveelaevade kõrgeid operatiivseid omadusi. Kõik suuremad laevastikud tegid sellest oma järjeldused. Selle tagajärjel tekkisid peale sõja lõppu laiaulatuslikud laevaehituse programmid suure hulga allveelaevade ehitusega.

Inglise laevastiku-aastaraamatu „The Fighting Ships“ 1935. aasta väljaande ja saksa merejõudude valitsuse häälekandja „Marine Rundschau“ 1936. a. jaanuarinumbri andmetel oli viiel põhimisel mere-

riigil 1936. a. alguks ravis ja ehitusel allveelaevu:

	Ilma teenistuse täht-tähtaja lõpu saavutamata ¹	Teenistuse täht-tähtaja lõpu saavutanud ¹
Prantsusmaal	82	91
Jaapanis	59	68
Itaalias	56	83
Am. Ühendriikides	53	96
Inglismaal	43	60

¹ Rahvusvaheliste merekõkkulepete järgi arvatakse allveelaeva äärmiseks teenistuse tähtjaks 13 aastat, arvates ta ravisse astumisest.

Üks põhitendentsidest allveelaevade ehitamisel välismaadel peale ilmasõja oli nende laevade *veemahutuse suurendamine*. See on tingitud suurematest nõudmistest allveelaevade iseseisvuse ja operatiivse kasutamise suurendamise sihis. Seda näitab kas või inglise laevastiku eeskju, mille „H“-tüübilistel rannasõidu-allveelaevadel, mida ilmasõja ajal „Vickers-Armstrongi“ tehases ehitama hakati ja mis 1918-1919. aastatel vette lasti, veemahutus pealvee 410 tonni, allvee — 500 tonni oli, kiirus vastavalt 13,0 ja 10,5 sõlme. Sellisama ülesandega allveelaevadel aga, mis 1931-35. aastatel ehitatud, on juba veemahutus pealvee 640 tonni ja allvee 935 tonni.

Veel rohkem on kogult kasvanud ristlajate tüüpi, ookeani sõitudeks määratud allveelaevad. Kõige suurem allveelaev maailmas on praegu prantsuse veelune ristlajaja „Surcouffe“, mis 1934. a. mai algul rivisse astus. Tal on allveelaevade ehituse praktikas ennenägematu veemahutus — pealvee 2880 tonni, allvee — 4300 tonni. Tema relvastus koosneb kahest 20,3 sm. suurtükist ja 14 torpeedoaparaadist (kõige suurem diameeter — 65,0 sm.), millistest osa tekipealsed, sihtimiseseadega varustatud on ja väljaspool allveelaeva kindlat kere asuvad. Tekk ja juhtimistorn on soomustatud, mis talle võimaluse annavad isegi pealveelaevadega suurtükilähingut lüüa. Veelusel ristlajal on tagavaraks 36 torpeedot, tema tegevuse raioon on 12 tuhat miili, s. t. ta võib, ilma et tarvis oleks tagavarasid täiendada, edasi ja tagasi üle Atlandi ookeani sõita. „Surcouffe’il“ on üks kokkupandavate tiibadega veelennuk. Suurte tagavarade tõttu võib ta vahetpidamata 40 päeva merel ristelda. Harilikkude allveelaevade 35—45-liikmelise meeskonna asemel on sellel allveeristlajal 150 inimesest koosnev meeskond.

Kõige kiiremakäiguline allveelaev maailmas on inglise „Thames“. Tema pealveesõidu kiirus on 22,5 sõlme, mis talle võimaluse annab kiiruse poolest pea iga kaubalaevaga võistelda või nendele järele jõuda. Eranditeks on vast suured ookeani reisijatalaevad.

Praegusaja allveelaevade suured sõiduraioonid (suured kütte- ja määrdetagavarad, parandatud elutingimused) annavad neile võimaluse pikemat aega merel olla ilma baasidesse minemata, s. t. suurendavad praegusaja allveelaevade iseseisvust (autonoomsust).

Suurem iseseisvus pole siiski mitte ainult praegusaja suurtele allveelaevadele oma-

ne. Hiilgavaid autonoomsuse eeskujusid on näidanud prantsuse ja hollandi allveelaevad. 1934. a. algul valmisäänud hollandi allveelaevad „K-14“ ja „K-15“ läksid sellisama aasta 7. veebruaril Hollandist Ida-Indiasse.

Esimese reisu Euroopast Ida-Indiasse, läbi Panama kanali, tegi hollandi allveelaev „K-13“ 1926. aastal. Rekordse reisu tegi hollandi allveelaev „K-18“, sõites Hollandist Ida-Indiasse, ümber Lõuna-Ameerika ja Aafrika, kokku 23 500 kilomeetrit. Pealvee veemahutus on nendel laevadel 765 tonni, allvee — 1020 tonni, küttagavara 100 tonni, torpeedode tagavara — 14 tükki.

Saksa allveelaevade tegevuse kogemustel ilmasõja ajal tulid sakslased järeldusele, et keskmise ja väikese veemahutusega paadid paremad on. Seda kinnitab nende allveelaevade piiratud veemahutus, mida Saksamaal peale fashistide võimuletulekut ehitama hakati (hoolimata Versailles'i lepingu tingimustest, mille järgi Saksamaal veeluse laevastiku pidamine täielikult keelatud oli).

Inglise-saksa merekokkuleppe järgi, mis Londonis 18. juunil 1935. a. alla kirjutati, sai Saksamaa õiguse kakskümmend 250-tonnilise, kuus 500-tonnilise ja kaks 750-tonnilise veemahutusega allveelaeva ehitada. Inglise mereasjanduse ajakiri „Shippbuilding and Shipping Record“ arvab aga, et 250 tonni siiski liig madalalt on võetud, ja tegelikult sakslased vähemalt 300-tonnilisi allveelaevu ehitavad.

Itaalia sõjaasjanduse ajakirja „Rivista Marittima“ teate järgi, käesoleva aasta aprillist, on väiksed 250-tonnilised allveelaevad õppesõiduks määratud, millel tahtakse saksa allveelaevastiku uutele kaardritele kvalifikatsiooni ja kogemusi anda.

Saksa allveelaevade taktilis-tehnilisi omadusi analüüsib itaalia asjatundja Moccagatti sellesamas ajakirjas „Rivista Marittima“. Ta räägib, et saksa väikeste allveelaevade piiratud veemahutuse juures pole midagi imestada. Niisuguste allveelaevade küsimusega tegelevad peaaegu kõik laevastikud, kes omale suured allveepaatide ehituse programmid on üles seadnud. Üksikasjalikult väikeste allveelaevade paremusi ja puudusi läbi arutades määrab Moccagatti kindlaks nende paremused:

a) *sukeldumise aeg* on 250-tonnilistel allveelaevadel ainult 15 sekundit;

b) lühikene *ehitamise aeg*, mis sõja ajal nii uute allveeüksuste ehitamisel kui ka remondi korral väga tähtis on;

c) väikese allveelaeva *hukkumine* sõja

tegevuse ajal avaldab laevastiku võimsusele vähem tuntavat mõju;

d) väikeste allveelaevade *nähtavus on vähem*.

Välismaade sõja- ja mereasjanduse ajakirjades leidub märkuseid selle kohta, et Prantsusmaa on kavatsenud väikseid 350-tonnilisi allveelaevu ehitada, Hispaania on kinnitanud 12-ne 400-tonnilise allveelaeva ehitamise.

Toodud näidetest ja uurimustest on näha, et välismaade laevastikkudes uute ehitusele määratavate allveelaevade veemahutuse suuruse tendents muutub. Ülemalnimetatud Moccagatti arvab, et vähemate allveelaevade veemahutus lähemal ajal saab olema 400 tonni, suurtel — 1000 tonni.

Niisugust tendentsi tunnistab ka prantsuse sõjaautoriteet Henri Bernay ajakirjas „Le Yacht“. Ta räägib: „Nähtavasti mitte aluseta ei võta peamised mereriigid kaitseallveelaevadele 600 tonni lähedase ja pealetungi-allveelaevadele 1400-tonnilise veemahutuse“.

Inglise-saksa merekokkuleppe järgi 18. juunist 1935. a. sai Saksamaa õiguse niisamasuure tonnaashiga allveelaevastikku ehitada kui inglise allveelaevastikul on, ainult et kõigi laevade tonnaash kokku ei pea üle 35 protsendi inglise laevastiku suurusest ulatama. Siiski näidatakse inglise ajakirjanduses, et Saksamaa allveelaevastiku ehitusprogramm tuntavalt temale lubatud piirid ületab.

Selsamal seisukohal asub ka itaalia ajakiri „Rivista Marittima“, mis (käesoleva aasta aprillinumbris) teatab, et Saksamaa on organiseerinud allveelaevade kerede üksikosade massilise *valmistuse, ja on töö nii korraldanud, et tal võimalus on iga nädal üht allveelaeva välja lasta*. Neid allveelaevu iseloomustavaid täpseid andmeid pole toodud; näidatakse ainult, et nad ookeanilaevade tüüpi kuuluvad ja suure tegevuseraiooniga on.

Vimaste muudatuste järgi, mis saksa laevaehituse programmis tehtud, on, nagu prantsuse ajakiri „Moniteur de la Flotte“ (k. a. 4. juunist) ja ameerika ajaleht „Herald Tribune“ teatavad, ehituseks märgitud allveelaevade arv 28 pealt 35 üksuseni tõstetud.

Prantsuse ajakiri „Le Yacht“, s. a. 28. märtsist, näitab, et Saksamaa kaubaveoks allveelaevu ehitab, mille veeväljasurve pealvee 3000 tonnini ulatab, allvee aga 4500 tonnini. Nende paatide pikkus on 110 meetrit, laadungimahutus 1000 tonni; mootorid on 7500-hobusejõulised, mis peal-

vee 20- ja allvee 12-sõlmelise tunnikiruse kindlustab. Teatatakse, et nendel laevadel relvastust ei saa olema. Niisuguseid allveelaevu ehitatakse „Weseri“ laevatehases Breemenis ja „Vulkani“ tehases Hamburgis. Kui arvata, et Saksamaa neid allveelaevu tõepoolest kaupade veoks ehitab (blokaadi juhtumiks?), siis ei ole vähem alust nende allveelaevade kiiret ümberkorraldust sõjaliseks kasutamiseks võimalikuks pidada.

Allveelaevastiku omamise keeld, Versailles'i rahulepingu põhjal, ei takistanud Saksamaad nähtavasti uurimis- ja katsetamistöösid sel alal edasi tegemast. Võib olla on kõik üksikud uurimused summeerunud allveelaevade projektides. See andis Saksamaale võimaluse veealuse laevastiku loomisele asuda, niisamuti nagu Versailles'i lepingu järgi keelatud suurte pealveelaevade ehitamiselegi — juba enne inglise-saksa merekokkuleppe sõlmimist, mis seda ehitust lubab. Kinnitatakse, et uute allveelaevade ehituse plaan juba 1932. aastal valmis oli ja tellimised nende peale juba 1933. aastal tehaste vahel ära jaotati. Esimene allveelaev astus rivisse 29. juunil 1935. a.

Edusammud saksa väikese ja piiratud veeväljasurvega allveelaevade ehitamisel on suurel määral seletatavad kokkuhoiuga kõigil nende paatide koormatuse aladel, kõigepealt kere ja mehanismide alal. Elektrijootmise tarvituselevõtmine, ning ühtaegu kõrgendatud vastupanuga teraste tarvitamine andsid tuntava raskusevähendamise, ilma et konstruktsiooni tarvilik tugevus oleks vähenenud. Näidatakse ka sellele, et allveelaevade kõige suurem võimalik sukeldumise sügavus Balti merel, mis saksa allveelaevade peamiseks sõjalise tegevuse areeniks saab olema, 50 meetrit on. See piir lubab teatud kindla sukeldumissügavuse ülemmääraga allveelaevu projekteerida ja nende kere raskust ülearuste tugevuse-tagavaradega mitte koormata.

Harilikudel allveelaevadel on peamiseks jõumehanismideks diiselmootorid pealvee- ja akkumulaatorite jõul töötavad elektrimootorid allveekäigu jaoks. Kahe- või kolme liikumapanevate masinate sisseadmine ühel ajal, akkumulaatorite suure raskuse juures, tegi veemahutuse tuntavalt vähemaks. Leidub märkusi, et Saksamaal ühtne jõumasin on leiutatud. Prantsuse ajakiri „Le Yacht“, 1935. a. detsembrist, toob, näiteks, niisuguse peensuse: „See ühtne liikumapanev masin on sise- ja välimise põlemisega mootor. Kütteinaks on

tal bensiini ja vesiniku segu. Jõumasin töötab generaatori käimapanemiseks, mille vool vee elektrolüüsi abil vesiniku ja hapniku väljatöötamiseks ära tarvitatakse. Need gaasid surutakse nõudesse kokku. Allveesõidu juures tarvitatakse neid jõumasinas plahvatavaks seguks“.

Raskust vähendatakse ka sellega, et suurtükid relvastusest kõrvaldatakse, kergeid sulatsi ja metalli aseaineid tarvitatakse. Tagavarade raskuse vähendamise sihis mõjub ka kõrge-kaloorilikkude kütteinete tarvitamine.

Allveelaevade operatiivsete võimete tõstmiseks aitasid raadiotehnika edusammud kaasa, mis sideme raadiust suurendasid. Uute, pikendatud periskoopide tarvituselevõtmine vähendas allveelaevade tabamise hädaohtu pealveelaeva taraniga.

Torpedoaparaatide täiendamine, jõumasina kärata tegevus, veealuse signaliseerimise ja laevajuhtimise uute, täiendatud aparaatide tarvitamine jms, — need kõik on allveelaeva ehituse kõige uuema tehnika üldise ahela üksikud lülid.

*

Tabelist meie ülevaate algul näeme *jaapani* allveelaevastiku seisukorda teiste põhimiste mereriikide laevastikkude kõrval.

Jaapanil on suur hulk käesoleva aja ookeanisõidu allveelaevu võimsa relvastusega ja suure tegevuseraiooniga. Nende hulka kuuluvad „I“-tüübilised allveelaevad, mille veeväljasurve pealvee on umbes 2000 tonni ja allvee — umbes 2000 tonni.

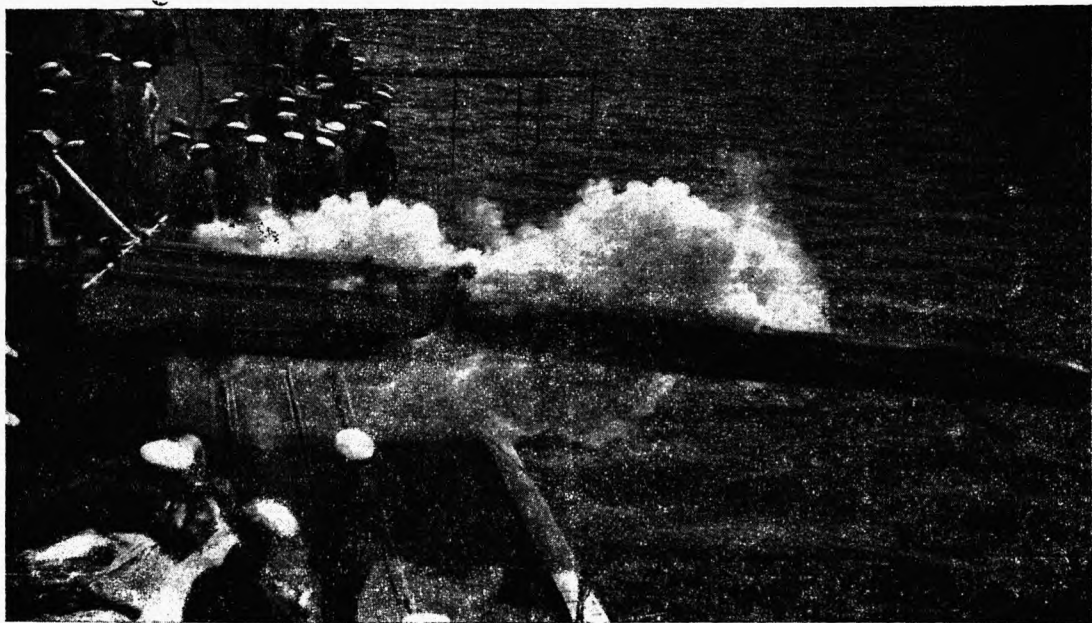
Oma ristlejate-tüüpi allveelaevade veemahutust nimetatud piirini tõstes, II kategooria allveelaevade veemahutust aga 1000 tonnini, vähendas Jaapan uute tellimiste juures need tonnimöödud 1400 ja 700 tonnini. Kuid niisamuti nagu Am. Ühendriigid, otsib ka Jaapan teesid oma allveelaevade tegevuseraiooni laiendamiseks.

Jaapani laevastiku koosseisus on 4 allvee miinipanijat. Igaüks nendest paatidest kannab 42 miini. Jaapani allvee-miinipanijad, mille pealvee veemahutus on 1140 tonni ja allvee — 1470 tonni, kuuluvad allveelaevade esimesesse kategooriasse ja on määratud ookeanisõiduks; sellepärast on nad nähtavasti aktiivsed miinipanijad, see tähendab, laevad, mis määratud on miinitõkke panemiseks vastase vette.

Jaapani kõigi ristlejate-tüüpi allveelaevade suur ujuvuse tagavara ja kõik muud omadused räägivad nende kõrgetest mere-sõidu võimetest ja sellest, et need laevad lahtise tormiliku mere tingimustes tegutsamiseks on määratud.

Välismaade ajakirjade teatel on Jaapan hulgaliselt allveelaevu ehitanud — üle rahvusvaheliste kokkulepetega määratud normi; need allveelaevad on lahtivõetud kujul ladudesse pandud, nii et nende kokkupanek laevatehastes iga silmapilk küllalt kiiresti võiks sündida.

Võib arvata, et kõik need andmed välismaade ajakirjadest ja ajalehtedest kaugeltki tõelikule olukorrale ei vasta, et imperialistlikkude riikide mererelvastus veelgi kõrgemal tasemel seisab. Tõlk.: A. M.

Balti punalaevastiku lahinguõppusel. Miinilaev „Kalinin“ torpedot laskmas.

ILMARUUMI ÄÄRETUSES

Ligi nelisada aastat tagasi tõestas Kopernikus, et meie maakera on üks neist planeetidest, mis moodustavad päikesesüsteemi. Käesoleva sajandi algul tegi hollandi teadusemees Kaptein kindlaks päikesesüsteemi asukoha määratusuures taevakehade „kombinaadis“ „Linnutees“, mis koosneb 30 miljardist taevakehast (galaktika) ja mis kui üks tervik ilmaruumis liigub.

Päikesesüsteem ei asu kaugeltki mitte selle taevakehade süsteemi keskpaigas. Kui liivatera on meie päikene selles ääretus taevakehade kogus, olgugi et ta läbimõõt 1 391 000 kilomeetrit on ja et ta meie maakerast kogu poolest 1 300 000 korda suurem on.

Teadus jätkas uurimisi. 1925. aastal, kui Kalifornias Wilsoni tähetornis 100-tolliline teleskoop uuendati, tuli avalikuks, et need imelikud, enamalt jaolt spiraalikujulised udused laigud ilmaruumis („spiraalikujulised udukogud“), mida juba ammu oli tähele pandud, endast taevakehade miljardilisi kogusid kujutavad, mis mitmeti sarnased on meie „Linnuteele“ ja mis „Linnuteest“ miljardeid kordi kaugemal asuvad kui üksikud taevakehad üksteisest.

See oli kolmas ajaloolik samm pärast Kopernikust kosmose (ilmaruumi) kaugustesse ja ääretustesse. Avastusid uued kaugused „Suurde ilmaruumi“, — nagu nimetatakse seda astronoomias, — s. o. kosmosesse, mille ehituse üksusteks pole mitte enam üksikud taevakehad, vaid miljardide taevakehade süsteemid — galaktised.

Nüüd oli vaja selgeks teha koht, kus asub meie tähekoogu, meie galaktika selles teiste süsteemide, teiste tähekoogude reas ääretus ilmaruumis.

Oma kuju ja suuruse poolest osutusid need kauged tähekoogud sarnasteks „Linnuteele“. Kuid kerkis küsimus: missugune on nende sisemine ehitus? Ja kui võrd puhas on ilmaruum neis teistes süsteemides n.n. kosmilisest tolmust?

Näis, nagu oleks see ülesanne täiesti lahendamatu. Astronoomid lahendavad seda küsimust ainult selle järgi, kuipalju valgu-

sekiiri taevakehade-vahelises ruumis olev kosmiline tolm kinni peab.

Algupärasei viisil asus selle ülesande lahendamisele nõukogude õpetlane, Pulkovo tähetorni astronoom Eigenson. Eigenson lähtus oma uurimistes sellest, et kõik galaktised, omades peaaegu ühesuguse vormi (konnakarbi kujuline), on meile nähtavad mitmesuguses eri kallakus. Ühed neist paistavad serviti, kitsa joonena, teised lapiti, enam-vähem ümmarguste sõõridena.

Kui tähekoogu meile serviti nähtav on, siis peab valgus — mis tähekoogu seesmistest kehadest välja kiirgab — enne kui ilmaruumi jõuda, suurest ruumist tähekoogu enese sees läbi tungima. Kui aga tähekoogu lapiti meie poole seisab, siis tuleb valgusekiirel, vastupidi, võrdlemisi väiksest tähekoogu ruumist läbi tungida.

Sellest lähtudes tegi Eigenson järelduse: kui ilmaruumis galaktiste piirides kosmilist tolmu on, siis peab valgusekiir, mis galaktise seesmistest taevakehadest väljub, oma tugevusest selles ruumis kõige rohkem just siis kaotama, kui see taevakehade süsteem serviti maakera vastu seisab.

See ongi nimelt nii. Uurides mitmeid tähekoogusid, mis mitmesuguste vaatenurkade all maakera vastas asuvad, ja võrreldes nende valguse tugevust (arvestades vaatenurka ja galaktise kaugust), läks Eigensonil korda sisemist valgusetakistust ning kosmilise tolmu tihedust iga tähekoogu sees ilmaruumis välja arvata.

Uurimuste tulemused andsid kindla järelduse: valguse takistus ja kosmilise tolmu levinevus teiste kaugete tähekoogude sees kujutab täpselt sedasama olukorda, mis valitseb meie galaktise — „Linnutee“ — ilmaruumis.

Järelikult ei erine teiste taevakehadesüsteemide ilmaruum meie ilmaruumist.

See nõukogude astronoomia avastus hävitab lõpulikult selle usuliku ebateadusliku vaate, mille järgi maakera ja päikesesüsteem ilmaruumi keskpunkt olevat, s. o. n.n. „geotsentrilise“ õpetuse.

L. V.

KINO PÄEVAVALGUSEL

Vast alles paar aastat tagasi pühitses kino oma kestvuse neljakümnendat aastapäeva. Kino on võrdlemisi kiiresti kõige massilisemaks kunstialaks saanud. Tema ajalugu on läbi elanud suuri tehnilisi leiutusi: endine tumm hakkas hiljuti rääkima, ja nüüd hakkab ta juba helkima vikerkaare kõigis värvides, otse meie päevil hakkab ta ka pinnalt ruumi sügavusse liikuma — n. n. stereokino, mis kinoekraanil tegevust pildis mitte ainult ühel ja samal pinnal ilma ruumi sügavuseta (s. o. *pildina*) — ei näita, vaid kujutab tegevust tõesti ruumis, kus liikumine ka sügavuses sünnib, kus esiplaanil olevad objektid tõesti eelpool asuvad, kaugemad aga tagapool jne.

Kuid praegusaja kinol on ikkagi veel üks suur puudus, mis senini on kõrvaldamatuks jäänud. See puudus on pimedaruumi hädatarvilikkus. Praegusaja kino ei oletse päevavalgel. See kino nõrk külg on suuremaks takistuseks kino veel suuremaks massiliseks kunstialaks, propaganda tööriistaks jne tarvitamisel; meie — nõukogude — elus on kino see puudus suureks takistuseks kino massiliseks tarvitamiseks kolhoosides, koolides jne.

Kui võimalik oleks kino päevavalgel tarvitada, siis annaks see võimaluse, näit., koolides kinoga õppusel üleskirjutusi teha, annaks võimaluse, näit., teaduslikke ettekandeid, aruandeid kongressidel jm. kinoga elavamaks teha, illustreerida, annaks võimaluse muuseumides iga silmapilk ja igal puhul kino tarvitada; kino võiks siis tarvitada kolhoosi põllul, tehes lõunavaheajal, sõidul laevalael, pioneeride laagris, punaväe igas väeosas jne, jne, jne. Rääkimata sellest, et kinovaatajate hulk (näiteks kolhoosi piirita põllul) võiks suureneda peaaegu piiritult.

Viimastel aastatel on tehtud katseid kino päevavalgusele tuua. Uurimistööd sellel alal on juba paar aastat käimas ka meil — Nõukogude Liidus. Tutvustame siin oma lugejaid ühe sarnase leiutise katsega, nimelt sm R. Novitski katsega. Sm. Novitski kirjutab ise oma katsetest ajakirjas „Фронт науки и техники“ käesoleva aasta 4. numbris (millest meie käesoleva artikli materjal ongi võetud).

Novitski kõneleb oma ülesandest järgmist. Ta arvab, et selleks, et kino päevavalgel tarvitada, on vaja, et ainult kinolina (ekraan) täiesti pimedas oleks, kuna

vaatajad päevavalgel võivad istuda. Ta näitab kinoaparaadiga pilti pimedale ekraanile; ekraani vastas aga seisab suur peegel, millelt siis kinopilt vaatajatele vastu peegeldub. Novitski kino on sellega siis tehniliselt umbes järgmise konstruktsiooniga. Kinolina peab asenema pimedas karbitaolises ruumis, kuhu valgusekiired ei pääse. Kinoaparaat asub seega vaatajate silmade ees (kohal, kus praeguses kinos kinolina asub); kinolina peab asuma esimese rea vaatajate peade kohal üleval pimedas karbiruumis, sellelt pimedalt linalt paistab kinopilt peeglisse, mis asub niisamuti pimedas kinoaparaadi all, s. o. vaatlejate silmade ees. Vaatlejad näevad nii siis kinopilti mitte otsekohe linalt, vaid peeglist, kuhu ta paistab linalt. Arusaadav, et aparadi, kinolina ja peegli kallakud peavad olema täpselt nii reguleeritud, et kinopilt otsekohe vaatajate silmi peegelduks.

Sm Novitski valgeli kinol on üks raskus ees. Kinolina peab olema täiesti pime; see tähendab, et kinolinale ei tohi ka peeglist, millest vaatajad kinopilti näevad, mitte ühtegi valgusekiirt sattuda. Kui aga peeglist midagi valgusena ekraanile satub, siis paistab see ka vastupeegeldusena vaatajatele uuesti tagasi. Leiutaja saab sellest raskusest sellega üle, et püüab ka peegli nii asetada, et see igasuguste väliste helkide eest varjatud oleks.

Sm Novitski leiutis on üks paremaid ja lihtsamaid sellest ligi kümmekonnast leiutisest, mis meil praegu päevavalge kino alal olemas on. Sm Novitski alustas oma katseid sel alal aastat poolteist tagasi. Katsed näitasid tema leiutise otstarbekohasust ja praktilikkust. Tema päevavalguse katsekino on juba paljud teadusmehed, nõukogude- ja parteitegelased vaadanud ja heakskiitva otsuse annud. Moskvas punaväe keskmaja pargis on juba lahtine päevavalge-kino selle süsteemi järele ehitatud, kus vastavaid esimesi etendusi antakse.

Sm Novitski leiutis on, nähtavasti, suure praktiliku tähtsusega. Leiutajal seisab veel rida ülesandeid ees, mida vaja otsustada. Niisuguste ülesannete hulka kuulub, näit., peegli lihtsustamine, milleks ka metallist peegel, plastmassist valmistatud peegel jne võib olla; peegel on vaja ka niisuguseks teha, et teda võiks rulli keerata (mis eriti tähtis on alaliselt liikuvatel kinodel meie kolhoosides) jms.

Väikesed teated

Kapitalistliku sõjatehnika arenemine. Nõukogude L. Teaduste Akadeemia maailma-majanduse ja -poliitika instituudi toimetusel ilmus tähtis raamat „Kapitalistlik tehnika ja sõja ettevalmistus (akadeemik Krshishanovski eessõnaga; autor — S. Vischnev). Toome sellest raamatust järgmise tabeli praegusaja kapitalistliku „tapmise-kunsti“ (nagu seda Engels nimetas) arenemise kohta:

Aastad	Sõjaväe mehaaniline energia (mehaanilist hobusejõude ühe sõduri kohta)	Sõjaväe kapitalimahutused (kapitali ühe sõduri kohta tuhandetes kulddollarites)
1914	0,3 — 0,4	0,1 — 0,2
1918	1,3 — 2,0	—
1928	2,5 — 3,0	1,0 — 1,5
1933	3,8 — 4,2	2,0 — 2,5
1935	4,5 — 6,0	3,0 — 4,0

Langevarjude tarvitamist metsamajanduses uurib metsamajanduse instituut. Juba on välja töötatud tingimused (langevarjude suurused jne) langevarjude tarvitamiseks tulekustutamise abinõude ja vahendite allaviskamiseks lennukitelt metsapõlemise kohtadele. Lennuk P-5 võib, näit., ühe lennuga langevarjude abil 9 hobusekoormat keemiaaineid alla visata. Langevarjude tarvitamine kergendab ja kiirendab märksa kustutamistööd metsapõlemiste korral.

Raadiotelegraafi ühendus Moskva ja Tokio vahel avati s. a. 5. juulil. Kogu liini pikkus on 7500 kilomeetrit. Telegramm läheb Moskvast Tokiosse 20—25 minutiga. Liin töötab ööpäeva läbi. Liini sisseseade lubab 80—100 sõna minutis edasi anda (NSVL ja Am. Ühendriikide vaheline raadioliin ei anna üle 70 sõna minutis edasi).

Stratokamber purilennuki (plaaneri) jaoks on valmistatud Aviahiimi nimelises tehases. Teatavasti tõusevad meie lendurid purilennukitel lennukite „sabas“ (lennukite buksiiril kõie otsas) juba 6—7 tuhande meetri kõrgusele. Varsti hakkavad nad ka stratosfääris (10 tuhat meetri kõrgusel ja kõrgemal) lendama. Eriline stratokamber ongi purilennukitel stratosfääris lendamiseks määratud. Aviahiimi nimeline tehas projekteerib juba eriliste purilennukite ehitamist purilennukite ringi jaoks.

Propelleri vindi käigu uurimine lennul. — Keegi pole maailmas veel suutnud uurida lennuki propelleri keerlemist, värisemist, deformeerumist (vormist väljamine-

kut) jne õhus lennuki lendamise ajal. Nõukogude lennuasjanduse tegelastel (eeskätt D. Panov ja P. Riis) on korda läinud erilist riista konstrueerida, millega jälgida võib, kuidas ja kuivõrd lennuki propeller õhus lennu peal oma harilikust, „seaduslikust“ käigust kõrvale kaldub, väriseb, deformeerub, kuivõrd kõverasse keerdub jne. Riist on väga teravmõttelikult ehitatud ja laseb oscilogrammi (õigest käigust kõrvalekaldumiste kõverjoon) teha õhuvindi käigu kohta lennul (oscilogramm kujutab siin traatidest moodustatud täpset koopiat õhuvindi käigust).

Suured vaselademed avastati Uraalis Orenburgi oblastis Buguruslani raioonis. Ärtsis leiti 10—12% metalli. (Inglismaa rikkamates vaselademetes Aafrikas on vase sisaldus ärtsis keskmiselt umb. 4%). Vasemulda leiti ka Donbassis Volodarski raioonis, kus paiguti ärtsist kuni 5% vaske saadi.

Transportöör teliskivide laadimiseks. Praegu laetakse meil teliskive, näit., raudtee vagunitest välja, harilikult umbes niisamuti, nagu puidki. Niisuguse laadimise juures ulatab teliskivide purunemine kuni 10 protsendini laetavast kogust. Vastav tööhatajad seletavad alati, et raudteevagunitest väljaletavatest 5000 teliskivist saab terveid teliskive ainult 4500 tükki. Kui nüüd arvesse võtta, et 1936. aastal meie rahvamajandus üldse 7300 miljoni uut teliskivi ehitustele peab andma, siis on arvusaadav, et senine teliskivide laadimisviis osutub metsikuks raiskamiseks. Smd G. Vagulin ja A. Jemeljanov Leningradis panevad ette teliskivide laadimiseks edaspidi sellekohast rullidega transportööri tarvitada. Transportöör kujutab endast redeli taolist riista, millel raamide vahel rullikesed („redelipulkade“ asemel redelis) asuvad. Kui transportöör längusseisakus on (isegi 3—4-kraadilise kallaku juures), siis veerevad teliskivid mööda rullikesi (mis ise raamides telje pesades liiguvad) iseenda raskusega alla. Niisuguse transportööriga võivat kaks töölist ühe vaguni poolelise tunniga teliskividest tühjaks laadida.

Nõukogude hüdrostaat (kamber merepõhja uurimiseks) on ehitamisel. Hüdrostaat on kavatsatud nii tugevaks ehitada, et ta mererõhumist kuni 2000 meetri sügavuseni välja kannataks. Kolm illuminaatorit („akent“) tehakse 75 millimeetri paksusest klaasist. Üks illuminaator on määratud mere valgustamiseks, teine — foto- ja kinoülesvõteteks, kolmas — merepõhja uurimiseks. Hüdrostaadil on rida mitmesugu-

seid eriaparaate abiks, muuseas — elektripüünis sügavmere organismide (kalade jne) püüdmiseks, aparaadid hüdronautide hingamiseks jm. Nõukogude hüdrostaat tuleb ameerika omast märksa ruumikam: hüdronautid võivad temas töötada püsti seistes.

Kombaineri rekord — 11. juulil s. a. koristas aumärgi saanud kombaineri Polaguti oma aggregaadiga (kahe traktori „stalinetsiga“) 70 hektaari rukist. 12. juulil püstitas ta uue rekordi, koristades sellesama aggregaadiga vilja 85 hektaarilt.

Puurmeistri rekord. — Baku naftatööstuse puurmeister Heinrich Hekmann (sm Beria nimelises naftakaevanduses) lõi uue üleliidulise maapuuri rekordi naftatööstuses. Ta puurimiskiirus oli 1526 meetrit ühe puurmasinaga kuus. Puurmeistril Hekmanil oli töö nii organiseeritud, et asjata ajakulutusi ja seisakuid ainult 5,5 prots. oli. Uusi töönorme puurmasina allalaskmiseks ja ülestõstmiseks täitis ta 98,5 prots., kuna teised brigaadid neid veel üle 80 prots. ei ole täitnud. Tuletame meelde, et käesoleva aasta algul rasketööstuse komissariaadi nõupidamine eesmärgiks seadis ühe puurmasinaga kuus 600 meetrit puurida, kuna siis naftatööstuse juhid arvasid, et nad üle 450 meetri anda ei suuda.

Automaatne elektrivoolu katkestaja autos on Ameerikas müügile lastud. Katkestaja kujutab endast pisikest kahe ruumilist toosikest, mis elavhõbedat sisaldab ja magneeto elektritraate ühendab (toosikesele kinnitatud elektritraadid saavad ühenduse elavhõbede kaudu). Katkestaja on määratud abinõuks suuremate õnnetuste vastu autorikete korral. Kui, näiteks, auto küljeli kukub, voolab elavhõbe katkestaja toosikeses ühest ruumist teise ja katkestab elektrivoolu juhtmes, mille tagajärjel, omakorda, automootor automaatselt seisma jääb.

Uus raudteerong on tarvitusele võetud Ameerika Ühendriikides Chicago ja Los-Angelesi vahel. See raudtee on pikk 3587 kilomeetrit. Uus rong sõidab selle maa ära ilma veduri vahetamiseta (s. o. ühe veduriga) 39 tunni 45 minutiga, sõites keskmiselt 90 kilomeetrilise kiirusega tunnis.

Vedurite arvu vähendamine Ühendriikides sünnib Ühendriikide raudtee statistika kokkuvõtte järele. 1916. aastal oli Ühendriikide raudteedel üldse 61 332 vedurit ja 1924. aastaks tõusis see arv 65 358 peale; siis oli vedurite arv kõige kõrgem. Sellest ajast peale algab aga vedurite arvu langemine, mis eriti kiireks läheb majandu-

se kriisi ajal. Vedurite arv oli 1929. a. — 57 571, 1932. a. — 53 316, 1934. a. 48 304. Vedurite kandejõud, sellevastu, aga tõuseb alaliselt. Veduri kandejõud (veduvõime kilogrammides) oli: 1916. a. — 33 188, 1924. a. — 39 891, 1929. a. — 44 801, 1932. a. — 46 299, 1934. a. — 47 712. Majanduse kriisi aastatei vähenes raudteede vedu märksa, kuid tõusis vedurite ekspluaterimine ja üldse raudteede võrgu ratsionaliseerimine.

Võitlus maaaluste varisemiste vastu. Naftakaevandustes sünnivad maapuuri mitel suured maaalused varisemised. Et sügavate maaaluste kihtide varisemist, kokkuvajumist jne ära hoida, on Ameerika naftakaevandustes puurimise juures vedela klaasi pritsimist maaalustesse kihtidesse tarvitama hakatud. Meksiko lahe kaldal asuvates kaevandustes tarvitatakse vedelale klaasile lisaks veel tugevat kloornaatriumi segu. Selle tagajärjel on sügavate mulla kihtide kokkuvarisemine ja puurimisaugu kinnimatmine neis kaevandustes äärmiselt väheseks jäänud. Nõukogude naftatööstus teeb niisuguse ameerika maapuuri meetodiga katseid Bakus (muuseas Lokbatanis Mikojani nimelises naftakaevanduses).

Uus isolatsioonimõõtja. Elektritööstuses on elektrijuhede isolatsioonimõõtjaks seni igal pool tarvitusel aparaat, mis tarvitamiseks kaunis ebamugav on: teda peab ühe käega kinni hoidma ja teise käega induktorit väntama. Saksamaal on nüüd selleks uus aparaat konstrueeritud. See uus aparaat töötab elektri-taskulambi elementidega, mille voolu aparaat transformatori abil 500-voldiliseks vooluks muudab (transformeerib). Voolu pinevuse kontrollimiseks on aparaadil lambike, mis niipea, kui voolu pinevus 20 prots. langeb, kohe ära kustub. Seega saab isolatsioonimõõtmist toimetada ilma väntamiseta. Nupu peale vajutamise juures näitab aparaat isolatsiooni takistust oomides ühe sekundi vältel kuni 1-protsendilise täpsusega.

Masin raudkorstnate värvimiseks on konstrueeritud Ameerikas. Masin on huvitav sellepoolest, et tema kinnitamiseks korstna külge mitte mingisugust abinõu vaja ei ole ja et ta üleval õhus ilma töölisteta töötab. Masin töötab nimelt elektriga. Masinal on elektrimagneet, mis teda korstna külge kinni kisub. Väike mootor paneb teda ratastel (kummist rehvidel) tarvidust mööda paigast teise liikuma. Värvimine sünnib automaatse värvipritsi (pulverisaatori) abil, mis surutud õhuga töötab. Värv juhitakse masinasse kummist toruga. Niisugust masinat võib, nähta-

vasti, küll ka raudkatuste värvimiseks ja mujalgi tarvitada.

Soolatööstuse arenemise kaheksaastane plaan on Jaapanis välja töötatud. Jaapanil on soola vaja oma kloori- ja soodatööstuse arendamiseks (suurel määral sõjavarustuseks). Jaapanil ei olnud senini oma soolatööstust. Suured soolaettevõtted asutatakse Koreasse ja Mandshukuusse. Plaani järgi peab soolatooodang tõusma kuni 1,7 miljoni tonnini aastas.

Euroopa ühe kõige suurema lennujaama ehitamine lõpeb s. a. oktoobris Milanos (Itaalias). Jaam on arvatud 400 lennuki jaoks, on ühenduses raudteede võrguga ja tal on maandumispaidad peale maalennukite ka hüdroaeroplannide (veelennukite) jaoks.

Kõige suurem juhitud õhulaev (dirishaabel) lennuks üle Atlandi ookeani ehitatakse Ameerikas. Projekti järgi tuleb ta pikkus 255 meetrit, läbimõõt 43,5 m. Endise maailma suurema õhulaeva (LZ-129) pikkus on 245 m. ja läbimõõt 40,2 m.

N. n. kessonihäiguse ärahoidmiseks tehakse Ameerikas katseid heeliumiga. Kessonid on metallkambrid, milles töölised veaalustel (või ka maaalustel) töölised suure õhurõhuga all töötavad (see suurendatud õhurõhk tekitabki kessonihäiguse).

Kessonid lastakse heeliumi gaasi, mis vähem inimese veresse tungib, kui lämmastik (suure õhurõhu mõjul tungib lämmastik veresse ja kutsubki kessonihäiguse esile).

Autokummide hõõrumis-koeffitsient mitmesugustel maanteedel uuris Rootsi teadeministeerium. Kiviteedel ja asfaldil sõites on see koeffitsient 0,5—0,7. Autosõidul lumel ja jääl langeb hõõrumiskoeffitsient kuni 0,3-ni.

Jääl ja lumel sõites on auto lubatav kõrgem sõidukiirus 30—50 kilomeetrit tunnis, sest siis võib masinat sõidu peal seisma panna 35—45 meetri järele. Instituut tunnistas harilikudel teedel lubatavaks sõidukiiruseks 60—70 kilomeetrit tunnis, sest siis võib autot sõidul peatada 25—35 meetri järele.

Võitlus uulitsamüra ja tolmuga. Londonis lõpetati suure „Berkeley“ võõraste-maja ümberehitamine, mille eesmärgiks oli uulitsamüra ja tolmuga võõraste-maja ruumidesse takistada. Maja aknad on kahekordsetest 15 millimeetri paksustest lausaklaasidest ja asuvad terasraamidest 3/4 meetri kauguses üksteisest. Värske puhta ja alaliselt ühesuguse temperatuuriga õhuga varustatakse ruume eriliste seinetesse peidetud õhutorude kaudu. Maja katusel olev eriline automaatne sisseseade vahetab õhku majas 15 korda iga tunni vältel.

Väikseid fakte meie suurest tänapäevast

Perenaise kulude ajalugu

Maria Sofronenko on „Iskra“ kolhoosi liige, Harkovi oblastist, Kamenka raioonist. Ta on 23 aastat abielus olnud, iga aasta kirjutas ta oma väljaminekud korralikult vihikusse, ja tal on alal hoidunud 23 vihikut. Siis ei aimanud Maria, et tema vihikud kunagi paljuütlevaks ajalooliseks dokumendiks võivad olla.

Vaatleme mõnda nendest vihikutest.

1913. aasta. Aasta jooksul on Mariale märgitud kulud järgmiste asjade peale: „11 naela suhkrut, 2 tükki seepi, 5 arssinat sitsi, 1 rätik, 1 talimüts, 30 karpi tuletikke, tōkatit, 68 pudelit viina (vodkat). Erilises osas on: papile — 5 rubla 15 kopikat“.

Kulude summad muutuvad iga aasta. Sõjaaastatel leiame nendest kehva talupoja kodukolu müümist, et sõtta saadetud mehele pesu osta ja järele saata; kulud hooldamise puudusel surnud lapse matmiseks jne.

Teravalt hakkavad kulud muutuma 1932.

aastast peale. Sel aastal on märgitud rida uusi väljaminekuid, nagu: Stalini raamatu ostmine, kinopiletid, ajalehete tellimine. Sel aastal ostetakse esimest korda kalossid.

1933. aastal: ostetud 42 meetrit riidet, talvepalitu, peegel, 15 karpi hambapulbrit, 62 tükki toalet- ja lihtseepi, kaks pudelit odekolonni, käterätiku riidet, voodilinasid ja padjapööre.

1934. aastal: niisamuti seepi, odekolonni, hambapulbrit, pesu, riidet jne. Nende juurde on tekkinud uued kulud — habemeajajale (mees laseb habet ajada), patefoniplaadid, teatri- ja tsirkusepiletid. Ajalehtede ja ajakirjade peale on kulutatud 37 rubla 50 kop. Ostetud soe vatitekk, 68 meetrit riidet, 3 paari kalosse, aknakardinad, saapad, 25 kilogrammi kõvasuhkrut, priimus ja õmblusemasin.

1935. aastal tulevad juurde uued laudlinad, kaks pilti, 20 raamatut (põllumajanduslikud ja ilukirjandus), laud, kaks voodit, 3 paari jalanõusid, riidet, kaks kleiti, palitu, pesu.

1934. aastal ostis Sofronenko perekond riidet rohkem kui 8 esimese aasta jooksul (1912—1920) kokku.

Psõgansu kolhoosi väljaminekud

Läinud aastal jaotas Psõgansu kolhoos (Kabardini-Balkaarias) kolhoosnikkudele poolteist puuda nisu tööpäeva kohta. Kõik selle, mis üle poolteise puuda tuli, otsustasid kolhoosnikud erilisesse fondi anda, mis kolhoosnikkude otsuse järgi nii jaotati:

Kolm tuhat tsentnerit nisu — kümneklassilise keskkooli asutamise, klubi teatri ehitamise, põllulaagrite laiendamise, eeskujuliku tõuhobustetalli, karjafermi ja elektrijaama peale. Teater ehitatakse 800 inimese jaoks.

Kakstuhat tsentnerit maisi karjakasvatuse arendamiseks.

Kolm ja pool tuhat tsentnerit maisi ühiskondliku toitluse paremustamiseks põllutööde ajal ning laste toitmiseks söimes ja lasteaias.

Tuhat tsentnerit maisi kehakultuuri, hulgalise turismi jm kultuuritöö alade arendamiseks ning raamatute ostmiseks.

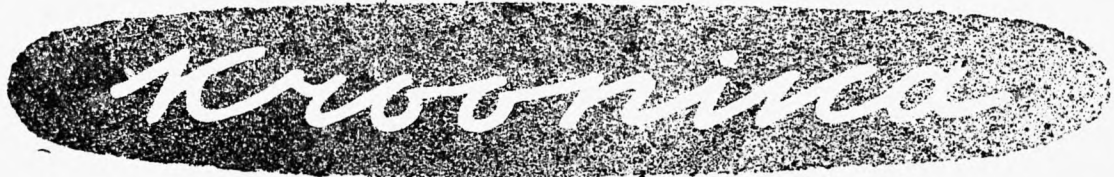
Karneval

Privolnõi alevikus Odessa oblastis organiseeriti suur karneval. Kui karnevaliks endise aja talupoja harkatra tarvis tuli, siis ei leitud seda kogu raioonist. Lõpuks lasti vanu kolhoosnikke karnevali jaoks uus harkader *teha*.

Harkadra ette rakendati raiooni kõige viletsam hobusetukas. Karnevali rongikäigu lõpul sõitsid võimsad traktorid ja kombainid. Karneval kujutas endast taluja kolhoosi-majapidamise ajalugu teemil: harkadrast kombainini.

Sotsialismi ajajärgu kauplus

Issu kullakaevanduses, Uraalis, avati müüjate puhvet. Esimesel kuul oli kassas puudu 230 rubla, Teisel kuul leiti puhveti kassast 14 kopikat üleliigset raha. Praegu töötab Issu kaevandustes neli müüjate puhvetit. Nende kuuläbikäik on 5000 rubla ümber. Puudumisi kassas enam ette ei tule. Mõnikord leitakse raha hulgas paberike kirjaga: „Võtsin paki paberosse 65 kop. eest. Raha panen homme“. Alkiri. — Teisel päeval leitakse raha kassast.

VALGEST EESTIST

Juulikuu kroonika

4. — Avaldati Rahvuskogu valimisseaduse projekt, milles öeldud, et iga kandidaadi ülesseadmisel peab kautsjoni, 250 krooni suuruses summas, sisse maksma, mida aga kandidaadi läbikukkumisel enam tagasi ei makseta.

6. — On kokku lepitud, et 1. augustil sõidab Soome president Eesti riigivanemale K. Pätsile külla. Selleks tehakse suurt ettevalmistustööd Oru lossi kordaseadmisel, kus vastuvõtt toimub. Oru loss jääbki tulevikus riigivanema suvelossiks.

7. — Avaldati uus õhusõiduseadus. Luba Eestisse sõiduks Eesti lennukil annab siseminister. Õhusõidu korraldavaks asutuseks luuakse teedeministeertumi juurde lennuasjanduse arendamise komitee. Eesti territooriumist ülelend on lubatud selle riigi lennukile, kellelega sellekohane leping on sõlmitud.

8. — 7. juulil lasti Inglismaal vette kaks Eestile ehitatavat allveelaeva „Lembit“ ja „Kaley“, mis 1937. a. alguks valmis peavad olema.

9. — Narva keskkoolide lastevanemad protesteerivad selle „ülimoodsa“ eesti keele õpetamise vastu koolides, millest keegi enam aru ei saavat ja mis igal õpetajal isesugune olevat.

10. — Kaevandusetöölise Ühingu juhatus esitas kõigile kaevanduste ja õlivabrikute juhatustele ettepaneku palgakõrgenduseks, kollektiivse lepingu vastuvõtmiseks ja tööolude korraldamiseks.

— Kaevandusetöösturid on otsustanud valitsuselt luba nõuda Poolast 1100 kaevandusetöölise sissetoomiseks, sest Eestis ei olevat enam niipalju töölisi, kui seda kiirelt laienev põlevkivitööstus nõuab. Teiseks ei olevat Eestis kaevandusetöö spetsialiste, keda aga Poolast võimalik saada olevat.

— Kaevandusetöölise Ühingu juhatuse ja tööliste vanemate ühisel koosolekul arutati poola tööliste sissetoomise küsimust ja tuld otsusele, et põhjust selleks andsid Kaevandusetöölise Ühingu juhatuse poolt esitatud nõudmised. Otsustatakse selle vastu protesteerida ja valitsuse poole pöörata ettepanekuga, töösturitele selleks mitte luba anda.

— Tallinna ametiühingute esindajate koosolekul otsustati „Rauaniidi“ kangrute streiki toetada ja mitte enne streiki ja boikotti lõpetada, kui vallandatud kangrud ja tööliste vanem on oma kohale tagasi võetud.

11. — Eesti tekstiiltöösturid otsustasid valmistust vähendada, 40-tunniline tööndal, mis Genfis Rahvasteliidu tööbüroos heaks kiideti, tunnistati Eesti oludes vastuvõtmatuks.

— Uue tööstuse eaduse järgi ei lubata kummi- ja makaronitööstuses uusi ettevõtteid avada. Senistele esitatakse kindlad nõudmised toodangu kvaliteedi ja hindade taseme suhtes.

11. — Pärnus on suur pettumus: kevadel oodati suurt suvitajate hulka ja aina tõsteti hindu. Tööpoolet registreeritud ongi palju suvitajaid. Kuid — tõelikult on tühje kortereid palju. — Ajakirjandus seletab: elu on liig kallis, palgad madalad, — ei löö vastu. Sellepärast tullakse vaid lühikeseks ajaks. Tagajärg: korteriüürid langesid ennenägematult.

13. — 31 hitlerinoort Saksamaalt algasid oma kuuagset teekonda läbi Eesti, et süvendada eelmisel aastal alustatud sõbralikku vahetkorda eesti noorsooga, eriti noorkotkastega. Väga hea vastuvõtt läinud aastal olla õhutanud hitlerinoori ka tänava võõraste-lahket Eestit külastama.

16. — 15. augustiks lõpetati kõik teede ehitustööd, et vabastada töölist põllutöödeks.

— Põllutöökojas oli „puhastus“. Senine direktor J. Hünerson, kes Pätsi poliitikat ei poolda, saadeti atstahyku. Asemele valiti pailaps T. Kind, kelle loluste üle mõni aasta tagasi terve ajakirjandus naeris.

— Tartu mõõblitiserid otsustasid 40% palgalisa nõuda.

17. — Tallinna sadamasse saabusid Rootsi sõja- ja purjelaevad, mille meeskonna kaitseväge ülemjuhataja vastu võttis.

20. — Meleski klaasivabrik pandi määramata ajaks seisma. Töölistel ei ole mingisuguseid väljaveateid töö kohta sel alal.

— Pärnu tööliste koosolek protesteeris Poolast tööliste sissetoomise vastu. Otsustati „Rauaniidi“ kangrute streiki toetada ja „Rauaniidi“ saadusi edasi boikoteerida.

Otsustati saata tööliste delegatsioon valitsuse juurde ettepanekuga, et valitsuse poolt kavatsesid tselluloosivabrik saaks Pärnu ehitatud, kus 1000 töölist ainult 4—5 kuud aastas töötavad, ülejäänud aja aga ilma tööta peavad olema.

21. — Tartu müürsepad nõuavad palgakõrgendust ja kollektiivlepingu sõlmimist. Ettevõtjad ütlesid nõudmistest ära, mille peale müürsepad streigi välja kuulutasid.

23. — Narva-Jõesuus avati tore puhkekodu — politseinikkudele.

25. — Tartu müürseppade streik laie reb, sest ettevõtjad ei taha töölistega kollektiivlepinguid sõlmida.

28. — Rahehoog hävitas Ida-Saaremaa majapidamised: 100 talul hävitas rahe suveviljad täielikult, purustatud on ka hooned ja elumajad. Esialgsete arvamiste järele tõuseb kahjusumma 70—80 tuhandele kroonile.

31. — „Rauaniidi“ kangrute streik, mis 6 nädalat kestnud, lõppes. Saavutati kokkulepe tööliste ja tööandjate vahel. Tööliste nõudmised täideti. Meister F. Bergmann läks minema. Streigi puhul said tööliste ametiühingult ligi 1000 krooni toetust, suurel määral saadi abi veel teiste ettevõtete töölistelt.

E. K-P.

„Dedovitshi“ kolhoosis (Kadui r., Leningradi obl.) külvati sigadele ristikehinapõld, kus sead karjas käivad.

Toimetaja: H. Pöögelmann, K. Trein, R. Vakman, O. Rästas, R. Majak.

Vastutav toimetaja: H. Pöögelmann.

Tehniline toimetaja: S. Lentschitzky.

Väljaanne nr. E-42. Ladumisele antud 25/VII 1936. Trükkimiseks alla kirjutatud 8/X 1936. Paber 82×110¹/₁₆. Autoripoga 8. 4 trükipoog. Ühes trükip. 80 000 trükkit. Üldse 320 000 trükkitähte. Lengorlit nr. 23031. Tiraash 1000 eksempl. Töö nr. 1430. „KULVAJA“ trükikoda, Leningrad, 31, Dsershinski uulits, nr. 49.

4. 1936

Rahvalik poliitika, ilukirjanduse, kunsti, teaduse
ja tehnika ajakiri

„Kommunismi teel“

ilmub järjekindlalt üks kord kuus.

„Kommunismi teel“

■ käsitab ÜK(e)P poliitikat, Nõukogude Liidu ehitusetöö küsimusi, rahvusvahelist poliitikat, avaldab materjale valgest Eestist.

„Kommunismi teel“

■ avaldab tähtsaid ja huvitavaid artikleid ning andmeid teaduse ja tehnika kõikidelt aladelt, värsked teaduse ja tehnika uudiseid NSV Liidust ning välismaadelt.

„Kommunismi teel“

■ igas numbris on huvitav kirjanduse ja kunsti osakond. Siit võite leida algupäralisi teoseid, tõlkeid tähtsamate kirjanikkude töödest, luulet ning jutustusi.

„Kommunismi teel“

■ ilmub 4 trükipoogna suuruses, s. o. 64 kaheveerulist lehekülge, heal paberil. Ajakiri on illustreeritud värskemate piltidega mitmekesiste sündmuste kohta.

Tellige „Kommunismi teel“!

Tellimise hind:

■	1 kuu peale	1 rbl. 25 kop.
■	3 " "	3 " 75 "
■	6 " "	7 " 50 "

Tellimisi võetakse vastu: kõikides postiosakondades, „Edasi“ toimetuses, sm V. Kingissepa nim. E. T. Haridusmaja raamatukogus, „Külvaja“ raamatu- ja õppeabinõude kaupluses.

Iga eesti tööline, kolhoosnik, teenija, õpilane telligu ja lugegu huvitavat ajakirja

„Kommunismi teel“!

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 3

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1936

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ И НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

А 1842

Издательское Товарищество Иностраных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Valismaatööliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põikul. № 2

Hind 1 rubl. 25 kop.

